

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
CİLT PROGRAMI**

**SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ
SULTAN I. AHMED KOLEKSİYONU'NA AİT
SAFEVİ DÖNEMİ CİTLERİNİN SÜSLEME VE UYGULAMA TEKNİKLERİ**

(Yüksek Lisans Eser Metni)

**Hazırlayan:
20142309006 Kübra Akyüz**

**Danışman:
Prof. Dr. A. Sacit Açıkgözoğlu**

İSTANBUL-2019

Kübra AKYÜZ tarafından hazırlanan SÜLEYMANİYE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ SULTAN I. AHMED KOLEKSİYONUNA AİT SAFEVİ DÖNEMİ CİLTLERİNİN SÜSLEME VE UYGULAMA TEKNİKLERİ adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 27/09/2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof. Dr. A. Sacit AÇIKGÖZOĞLU (Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza ÖZCAN

Jüri Üyesi : Doç. Mesude Hülya DOĞRU (Sakarya Üni.)

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
SUMMARY	IV
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Çerçevesi ve Amacı	1
1.2. Kaynak ve Araştırmalar	1
1.3. Yöntem	2
2. CİLT SANATI	3
2.1. Türk Cilt Sanatı	3
2.1.1. Cilt Çeşitleri	5
2.2. Safevi Cilt Sanatı	8
3. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ SULTAN I. AHMED KOLEKSİYONU SAFEVİ CİLTLERİ	11
3.1. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi	11
3.1.1. Sultan I. Ahmed Koleksiyonu	12
3.2. Katalog	14
4. UYGULAMALAR	145
4.1. Uygulama 1	146
4.2. Uygulama 2	149
4.3. Uygulama 3	151
4.4. Uygulama 4	153
4.5. Uygulama 5	155
DEĞERLENDİRME	158
SONUÇ	172
RESİM LİSTESİ	173
ÇİZİM LİSTESİ	176
KAYNAKÇA	178
ÖZGEÇMİŞ	180

ÖNSÖZ

Köklü bir tarihe sahip bir devletin bu tarihini anlatan eserlerine ev sahipliği yapan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi nitelik ve nicelik bakımından dünyanın en önemli kütüphaneleri arasında yer almaktadır. Muazzam koleksiyonu, eşsiz eserleriyle yerli ve yabancı araştırmacılara uluslararası standartlarda hizmet sunan bu kütüphanede çalışmamızı yürüterek Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'na ait Safevi Dönemi cilt süsleme özellikleri taşıyan eserleri incelemiş olduk.

Safevi Dönemi cilt süsleme özelliklerini vurgulamak ve uygulama mantığını anlamak amacıyla yapılan tez çalışmasında Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'ndan benzer özelliklerdeki eserler belirlenip karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu grup içinden seçilen bazı eserlerin birebir örnekleri, yapıldığı döneme benzer uygulama yöntemleriyle denenmiş ve bu dönemin tarihçesi hakkında bilgiler edinilerek de bu alandaki araştırmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Tez çalışmamda beni yönlendiren ve destek olan danışman hocam Prof. Dr. A. Sacit Açıkgözoğlu'na, bende büyük emekleri olan ve uygulama çalışmalarımda beni yalnız bırakmayan hocam Öğr. Gör. Gürcan Mavili'ye, araştırmalarım sırasında bana yardımcı olan Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanı Nil Baydar'a, bana Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde araştırma yapma imkanı veren kütüphane müdürü Menderes Velioğlu'na, koleksiyon tarama çalışmamda bana yardımcı olan tasnif ve kataloglama servisi memuru Mustafa Dil'e, bana destek olan çalışma arkadaşlarım Emine Soydar, Gülşah Bıçakçı, Sümeyye Didic, Handan Yıldırım, Fatma Erbuğ, Dilek Bozyiğit, Benan Taşlıdağ ve Selen Şenel'e, her zaman yanımda olan aileme ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi bünyesindeki 154 adet koleksiyondan biri olan ve 108 adet eser içeren Sultan I. Ahmed Koleksiyonu, Sultan Ahmed Cami kütüphanesinden 1952 yılında nakledilmiştir.

Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'na ait 108 adet eser arasından Safevi Dönemi cilt süsleme özellikleri taşıyan 15 adet eser seçilerek incelenmiştir.

Tez çalışmasında eserlerin konusu, boyutları, tarihleri ve metin kısımlarına dair çarpıcı notları gibi katalog bilgileri detaylı bir şekilde verilmiş, cilt süslemeleri ve özelliklerini anlatan tanımlamaları yapılmıştır. Eserlerin bilgi ve tanımlamalarının yanı sıra fotoğrafları ve çizimleri de eklenmiştir. Eserler katalog ve cilt süsleme özelliklerine göre gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda bazı tespitlerde bulunulmuştur.

İncelenen eserler doğrultusunda 4 adedi orijinal eserin süsleme özelliğinde ve 1 adedi özgün tasarım olmak üzere 5 adet kitap formunda uygulama yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süleymaniye Kütüphanesi, Sultan I. Ahmed, Cilt, Safevi.

SUMMARY

One of the 154 collections within the Süleymaniye Manuscript Library, Sultan I Ahmed, which contains 108 works, was transferred from Sultan Ahmed Mosque Library in 1952.

Among the 108 artefacts belonging to the Sultan I Ahmed Collection, with 15 pieces of the binding adornment features of the Safavid Period were selected and studied.

In the thesis study, the subject, dimensions, dates and striking notes about the text parts are given in detail, binding adornments and their characteristics are described. As well as information and descriptions of the works photographs and drawings were added. The works were grouped and evaluated according to catalog and binding adornment features. As a result of the evaluations, some determinations were made.

In line with the artifacts studied, 4 pieces in the adornment feature of the original work and 1 piece unique work applied in the form of book 5 pieces works in total.

Keywords: Süleymaniye Library, Sultan I Ahmed, Binding, Safavid.

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Çerçevesi ve Amacı

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 87.132 yazma ve 66.231 basma eser olmak üzere toplamda 151.412 adet eser bulunmaktadır. Kütüphanedeki 154 adet koleksiyondan biri olan ve 108 adet eser içeren Sultan I. Ahmed Koleksiyonu, Sultan Ahmed Camii kütüphanesinden kütüphane bünyesine 1952 yılında katılmıştır.

Tez çalışmasında koleksiyonda bulunan 108 adet eser içinden 15 adedinin Safevi Dönemi cilt süsleme özellikleri taşıdığı belirlenmiştir. Belirlenen eserlerin ciltlerinin yapım teknikleri ve süsleme incelenmiştir. İncelemelerin ardından Safevi Dönemi'ne ait ciltler hakkında araştırmalar yapılarak bu dönemin özelliklerini yansıtan ciltler yapılmıştır. Bu sayede Safevi Dönemi cilt sanatı kaynaklarına katkı sağlamak ve geleneksel sanatlarda bu üslupta eser vermek isteyenlere imkan sağlanması amaçlanmıştır.

1.2. Kaynak ve Araştırmalar

Tez çalışmasında Mine Esiner Özen, Kemal Çığ, Ahmet Saim Arıtan ve İsmet Binark'a ait temel cilt sanatı kaynakları ve konu hakkında başka kaynaklar da incelenerek Safevi Dönemi ciltleri hakkında bilgiler toparlanmaya çalışılmıştır.

Cilt sanatına ait temel kaynaklarda yapılan cilt tanımları, döneme ait ciltlerin tanımlanmasına yardımcı olabilmektedir ancak bu kaynaklar dönemin ciltleri hakkında bilgiler içermemektedir.

Safevi Dönemi sanatına ya da ciltlerine değinen sınırlı sayıdaki kaynaklar konuyu sadece sanat tarihi açısından ele alan birkaç kitap ve makaleden ibarettir. Bu alanda ulaşılabilen kaynaklar arasında yer alan Lale Uluç'a ait 'Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar' adlı kitap Safevi Dönemi yazma eserlerinin yapılış amaçları, özellikleri, kütüphane ve koleksiyonlardaki önemi hakkında bilgiler içermektedir. Safevi Dönemi'ne ait

eserler hakkında referans gösterilen diğer kaynaklar ise Gül Güney'e ait 'Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Bazı Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Serlevha Tezhipleri', Sevcan Ölçer'e ait '15 ve 16. Yüzyıl Mavi-Beyaz Seramikleri: Osmanlı, Safevi ve Çin Hanedanlığı Örneklerinin Üslup Bağlamında Karşılaştırılması' ve Efbulfez Rahimov'a ait 'Safevilerin Türkiye'ye Hediye Gönderdiği Kitaplar' adlı makalelerdir. Ayrıca Filiz Çağman ve Zeren Tanındı'ya ait 'Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri' adlı kitap Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan sanat eseri niteliğindeki el yazmalarını ve minyatürlü eserlerin üsluplarını incelemektedir. Bu kitap aynı zamanda Safevi Dönemi'ndeki sanat merkezleri hakkında bilgiler içeren kaynaklar biridir.

Az sayıda kaynağa sahip olduğu görülen Safevi Dönemi cilt sanatının tarihçesini ve uygulama tekniklerini inceleyen bu tezin günümüz cilt sanatına kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

1.3. Yöntem

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'ndaki 108 adet eser incelenerek araştırma konusu 15 eser tespit edilmiştir. Eserlerin görselleri ve katalog bilgileri temin edilmiştir. Dönemin ciltlerinin temel özelliklerini gösteren eserlerin elde ve bilgisayar ortamında çizimleri yapılmıştır. Konunun anlatımı ve değerlendirmeler için kaynak araştırması yapılmıştır.

Eserlerin bilgisayar ortamında yapılan çizimleri üzerinden desen kalıpları yaptırılarak ve cilt yapımında kullanılan diğer malzemeler temin edilerek üniversite atölyesinde uygulama çalışmaları yapılmıştır.

2. CİLT SANATI

2.1. Türk Cilt Sanatı

Yazma ya da basma eser yapraklarının korunması ve süslemesi amacıyla çoğunlukla deri malzeme kullanılarak yapılan kaplara cilt denilmektedir. Türk diline Arapçadan geçen cilt sözcüğü deri anlamına gelmektedir. Ciltleme işine teclid, ciltleme yapan kişiye ise mücellid (ciltçi) denilmektedir.¹

Tarihte yapılmış ilk cilt örnekleri tahtadan, sonraki örnekler deridendir. Yüzyıllar içindeki gelişmelerle mukavva üstüne deri, kağıt ve kumaş gibi malzemelerle kaplanan ciltler koruma görevinin yanında sanat özelliği de kazanmıştır.² Şu anki anlamıyla deriyle kaplanmış ilk cilt örneklerini ilk kez Uygur Türkleri yapmıştır. Bir Uygur kenti olan Karahoço'da ortaya çıkarılan iki yazma VIII. yüzyıla ait ilk cilt örnekleridir. Üçüncü örnek ise yine Karahoço'da bulunmuş ve XIII. yüzyıla ait bir yazmadır.³

Uygur sanatçılarının zaman içinde Çin ve İran'a yerleşmeleriyle buradaki cilt sanatının gelişmesine katkı sağlamışlardır.⁴ İslam dininin yaygınlaşmasıyla ve Türklerin İslam dinini kabulüyle cilt sanatı büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Türklerin özellikle dini kitaplarına duydukları saygı, kitap süsleme ve ciltlemelerine büyük özen göstermelerine sebep olmuş ve bu sayede bunun bir sanata dönüşmesini sağlamıştır.⁵

Türk-İslam cilt sanatında tarih boyunca Hatayi (Kaşi, Horasan, Buhara, Dihlevi), Herat (Herat, Şiraz, İsfahan), Arap (Elcezire, Halep, Fas), Rumi (Selçuklu), Memluk (Mısır), Türk (Diyarbakır, Bursa, Edirne, İstanbul, Şükufe, Rugan (lake), Barok), Magribi (İspanya, Sicilya, Fas), Lake (İran, Hint), Buharayı cedid üsluplar görülmüştür. Bu üsluplar farklılıkları cilt yapımında kullandıkları malzemeler ve süsleme motifleriyle ilgilidir bunun dışında cildin

¹ Mine Esiner ÖZEN, *Türk Cilt Sanatı*, 9.

² Ahmet Saim ARITAN, *Türk Cild San'atı*, 62.

³ Ahmet Saim ARITAN, *Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı*, 933.

⁴ Engin ÖZDENİZ, *Türk Cilt Sanatı*, 14.

⁵ İsmet BİNARK, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, 4.

bölümleri ve yapılış teknikleriyle bir ilgisi yoktur. Bazı örneklerde süsleme öğelerinin farklı üsluplarda aynen kullanıldığına da rastlanmıştır.⁶

VII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar kıymetli eserler veren Arap, Memluk, Rumi ve Magribi üsluplarında daha sonraki dönemlerde gerilemeler görülmüştür. Hatayi ve Herat üslupları gelişerek gerileyen bu üslupların yerini almıştır. Klasik üslup adını da alan bu üsluplar Rumi (Selçuklu) üslubunu etkisi altında bırakmıştır. Rumi (Selçuklu) üslubu ise Osmanlı dönemi Türk cilt sanatını başlatmıştır.⁷

XI. yüzyılın son yıllarında Anadolu'yu egemenliğine alan Selçuklular XII. ve XIII. yüzyıllarda burada çok kıymetli cilt örnekleri yapmışlardır. Rumi yani Anadolu Selçuklu cilt üslubu, XIII. yüzyılın yarısından itibaren Memlukler'de, XIV. yüzyıldan itibaren de başta İlhanlılar ve Karamanoğulları olmak üzere Anadolu Beyliklerinde devam ederek Osmanlı cilt sanatına giriş niteliğinde olmuştur.

XV. yüzyılda Memluk ciltleriyle Osmanlı ciltleri arasında büyük benzerlikler görülmüştür. Bu dönemde Timurlular, Karakoyunlular ve Akkoyunlular da kıymetli cilt örnekleri vermiştir.⁸

XV. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fatih Döneminde, Fatih Sultan Mehmed ve veziri Mahmud Paşa'nın sanata olan merakları sayesinde Türk cilt sanatında önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve değerli örnekler verilmeye başlamıştır.⁹

XV. yüzyılda Fatih ile gelişmeler görülen kitap sanatları XVI. yüzyılda zirveye ulaşmış, cilt sanatında da muhteşem örnekler görülmüştür. Bu dönemde ilk defa bir mücellidan topluluğunun Osmanlı sarayı içinde ekol oluşturduğu ve diğer sanatçılar gibi kendi aralarında hoca ve öğrenci olarak ayrıldıkları görülmüştür. Hocalar arasında da ustalık ve kıdemlerine göre ser

---

⁶ Mine Esiner ÖZEN, a.g.k., 10.

⁷ İsmet BİNARK, a.g.k., 5.

⁸ Ahmet Saim ARITAN, *Ciltçilik*, 552.

⁹ Zeren TANINDI, *Kitap ve Cildi*, 841.

mücellit, ser bölük, ser oda, ser kethüda ya da sadece kethüda gibi görev ve unvanlara ayırdıkları tespit edilmiştir.¹⁰

XVI. yüzyılda cilt sanatında mükemmele ulaşılmasından sonra XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan çöküntü sanat hayatını etkilediği gibi cilt sanatında da etkili olmuştur. Bu dönemde cilt yapımında teknik açıdan değişiklikler olmamasına karşın kompozisyon ve süsleme işçiliğindeki kalite kaybı kendini göstermiştir.¹¹

XVIII. yüzyılda duraklama devrinden sonra klasik dönemin güzel cilt örneklerinin yapılmasına dönülmüştür. Özellikle III. Ahmed zamanında Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın desteğiyle başarılı eserler verilmiştir. Bu dönemde çeşitli tekniklerde cilt örnekleri de yapılmıştır.¹²

XIX. yüzyılda klasik tarzda şemseli cilt yapımı azalarak zerbahar ciltler yapılmaya başlanmıştır. Basma eserlerin artmasıyla birlikte Batı tarzı deri ciltler ve Osmanlı saltanat arması içeren atlas ve kadife ciltler yapılmıştır.¹³

XX. yüzyıl daha çok Alman ve Fransız ciltlerinin etkisinde kalınan, zaman zaman Türk süsleme unsurlarının da kullanıldığı ancak herhangi bir üslup ve ekole bağlı olmayan örneklerin verildiği çöküş dönemi olmuştur.¹⁴

2.1.1. Cilt Çeşitleri

Klasik dönemde gelişme kaydeden Türk cilt sanatı, yapımında kullanılan malzeme ve süsleme tekniklerine göre çeşitlendirilmektedir.

Kullanılan malzemelerine göre; deri, kumaş, ebrulu, murassa (değerli taşlarla süslü) ve lake ciltler bulunmaktadır.

Süsleme tekniklerine göre ise; şemseli, zerbahar, yazma, zerduz, çârkuşe ciltler bulunmaktadır.

---

¹⁰ Kemal ÇIĞ, **Türk Kitap Kapları**, 14.

¹¹ Mine Esiner ÖZEN, **a.g.k.**, 18.

¹² Ahmet Saim ARITAN, **a.g.m.**, 82.

¹³ Mine Esiner ÖZEN, **a.g.k.**, 19.

¹⁴ Ahmet Saim ARITAN, **a.g.m.**, 83.

Kullanılan malzemelerine göre;

Deri Cilt

Ciltçilikte kullanılan temel malzeme deridir. Deri ciltler birçok türde sıralanabilir.

Kumaş Cilt

Mukavva üzerinin keten, ipek ya da kadife ile tamamen kaplanmasıyla yapılan cilt türüdür.

Ebrulu Cilt

XV. yüzyıla kadar tarihlenen ebrunun cilt sanatında özel bir yeri vardır. Kapak dışı ve içinde kullanılabilen ebrunun kapak dışında kalıcı olabilmesi için daha çok çârkuşe tekniğinde kullanılmıştır.

Murassa (Değerli taşlarla süslü) Cilt

Genellikle Kur'an-ı Kerim ciltlerinde uygulanmış bu tür, kuyumculuk sanatının cilt sanatına yansımalarıdır. Maddi kıymeti çok büyük olan bu tarz ciltlerde yakut, zümrüt, inci, elmas, mozaik, altın kaplama, yeşim kabartma ve fildişi oyma gibi süsleme unsurları kullanılmıştır.

Lake Cilt

Rugani ve Edirnekari de denilen bu cilt türü adını 'lak' yani vernik anlamına gelen kelimedenden almıştır. Mukavva, deri ya da tahta kapakların üzeri düzeltilerek verniklenir. Bu yüzey üzerine çeşitli boya ve altınlarla natüralist motif süslemeleri yapılır. Süslenmiş yüzeyin parlak ve sert bir hale gelmesi için yüzey birkaç kat daha verniklenir.

Süsleme tekniklerine göre;

Şemseli Cilt

Deri üzerine yapılan şemse motifinin adını verdiği bir türdür. Şemsenin süsleme biçimine göre çeşitlenmektedir.

Soğuk şemse

Şemse motifinin deri kapak üzerine basılmasının ardından deri renginde bırakılmasıyla yapılan bir türdür.

Alttan ayırma şemse

Motif kalıplarından elde edilen kabartma motiflerin deri renginde bırakılması ve zemine altın uygulanmasıyla yapılan bir türdür.

Üstten ayırma şemse

Motif kalıplarından elde edilen kabartma motiflere altın uygulanmasıyla ve zeminin deri renginde bırakılmasıyla yapılan bir türdür.

Mülemma şemse

Hem motif kalıplarından elde edilen kabartma motiflere hem de zemine altın uygulanmasıyla yapılan bir türdür. Bu türde kabartma motiflere ayrı zemine ayrı renkte altın kullanıldığı da görülür.

Müşebbek (kat') şemse

Bu şemse genellikle kapakların iç kısımlarında görülür. Farklı renklere sahip kağıt, deri ya da kumaş malzeme kullanılan zemin üzerine, süslemeleri bir dantel gibi kesilen derinin yapıştırılmasıyla yapılan bir türdür.

Mülevven şemse

Şemse, salbek, köşebent gibi süsleme unsurlarının kapağın genelinde kullanılan deriden farklı renkte derinin kaplanmasıyla yapılan bir türdür. Bu türe alttan ve üstten ayırma tekniklerinin de uygulandığı görülür.

Zerbahar Cilt

Kapaklar üzerinde çapraz çizgilerin kesişmesiyle oluşan küçük karelerin altın ile dilimli yaprak şeklinde işlenmesiyle oluşur. Bu süsleme kapakların ortasında ya da zeminin tamamında da görülür.

Yazma (Yekşah) Cilt

Altınla yapılan motiflerin üzeri yekşah adı verilen küçük ucu sivri metal bir el aletiyle bastırılarak işlenir.

Zerduz (Simduz) Cilt

Realist motiflerin, kapak derisi veya tekstili üzerine sırmalarla ya da ipek ipliklerle işlenmesiyle yapılan ciltlerdir.

Çârküşe Cilt

Kapak kenarlarının ya da köşelerinin deriyle, kapak ortalarının da tekstil, kadife veya ebrulu kağıt ile kaplandığı cilt türüdür.¹⁵

2.2. Safevi Cilt Sanatı

Türkiye'nin doğusu, Güney Kafkasya, İran, Irak, Afganistan ve Türkmenistan sınırları içerisinde hüküm süren Safeviler, adını Safeviyye tarikatının piri Şeyh Safiyeddüddin'den almıştır. 1501 yılında kurulan devlet, 1736 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Şah İsmail komutasında Akkoyunlu Türkmenleriyle savaşan Safeviler başkenti Tebriz yapmıştır. Şah İsmail'in ölümünün ardından tahta geçen oğlu Şah Tahmasp, Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in İran'a doğru harekete geçmesi üzerine başkenti Kazvin'e taşımıştır. Şah Tahmasp'ın hükümdarlığından sonra Safevi Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan Şah Abbas, İmparatorluğun merkezini İsfahan yapmıştır. Şiiliği Şah İsmail döneminde ilk kez resmi mezhep olarak benimseyen Safeviler, bu anlayışı Şah Abbas döneminde de sürdürmüştür.¹⁶ Bu dönemde siyasi, ekonomik ve kültürel atılımlarla modern İran'ın temellerini atan Safeviler, Herat, Şiraz, İsfahan ve Kazvin gibi egemen olduğu yerlerde zamanla özgün sanat eserleri sunarak bu merkezlerde yazma eser atölyeleri kurmuştur. Atölyelerde tarih, bilim, edebiyat ve din gibi çeşitli içeriklerde yazma eserler hazırlanarak süslemeleri yapılmıştır. Cilt ve metin süslemeleriyle göz alan Kur'an-ı Kerim örnekleri de bu eserler arasındadır.¹⁷ Kalite ve estetiğin kendini gösterdiği eserlere ilginin artmasıyla ticari amaçlı hızlı bir çalışma sürecine girilmiş, çok sayıda el yazması eser hazırlanmıştır.

¹⁵ Ahmet Saim ARITAN, *a.g.m.*, 85-87.

¹⁶ Faruk SÜMER, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, 1-203.

¹⁷ Filiz ÇAĞMAN - Zeren TANINDI, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, 34.

Atölyelerin bulunduğu merkezlerden biri olan Şiraz başkent olmadığı halde çok sayıda yazma eserin hazırlandığı şehirlerden biri haline gelmiştir. Buradaki erken dönem eserler, Akkoyunlu kitap sanatlarının karakteristik özelliğini taşıırken daha sonraları kendi tarzını oluşturmuştur. Yazma eserlerin gösterişli süsleme tarzı, zamanla Osmanlı kitap sanatlarının süsleme özelliklerine de yansımıştır.¹⁸

Osmanlı ve Safevi Devleti kendi kültürlerini ve seçkin sanat eserlerini yaptıkları paylaşımlarla bir araya getiren medeniyetlerdir. Bilhassa 15. ve 16. yüzyıllarda gerek politik gerekse sosyo-ekonomik anlamda birbirleriyle iletişim halinde olmuşlardır. Savaşlardan elde edilen ganimetler, diplomatik hediyeleşmeler, satın alma ve sanatçı değişimleri gibi etkenler devletler arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Bu medeniyetler sanatsal etkileşimleri ve kaynaşmaları genellikle küçük sanat eserleriyle sağlanmıştır. Osmanlı ve Safevi arasındaki sanatsal iletişim, ustalar ve eserleri sayesinde yapılan mukayeselerle gelişmiştir.¹⁹

Savaş ganimetleri arasında büyük öneme sahip kitaplar, aynı zamanda barış dönemlerinin de en kıymetli diplomatik hediyelerinden sayılmaktadır. Özellikle Müslüman toplumlarda İslamiyet'in yayılması amacıyla üretilen kitapların ve Kur'an-ı Kerim cüzlerinin yoğun talep görmesi kitap ticaretini arttırmıştır. Osmanlı Döneminde kitap sadece saray kültürüne ait bir unsur değil aynı zamanda devlet adamlarının zenginlik göstergesi de olmuştur. Osmanlı saray hazinelerindeki kitap listelerinde bulunan Farsça el yazması eserlerin birçoğunun Şiraz kökenli olduğu ve oraya ait atölyelerden çıktığı düşünülmüştür. Saray müzesinde bulunan 16. yüzyıla ait Safevi yazmalarının yüz adedinde saray hazinesine kaydedilmeden önce yönetici sınıfına ait olduğunu gösteren unsurlara rastlanmıştır. Bu durum Osmanlı hanedan üyelerinin kişisel kütüphanelerinde de Safevi el yazmalarının bulunduğunu kanıtlamıştır. Zengin malzemelerle yapılmış gösterişli eserler, Osmanlı devlet

---

¹⁸ Gül GÜNEY, *Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Bazı Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Serlevha Tezhipleri*, 135.

¹⁹ Sevcan ÖLÇER, *15 ve 16. Yüzyıl Mavi-Beyaz Seramikleri: Osmanlı, Safevi ve Çin Hanedanlığı Örneklerinin Üslup Bağlamında Karşılaştırılması*, 265.

adamlarının kişisel kütüphanelerini zenginleştirirken bir yandan da önemli kişilere sunulabilecek kıymetli hediye niteliğindedir. Safevi el yazmalarının Osmanlı saray ortamına gelişi Osmanlı padişahı I. Selim ile Safevi hükümdarı Şah I. İsmail arasında 1514'te gerçekleşen Çaldıran savaşıyla hızlanmıştır. Savaş sonunda Osmanlı topraklarına savaş ganimeti olarak gelen yazma eserlere daha sonra diplomatik hediye olarak gelen ve satın alınan yazmalar da eklenmiştir. Bu yüzyılın sonuna kadar Safevi'den Osmanlı'ya birçok el yazması gelmiştir. 1534'te Kanuni'nin başlattığı, 1555'te Amasya Antlaşması ile sonlanan Doğu Seferi ve III. Murat döneminde 1578-1590 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Safevi savaşı sırasında da kitap gelişi devam etmiştir.²⁰

1555 yılından başlayarak ülkesinin geleceği için Türkiye'ye çeşitli sebeplerle elçiler gönderen Safevi şahı, Şah Tahmasp'ın Osmanlı sultanlarına gönderdiği hediyeler arasında genellikle meşhur sanatçıların yaptığı gösterişli kitaplar da bulunmaktaydı. 1556 yılında da Kanuni Sultan Süleyman'ın dünyanın en güzel camilerinden biri olan Süleymaniye Camii'ni yaptırması üzerine yine Şah Tahmasp, Tebbet Ağa isimli bir elçiyle çok güzel el yazması Kur'an-ı Kerim'ler göndermiştir. Şah Tahmasp bunun gibi çeşitli sebeplere dayanarak Osmanlı ile barış halinde olması hatırına hediye niteliğinde karşılıksız birçok yazma eser göndermiştir. Şah Tahmasp'tan sonra 1587'de Şah Abbas da Osmanlı ile mücadelesi sırasında III. Murat'la barış sağlayabilmek adına İstanbul'a birçok kıymetli kitap göndermiştir. Hediyeler arasında kitapların bulunmasının sebebi olarak, Safevi Devleti'nde kütüphaneciliğin önemli bir geçmişe sahip olması ve burada yapılmış kitapların doğuda ün kazanması gösterilebilir.²¹

Safevi'den Osmanlı'ya düzenli olarak sıkça gelen elçiler sayesinde Osmanlı devlet adamlarının yazmalara olan merakı ve talebi de artmıştır. Öyle ki 1514 ile 1600 yılları arasında sadece İstanbul'a gelen 27 Safevi elçisi düşünülecek olursa gelen yazmaların sayısı da azımsanmayacak nitelikte olmuştur. 1590'da Osmanlı ve Safevi arasında imzalanan barış antlaşmasıyla

²⁰ Lale ULUÇ, *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. yüzyıl Şiraz Elyazmaları*, 469-505.

²¹ Efbulfaz RAHİMOV, *Safevilerin Türkiye'ye Hediye Gönderdiği Kitaplar*, 346-348.

Osmanlı'ya gelen yazmaların miktarı azalmış 16. yüzyılın sonunda ise sona ermiştir. İstanbul kütüphanelerinde tespit edilen en geç tarihli Safevi el yazması 1602 yılına aittir. Safevi ve Osmanlılar arasındaki savaş döneminde kültürel ilişkiler sıklaşmıştır. Şiraz, Osmanlı okurlarının talebini karşılayan yazma eser merkezi olmaya devam etmiştir. İlginçtir ki savaş döneminde el yazmalarına sahip olmak daha kolay olmuştur. Osmanlı Saray Hazinesi'nden bugüne gelmiş Safevi el yazmaları, Osmanlı'nın bu eserlere verdiği önemi ve talebi göstermektedir.²²

3. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ SULTAN I. AHMED KOLEKSİYONU SAFEVİ CİLTLERİ

3.1. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

İnşasına 1549 yılında başlanmış olan Süleymaniye Külliyesi, Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği üzerine baş mimar olarak görev yapan Mimar Sinan tarafından yapılmış, 1557 yılında faaliyete açılmıştır. Vakfiye kayıtları incelendiğinde Süleymaniye Kütüphanesi'nin külliye ile yakın tarihlerde hizmete girdiği anlaşılmaktadır. Bünyesinde 87.132 yazma ve 66.231 basma eser bulunduran Süleymaniye Kütüphanesi Türkiye'nin en zengin yazma eser kütüphanesi olarak bilinmektedir. Ayrıca Fatih, Hamidiye, Sultan I. Ahmed ve I. Mahmud gibi padişahlara ait koleksiyonlar da yer almaktadır.²³

Çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere farklı illerdeki çoğu vakıf kütüphanelerinin 1. Dünya Savaşının olumsuz koşulları sebebiyle faaliyetini sürdüremeyecek durumda olması ve içinde bulunan eserlerin korunaksız olması bu önemli eserlerin güvenli bir ortama nakledilmesini zorunlu kılmıştır. Bu sebeple bugünkü Vakıflar Genel Müdürlüğü olan Evkaf Nezareti tarafından eserlerin kıymetli olanlarını toplayarak geçici süreyle 1914 yılında Medresetü'l-mütehassısın'e nakledilmiştir. Bir süre sonra buradaki eserler

²² Lale ULUÇ, a.g.k., 469-505.

²³ Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, <<http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/>>

Süleymaniye Camii'ndeki eserlere eklenerek külliye'nin ikinci medresesine yerleştirilmiştir. Taşınan eserlerin cami bünyesindeki eserlerle birleştirilmesi 1918 yılı itibariyle Süleymaniye Umumi Kütüphanesi'nin temellerinin atılmasını sağlamıştır. Günümüzde Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi en değerli İslam yazmalarının ve basma eserlerin bulunduğu, araştırmacılara uluslararası standartlarda hizmet veren bir kütüphanedir. Kütüphanede yazma ve basma eserlerin yanı sıra yabancı dillerde kitaplar, levha, defter, dosya ve fotokopiler bulunmaktadır. Mevcut eserlerde cilt, tezhip, minyatür, hat ve ebru gibi kitap sanatlarının farklı ve nadide örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Erken tarihli örnekler, müellif hattı eserler, sultanlara hediye edilmiş ince işçilikli el yazması eserler bunlardan bazılarıdır. Kişiler tarafından bağışlanan ya da kütüphanenin koleksiyonerlerden satın alarak bünyesine kazandırdığı eserler yazma, basma ve yabancı diller gibi kategorilere ayrılmaktadır. Türkiye'de ilk defa 1950'de kurulmuş olan Mikروفilm ve Fotokopi Servisi Süleymaniye Kütüphanesi'nde faaliyete geçmiştir.²⁴ Günümüzde ise kütüphane demirbaşlarında kayıtlı eserlerin dijitalleştirilmesi 300 dpi ile 600 dpi arasında 'satır tarayıcı ile dijitalleştirme' ve 'fotoğraf makinesi ile dijitalleştirme' şeklinde iki farklı yöntemle gerçekleştirilmektedir.²⁵

3.1.1. Sultan I. Ahmed Koleksiyonu

On dört yıl süresince Osmanlı Devleti'nin padişahlığını yapmış olan Sultan I. Ahmed, siyasi hayatının yanı sıra ilme de önem vermiştir. Tahtta kaldığı süreçte birçok kıymetli eserin tercüme ve istinsahının yapılmasını sağlamıştır. Sultan Ahmed'in okumaya ve araştırmaya teşvik eden bir yönü olduğu, kendi kütüphanelerinin varlığından da anlaşılmaktadır. Bu kütüphanelerden biri Topkapı Sarayı'ndaki diğeri ise Sultan Ahmed Camii'ndeki kütüphanedir. Saray kütüphanesi günümüzde hizmete

²⁴ Nevzat KAYA, *Süleymaniye Kütüphanesi*, 121.

²⁵ Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, <<http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/>>

kapalıdır.²⁶ 1618-1619 yıllarında kurulan Sultan Ahmed Camii'nin kütüphanesine ait eserler önce Köprülü Kütüphanesi'ne ardından 1952 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.²⁷ Bu eserlerin tasnif işlemleri yapılmış, Sultan I. Ahmed Koleksiyonu olarak adlandırılmıştır. Koleksiyonda toplamda 108 adet yazma eser bulunmaktadır. Koleksiyonun büyük bir kısmı Kur'ân-ı Kerîm'den, diğer kısmı ise tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili, tıp ve tasavvuf eserlerinden oluşmaktadır. Koleksiyonda 25 adet Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Bu Kur'an- Kerim'lerin 13 adedinin onarım geçirdiğine dair 26 Eylül 1829 tarihli bir kayıt mevcuttur. Ayrıca bir Kur'ân-ı Kerîm'de de Sultan Murad Han'nın kızı Rukiye Sultan'a ait vakıf kaydına rastlanmıştır. Eserlerin 9 adedinde de Sultan Ahmed vakıf mührü ve vakıf kaydı vardır. Koleksiyondaki tefsir kitaplarının 23 adedinde Sultan Ahmed mührü, 14 adedinde farklı kişilerin temellük kayıtları yer almaktadır. 3 adet tefsirde Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Bey'e ait mühür mevcuttur. Koleksiyonda Abdurrahman isimli mühür ve temellük kaydı olan bir tıp kitabı bulunmaktadır. Koleksiyondaki eserlerin üzerinde yer alan mühürler incelendiğinde 69 adet Sultan Ahmed, 4 adet Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Bey ve 6 adet de şahıs mührü tespit edilmiştir. Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Bey'in mührünün olduğu kitaplarda vasiyetine dair notlar da bulunmaktadır. Mühür ve vasiyet içeren kitapların iki adedi merhum Hüseyin Efendi'nin Sultan Ahmed Camii'ne vakfidır. Koleksiyondaki eserlerin büyük bir kısmı Sultan I. Ahmed Vakfı'na aittir. Ayrıca Ahmed b. Mûsâ Lâmi'zâde tarafından Sultan Ahmed Camii'ne vakfedilen bir eser de bulunmaktadır. Eserlerde doğum, vasiyet gibi insanların hayatına dair notlardan güneş tutulması gibi doğa olaylarına kadar alışılmışın dışında notlara rastlanmıştır.²⁸

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde yer alan Sultan I. Ahmed Koleksiyonu birbirinden farklı içerikleri, teknik ve süsleme özellikleri açısından araştırılmaya değer niteliktedir.

²⁶ Meryem KARABEKMEZ, *Süleymaniye Kütüphanesi Sultan Ahmed I Koleksiyonu Kataloğu*, 12.

²⁷ Halit DENER, *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*, 56.

²⁸ Meryem KARABEKMEZ, *a.g.t.*, 14.

3.2. Katalog

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Türkiye'nin en zengin yazma eser kütüphanesidir. Toplamda 151.412 eser bulunan kütüphanede 87.132 yazma ve 66.231 basma eser yer almaktadır. Kütüphanedeki 154 adet koleksiyondan biri olan Sultan I. Ahmed Koleksiyonu, kütüphane bünyesine 1952 yılında katılmıştır ve 108 adet eser içermektedir. Koleksiyonda bulunan 108 eser tek tek incelenerek aralarından Safevi Dönemi cilt süsleme özellikleri taşıyan 15 adet eser belirlenmiştir. Katalog bilgileri temin edilen eserlerin ciltleri detaylı olarak incelenmiş ve kapak dışı, kapak içi resimleri yerleştirilip seçili eserlerin kalıp çizimleriyle birlikte demirbaş numaralarına göre sıralanarak kataloglama çalışması tamamlanmıştır.

KATALOG NO: 1

DEMİRBAŞ NO: 00001

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 400x230-230x130 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 311+II yk./12 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Satır aralarında Kur'ân-ı Kerîm'in Farsça mealı bulunmaktadır. Eserin sonunda, Sultan Abdülmecid zamanında, Ali Şefik Bey nezaretinde nüshanın yıpranmış kısımlarının onarıldığına dair bir kayıt bulunmaktadır. Bir diğer sayfada da 1980'li yıllarda eserin cildinin onarımına dair bir rapor vardır. Nüshanın serlevhası, hizipleri ve sûre başları tezhiplidir. Farsça meal, satır aralarında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.²⁹

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak, hatayi grubu motifleri ve kitabeli paftalardaki harf boşlukları renklendirilmiştir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca dış pervaza kitabeli pafta kalıplar ile hatayi grubu ve bulut motifli ara kalıplar uygulanmıştır. Sertap dışında yer alan süslemelerdeyse kitabeli kalıp ve hatayi grubu motifli kalıplar kullanılmıştır.

Cildin içinde koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, salbek, köşebent ve dış pervazdaki paftalara; lacivert, yeşil, turuncu, siyah, açık mavi, krem renklerde zemin üzerine

---

²⁹ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 16.

altınlanmış deri ve salbekler üzerine de koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısımda ve iç pervazda ise hatayi grubu ve bulut motifleri içeren $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Cildin iç yüzündeki bu yekpare alanlar mülemma tekniğindedir. Sertap içinde de turuncu ve yeşil renklerde zeminleri olan paftalar bulunmaktadır. Bu paftalar üzerinde altınlanmış deri kullanılarak müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar oluşturulmuştur. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt, sadece yeşil zemin rengine sahip paftalarda tekstil kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 1: Katalog No: 1 - Ön Kapak Dışı

Resim 2: Katalog No: 1 - Ön Kapak İçi

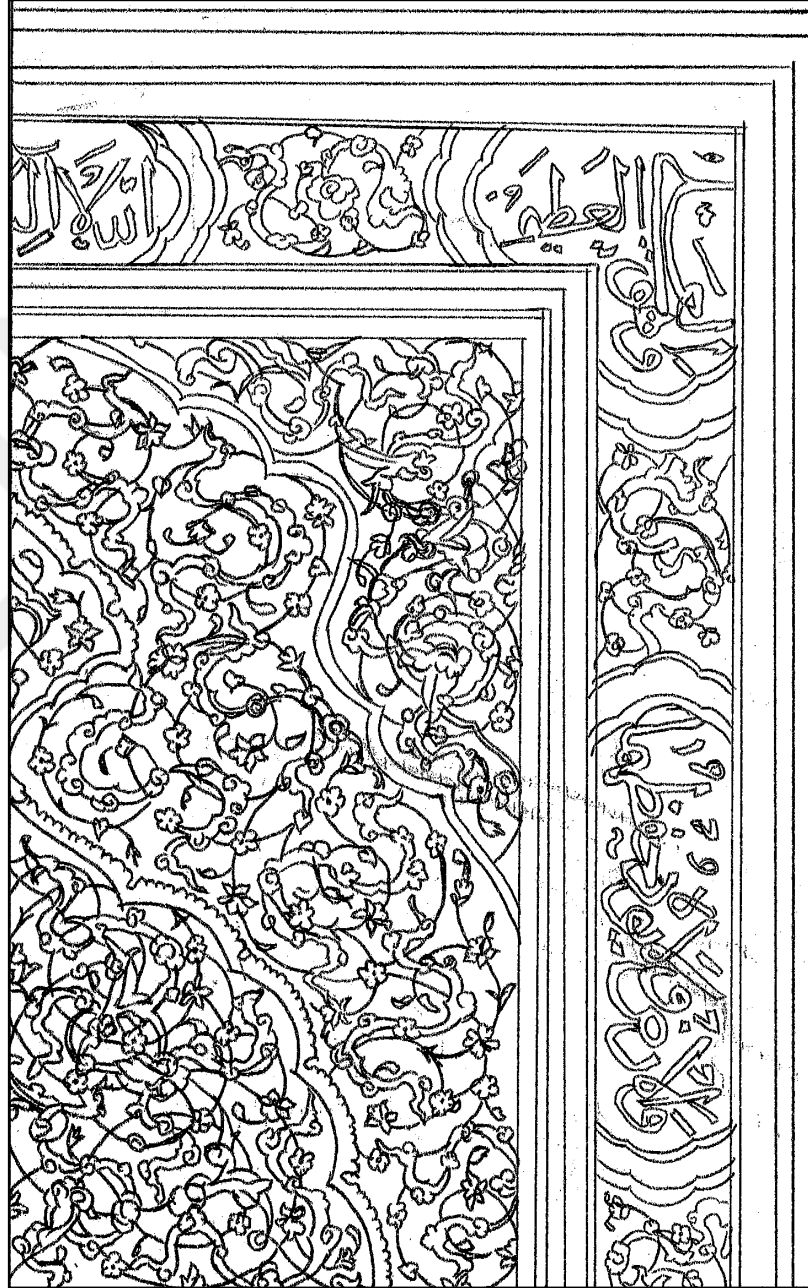

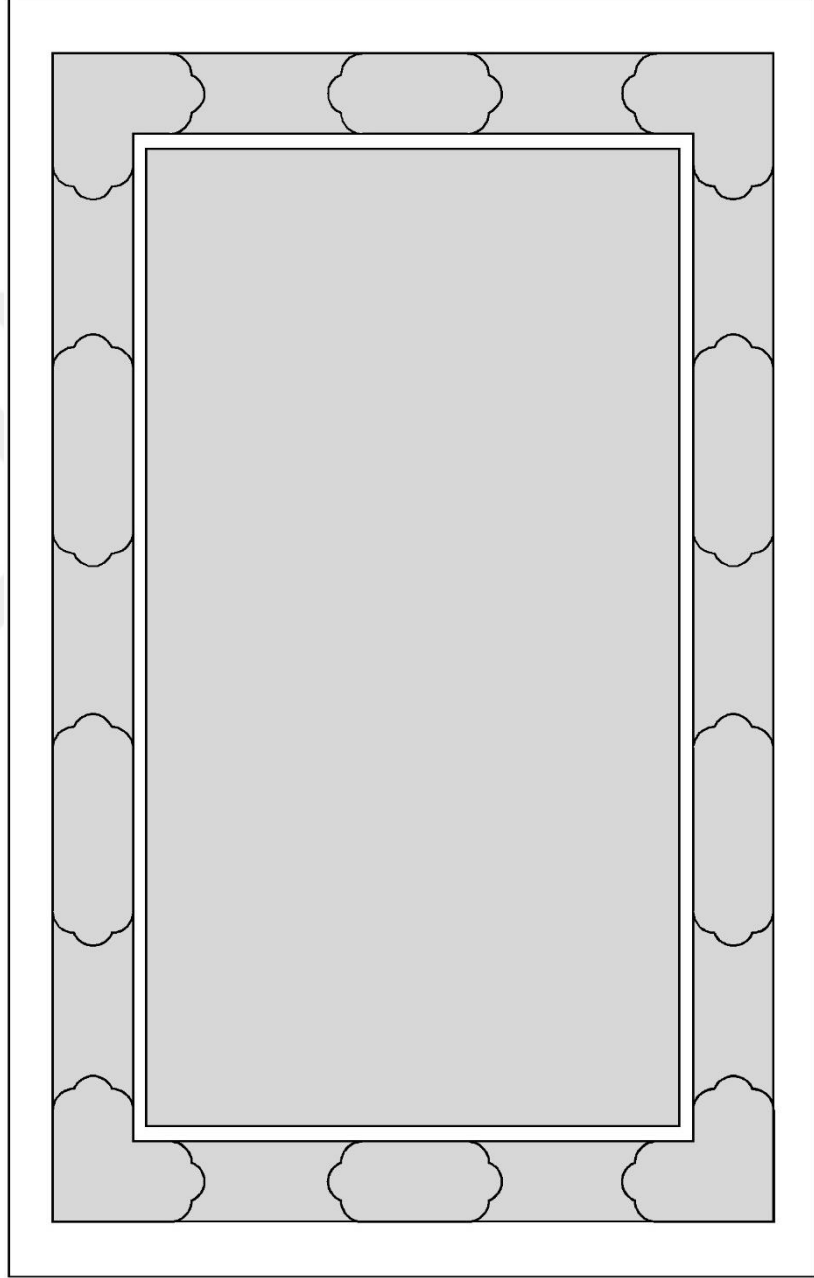
Resim 3: Katalog No: 1 - Arka Kapak Dışı

Resim 4: Katalog No: 1 - Arka Kapak İçi

Çizim 1: Katalog No: 1 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 400x230 mm

Çizim 2: Katalog No: 1 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 2

DEMİRBAŞ NO: 00003

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 360x240-230x130 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 316 yk./14 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın serlevhası ve sûre başları tezhiplidir.³⁰

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Cildin kenarları eski onarım olduğu düşünülen bordo renkte deri ile çevrelenmiştir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca dış pervaza kitabeli pafta kalıplar ve hatayi grubu motifli ara kalıplar uygulanmıştır. Sertap dışında yer alan süslemede de kitabeli kalıp yekpare olarak uygulanmıştır.

Cildin içinde açık kahve rengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan yekpare alanlar paftalara ayrılarak lacivert, yeşil, turuncu, siyah renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Ayrıca dış pervazda krem renkte paftalar üzerine altınlanmış deri ve ara kalıplar üzerine de koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Sertap içinde bulunan yekpare alan da kapak içlerinde olduğu gibi paftalara ayrılmıştır ve lacivert, yeşil, turuncu, siyah renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır.

---

³⁰ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 17.

Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 5: Katalog No: 2 - Ön Kapak Dışı

Resim 6: Katalog No: 2 - Ön Kapak İçi

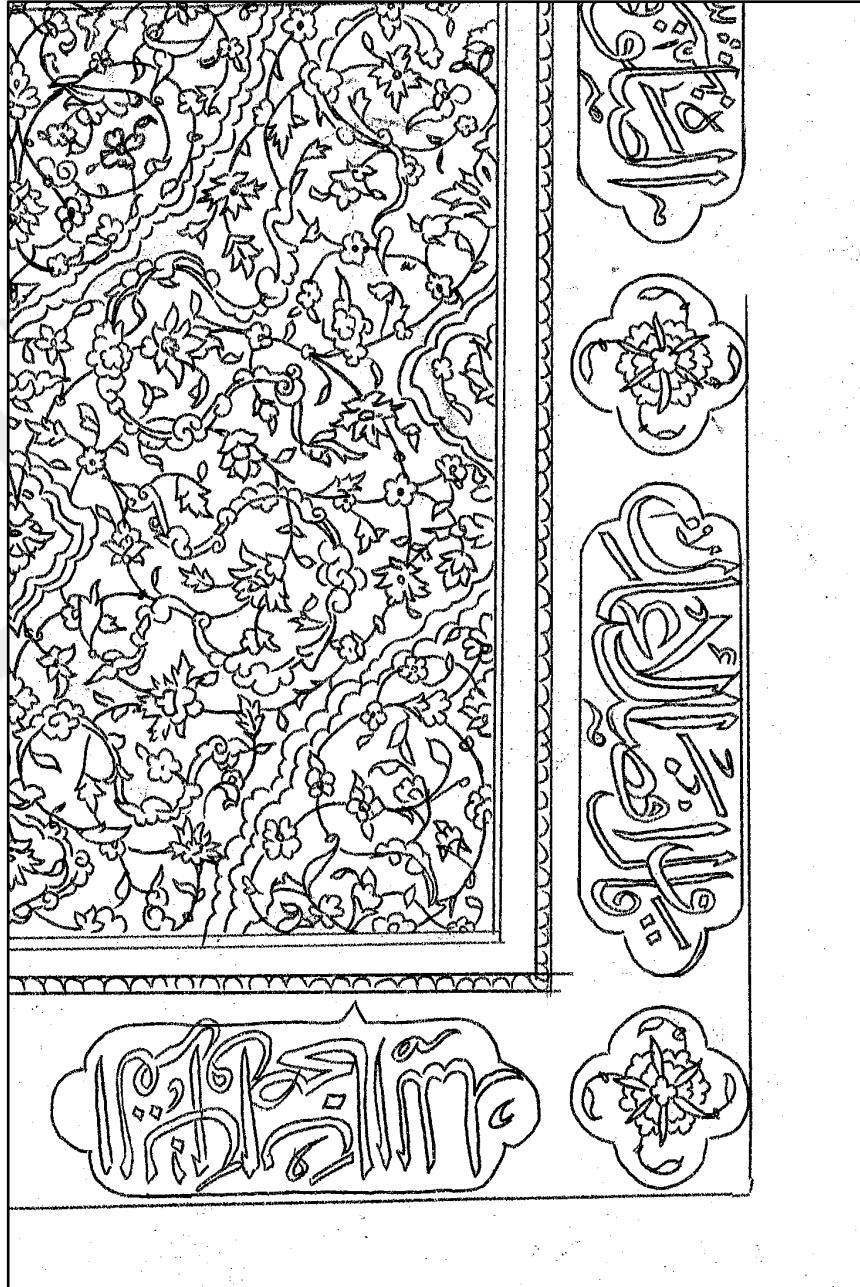

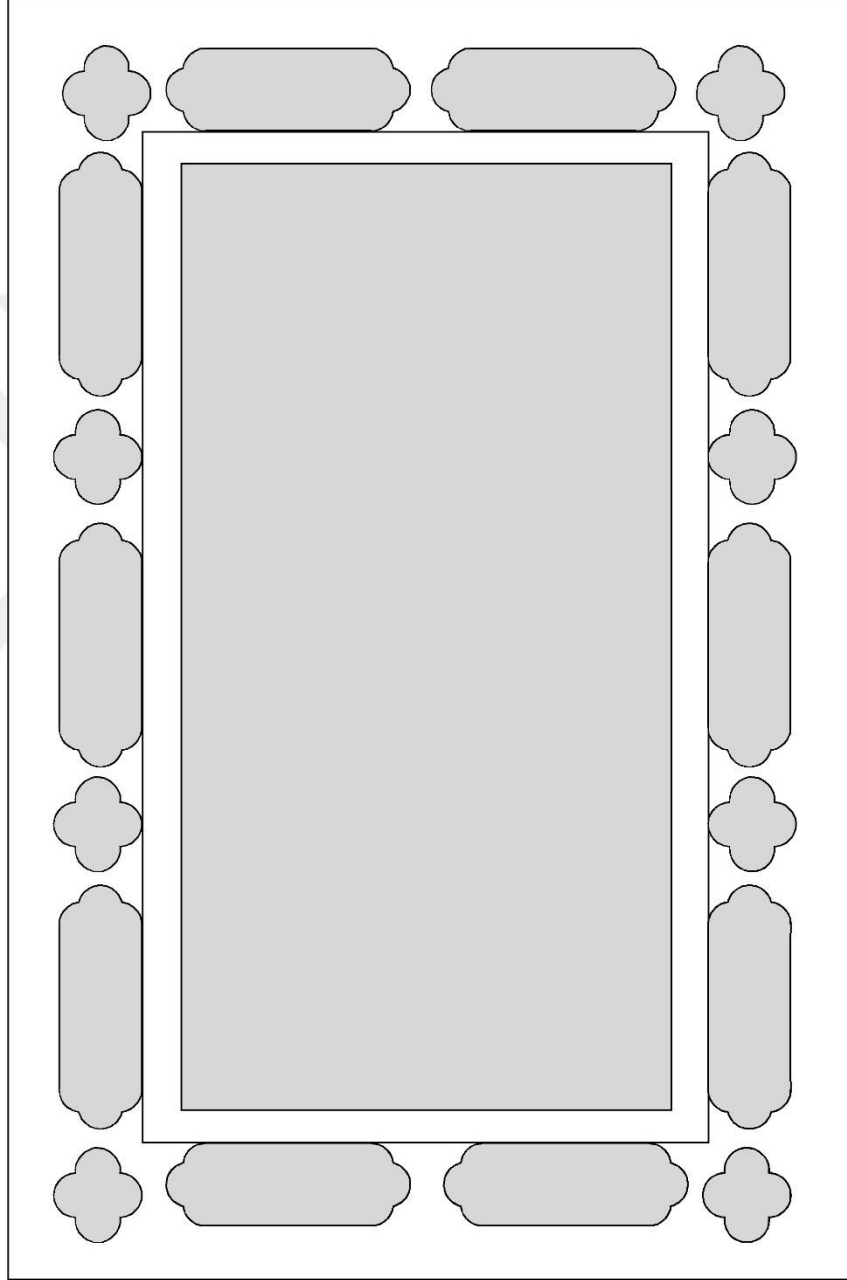
Resim 7: Katalog No: 2 - Arka Kapak Dışı

Resim 8: Katalog No: 2 - Arka Kapak İçi

Çizim 3: Katalog No: 2 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 360x240 mm

Çizim 4: Katalog No: 2 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 3

DEMİRBAŞ NO: 00004

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 352x240-205x133 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 474 yk./9 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın serlevhası, sûre başları ve hizipleri tezhiplidir. Nüshanın sonunda hatim duası vardır. Bir satır kırmızı mürekkeple bir satır siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin 475a, 475b sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf kaydı ve 2a, 474a, 474b sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf mührü bulunmaktadır.³¹

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Cildin eski onarım olduğu düşünülen sertap kısmı, bordo renkte deri ile kaplanmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım ¼ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak ½ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca dış pervaza hatayi grubu motifli pafta kalıplar ve ara kalıplar uygulanmıştır. Sertap dışına süsleme unsuru olarak cetvel ve zencerek uygulanmıştır.

Cildin içinde açık kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan yekpare alanlar paftalara ayrılarak lacivert, yeşil, turuncu, siyah renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Ayrıca dış pervazda lacivert renkte paftalar üzerine altınlanmış deri ve altın zeminli ara kalıplar üzerine de

---

³¹ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 17.

koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Sertap içine de dışında olduğu gibi süslemede unsuru olarak cetvel ve zencerek uygulanmıştır. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

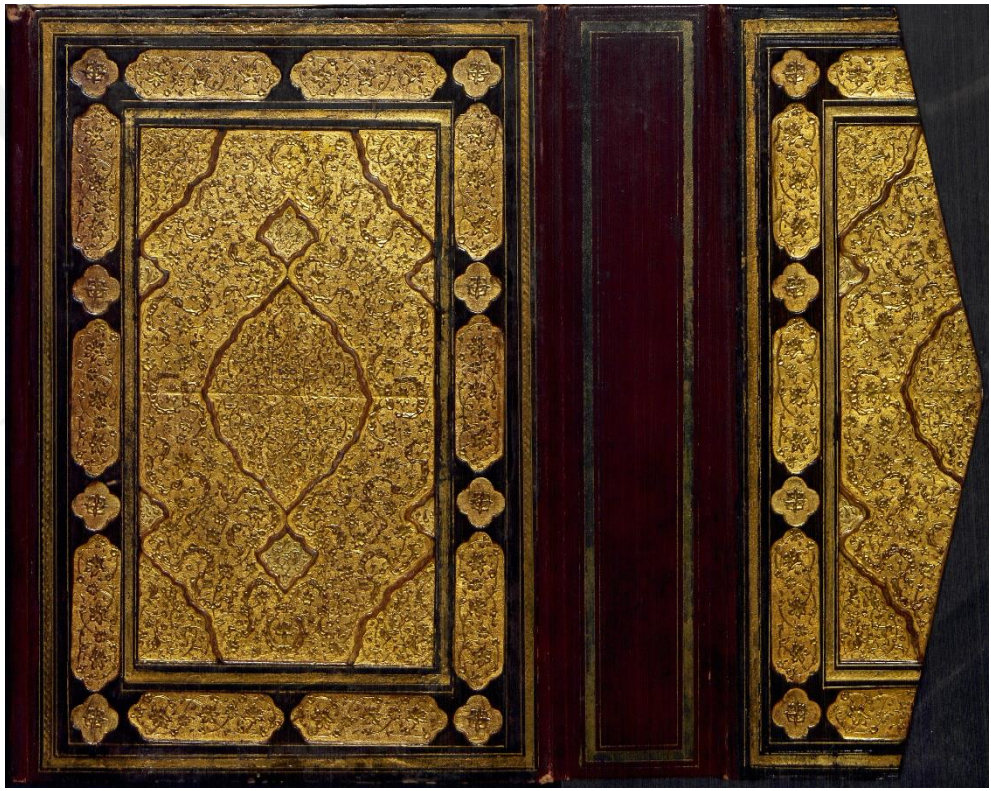

Resim 9: Katalog No: 3 - Ön Kapak Dışı

Resim 10: Katalog No: 3 - Ön Kapak İçi

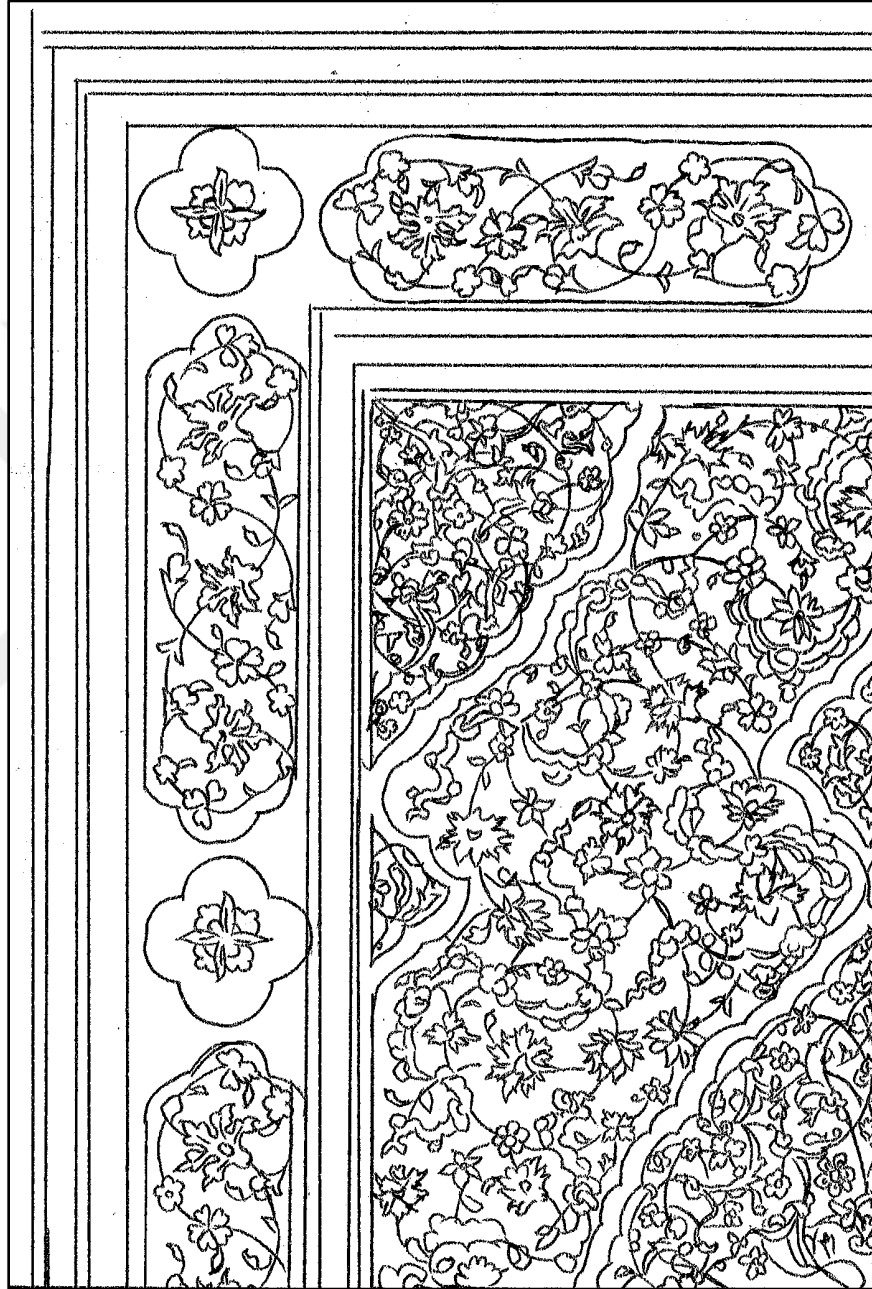

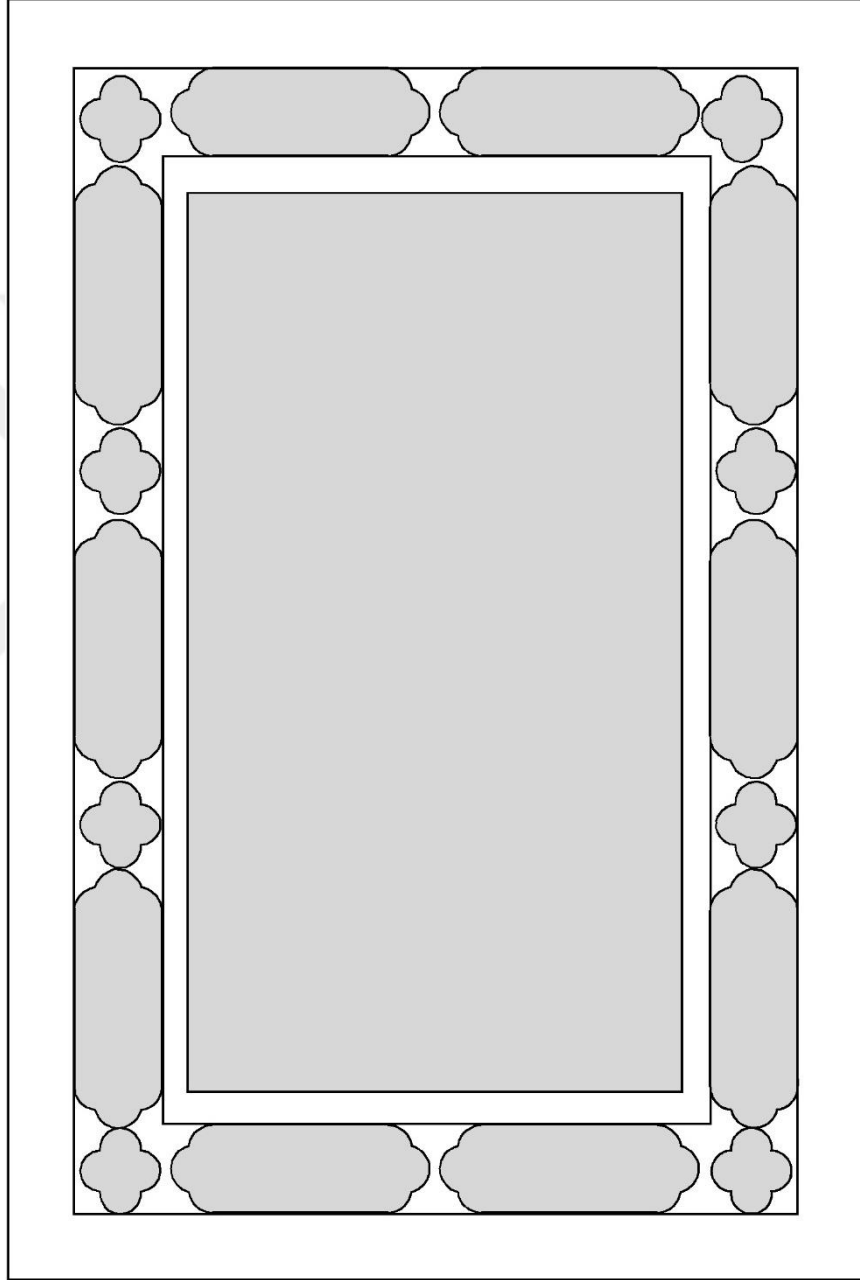
Resim 11: Katalog No: 3 - Arka Kapak Dışı

Resim 12: Katalog No: 3 - Arka Kapak İçi

Çizim 5: Katalog No: 3 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 352x240 mm

Çizim 6: Katalog No: 3 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 4

DEMİRBAŞ NO: 00007

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 480x340-295x210 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 266 yk./15 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın hizipleri, sûre ve cüz başları, durakları tezhiplidir.³²

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Ancak cildin ön kapak süsleme özellikleri, arka kapak, sertap ve miklep süsleme özelliklerinden farklıdır. Buna göre cildin ön kapağı ayrı incelenip, aynı özellikleri taşıyan arka kapak, sertap ve miklep ise birlikte incelenmiştir.

Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan ön kapağın dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak kitabeli paftalardaki harf boşlukları renklendirilmiştir. Kapağın dışına; hatayi grubu, rumi motifleri içeren şemse, salbek, köşebentler ve hatayi grubu, bulut motifleri içeren şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Kapağın iç pervazında hatayi grubu motifli pafta ve ara kalıplar bulunmaktadır. Dış pervazında ise kitabeli pafta ve ara kalıplar yer almaktadır.

Ön kapağın iç yüzünde açık kahverengi ve iç pervazında koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Kapağın içinde bulunan yekpare alan paftalara ayrılarak lacivert, yeşil, turuncu, siyah ve kırmızı renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır.

---

³² Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 19.

Kapağın iç pervazında bulunan pafta ve ara kalıplarda hatayi grubu motifli kompozisyonlar bulunmaktadır. Dış pervazdaki paftalara lacivert renkte, ara kalıplara ise siyah renkte zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır.

Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan arka kapak ve miklebin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Kapağın ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi motifleri içeren şemse, salbek, köşebentler ve hatayi grubu, bulut motifleri içeren şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanın üstünde ve altında bulunan ara kalıp ve iç pervazı oluşturan pafta ve ara kalıplar hatayi grubu motifli kompozisyonlardan oluşmaktadır. Dış pervaza kitabeli pafta kalıplar ve hatayi grubu motifli ara kalıplar uygulanmıştır. Sertap dışına kitabeli yekpare kalıp uygulanarak mülemma tekniğinde süslenmiştir.

Arka kapak, sertap ve miklebin iç yüzünde açık kahverengi deri kullanılmıştır. Arka kapağın ve miklebin içinde bulunan yekpare alanlar paftalara ayrılmıştır. Arka kapağın yekpare alanının paftalarına lacivert, yeşil, turuncu ve siyah renklerde; miklebin yekpare alanının paftalarına ise açık mor, yeşil, turuncu ve siyah renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Yekpare alanları çevreleyen iç pervazlar; yeşil renkte paftalar üzerine koyu kahverengi deri ve lacivert renkte ara kalıplar üzerine de altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlardan oluşmaktadır. Arka kapak dış pervazında lacivert renkte paftalar üzerine altınlanmış deri ve yeşil renkte ara kalıplar üzerine koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Miklep dış pervazında açık mor renkte paftalar üzerinde altınlanmış deri ve yeşil renkte ara kalıplar üzerinde koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar yer almaktadır. Sertap içi süslemeler incelendiğinde; üzerinde açık kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar bulunan lacivert renkte pafta ve ara kalıplar

görülmektedir. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 13: Katalog No: 4 - Ön Kapak Dışı

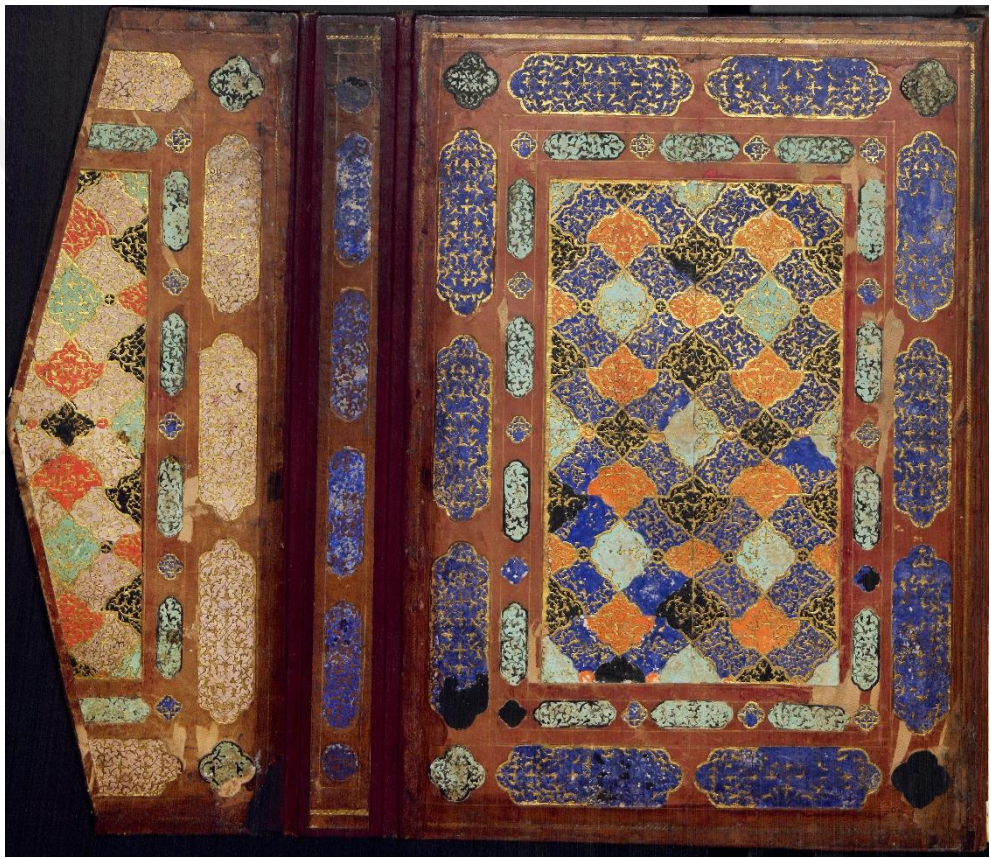

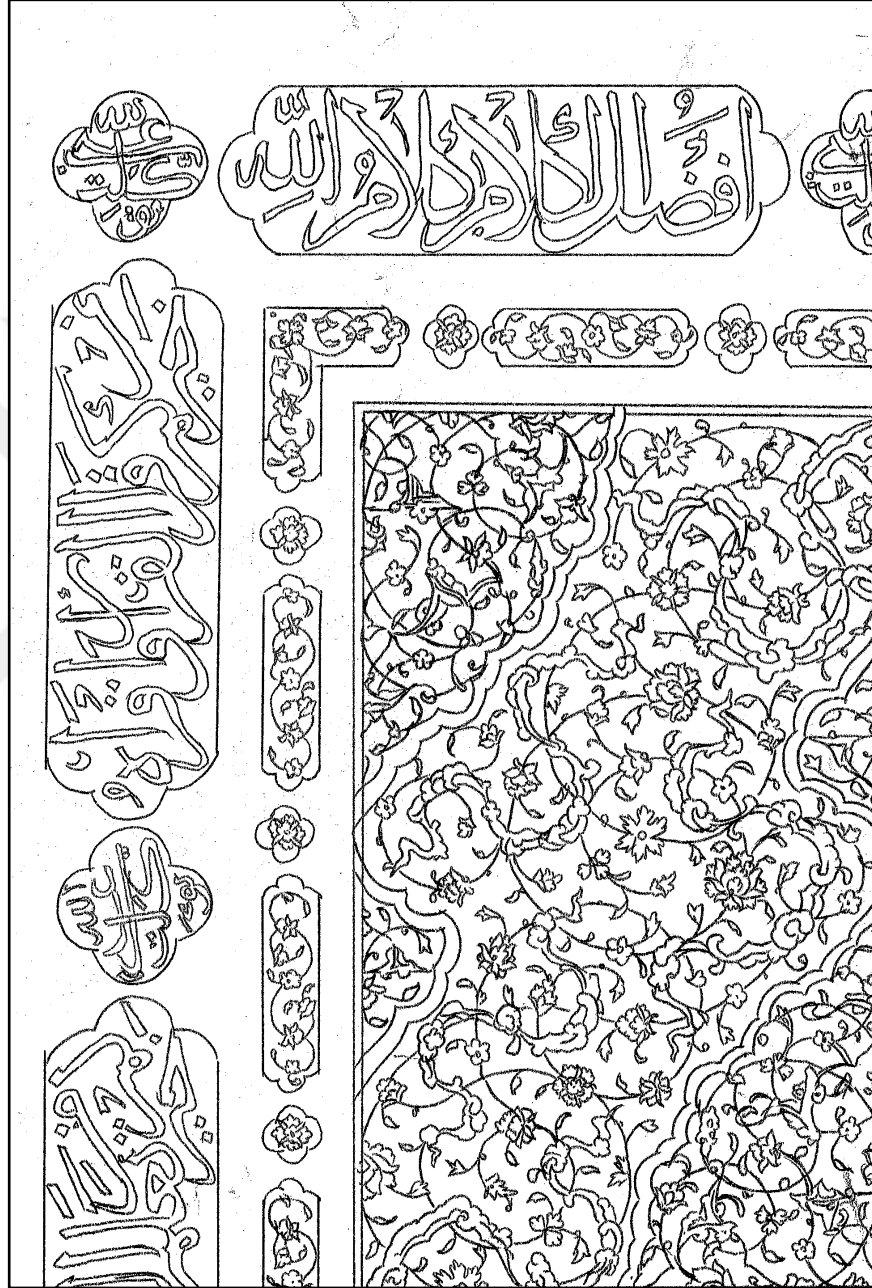
Resim 14: Katalog No: 4 - Ön Kapak İçi

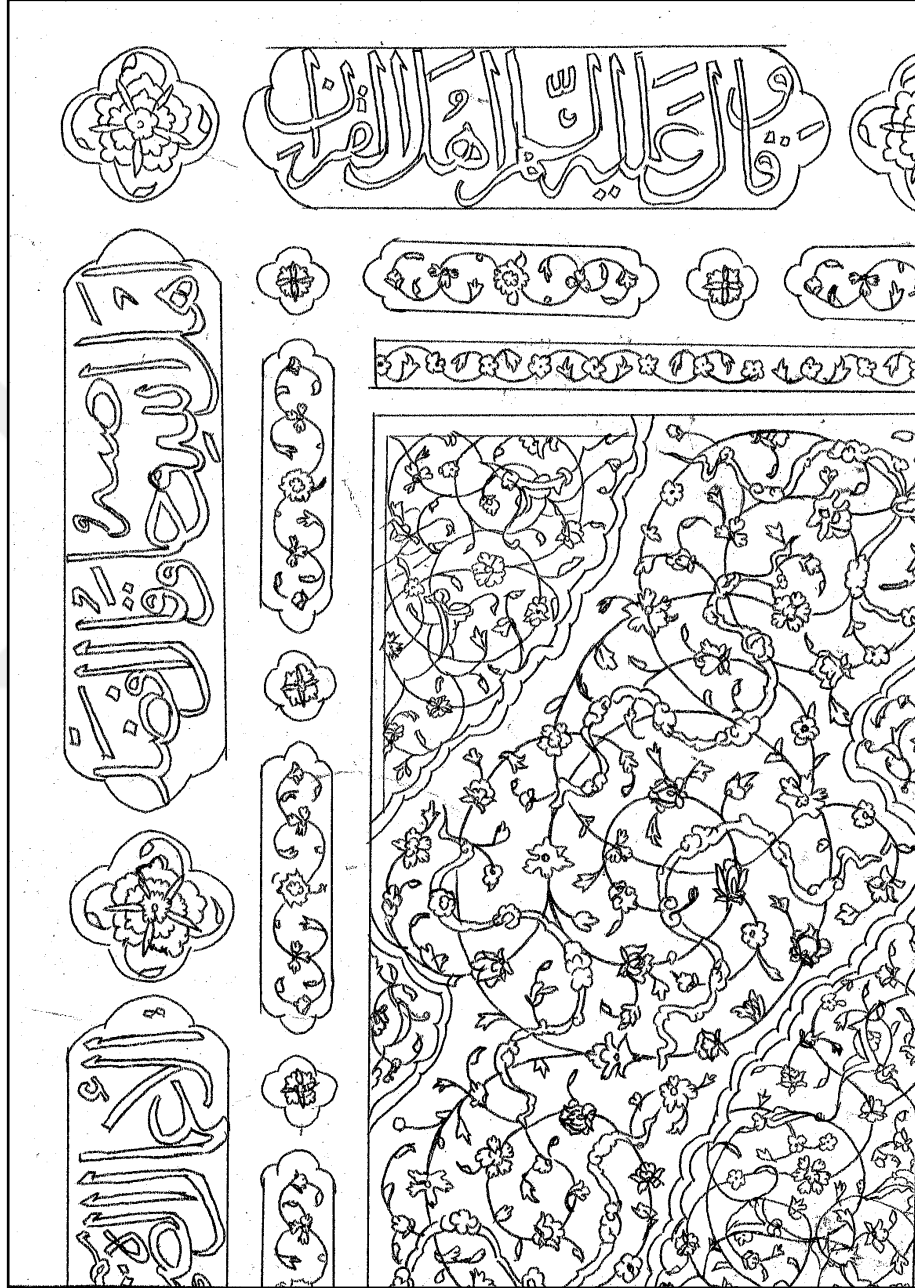
Resim 15: Katalog No: 4 - Arka Kapak Dışı

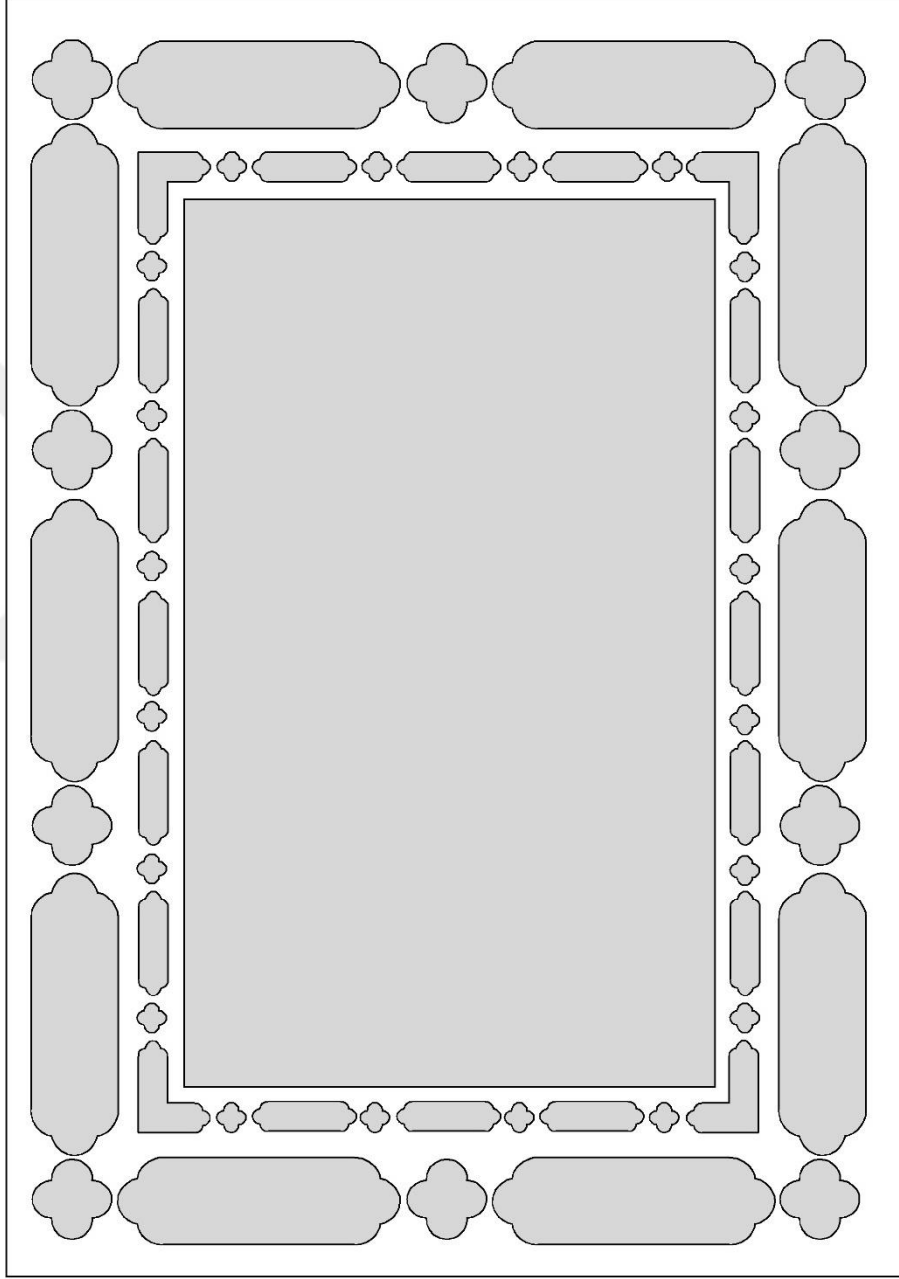
Resim 16: Katalog No: 4 - Arka Kapak İçi

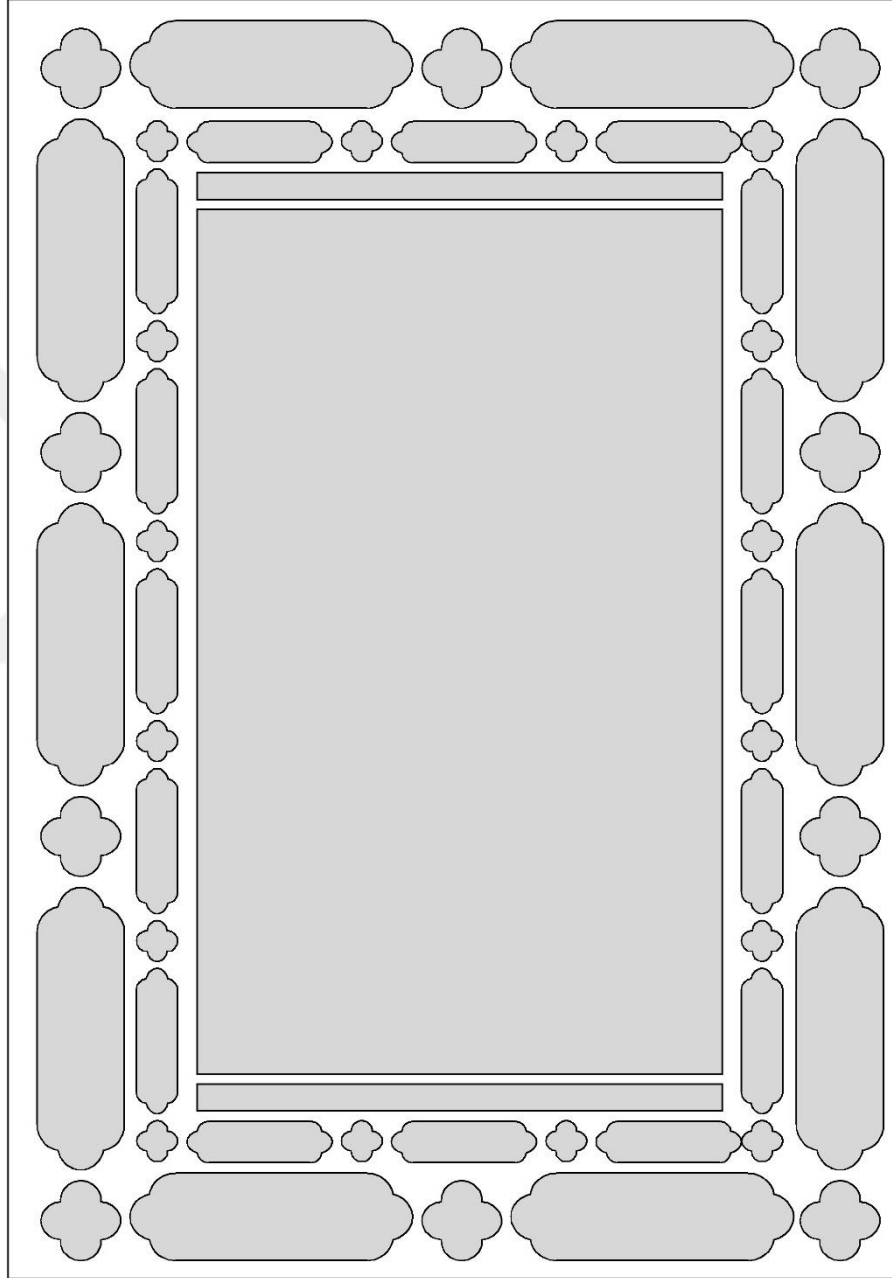
Çizim 7: Katalog No: 4 - ¼ Ön Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 480x340 mm

Çizim 8: Katalog No: 4 - ¼ Arka Kapak Dışı
 Orijinal Kapak Ölçüleri: 480x340 mm

Çizim 9: Katalog No: 4 - Ön Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

Çizim 10: Katalog No: 4 - Arka Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 5

DEMİRBAŞ NO: 00008

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 490x305-320x195 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 346 yk./11 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın zahriye sayfası, hizipleri, sûre ve cüz başları, durakları tezhiplidir. Nüshanın sonunda Sultan Mahmud Han zamanında, Ali Şefik Bey nezaretinde nüshanın yıpranmış kısımlarının onarıldığına dair bir kayıt bulunmaktadır.³³

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri kullanılan cildin dış yüzüne mülemma ve müşebbek teknikleri uygulanmıştır. Ön-arka kapakların dışına şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısmın motiflerini oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kısımda hatayi grubu ve bulut motiflerini içeren kompozisyon yer almaktadır. Süsleme detayı olarak da hatayi grubu motiflerin renklendirildiği görülmüştür. Kapaklardaki yekpare alanda bulunan şemse ve köşebentlerin içi paftalara ayrılarak lacivert, yeşil, turuncu, siyah renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde bulut ve rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Salbek içlerine ise turuncu renkte zemin oluşturularak üzerine koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyon uygulanmıştır. Yekpare alanın üstünde ve altında kalan kısımda lacivert, yeşil ve turuncu renklerde paftalar üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Yekpare alanı

---

³³ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 20.

çevreleyen bordür kalıp, mülemma tekniğindedir ve kitabeli paftalara ayrılmıştır. Kitabeli paftalar arasında da hatayi grubu ve bulut motiflerini içeren ara kalıplar yer almaktadır. Kapakların dış pervazı lacivert, yeşil ve turuncu renklerde paftalar üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlardan oluşmaktadır. Eserin miklebinin başka bir esere ait olduğu tespit edilmiştir. İncelenen eserin eski onarımı sırasında bu mikleple birleştirildiği düşünülmüştür. Bu detay göz önünde bulundurularak miklebin dış süslemesi incelendiğinde; her bir şemse formunun kenarlarında bulunan paftalardan itibaren miklebe simetrik bir kalıp uygulandığı tespit edilmiştir. Simetri çizgilerinde bulunan lacivert ve turuncu renklerde zeminleri olan paftalar üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyon uygulanmıştır. Sertabın dışı koyu kahverengi deridir ve herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak paftalar oluşturulan cildin iç yüzü, mülemma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak, hatayi grubu motifleri ve kitabeli paftalardaki harf boşlukları renklendirilmiştir. Ön ve arka kapakların içine; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanın üstünde ve altında hatayi grubu motifleri içeren ara kalıp bulunmaktadır. Kapakların iç pervazı lacivert, yeşil ve turuncu renklerde paftalar üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlardan oluşmaktadır. Dış pervaza kitabeli pafta kalıplar ve hatayi grubu ile bulut motifleri içeren ara kalıplar uygulanmıştır. Miklebin içine şemse, salbek ve şemse ile salbekler arasında kalan kısım simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Lacivert, yeşil ve turuncu renklerde paftalara ayrılan şemseler üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Salbekler ise yeşil renkte zeminli ve koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlara sahiptir. Sertabın içi yeşil renkte tekstil ile kaplanmıştır ve herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Cildin dış

ve iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 17: Katalog No: 5 - Ön Kapak Dışı

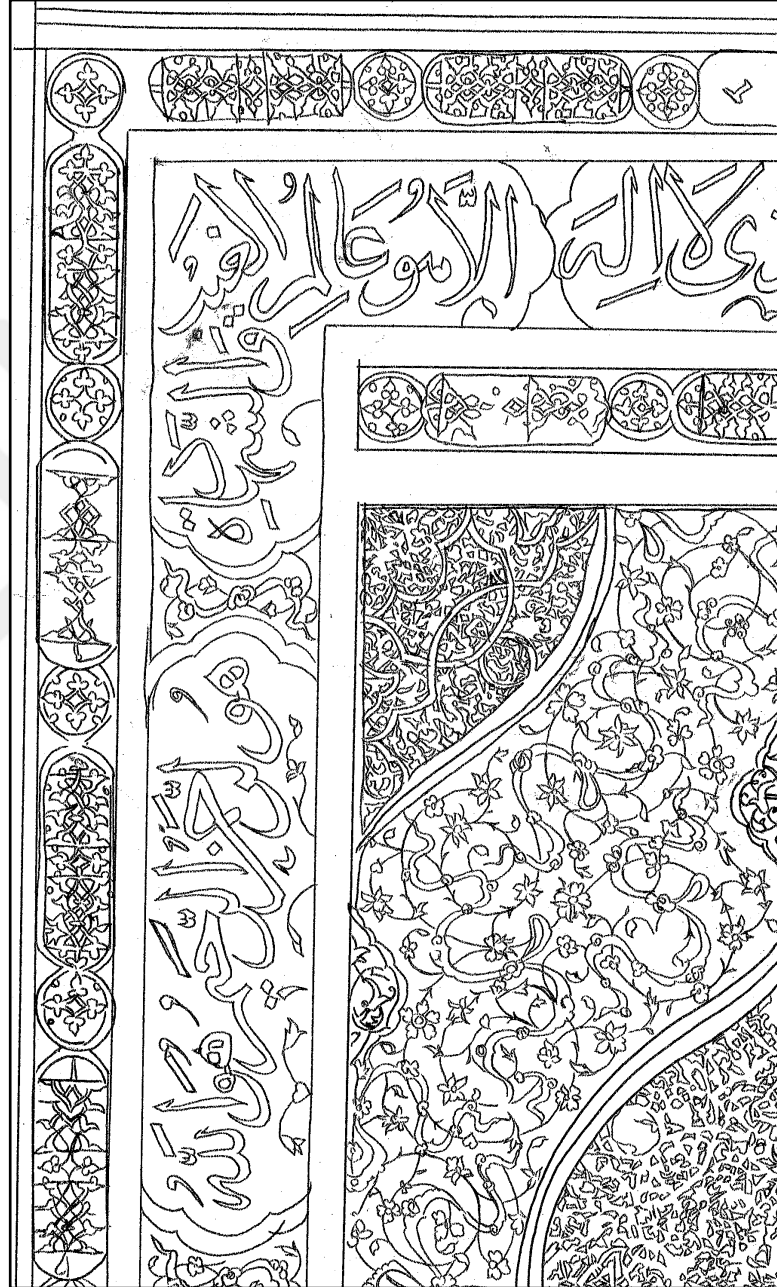
Resim 18: Katalog No: 5 - Ön Kapak İçi

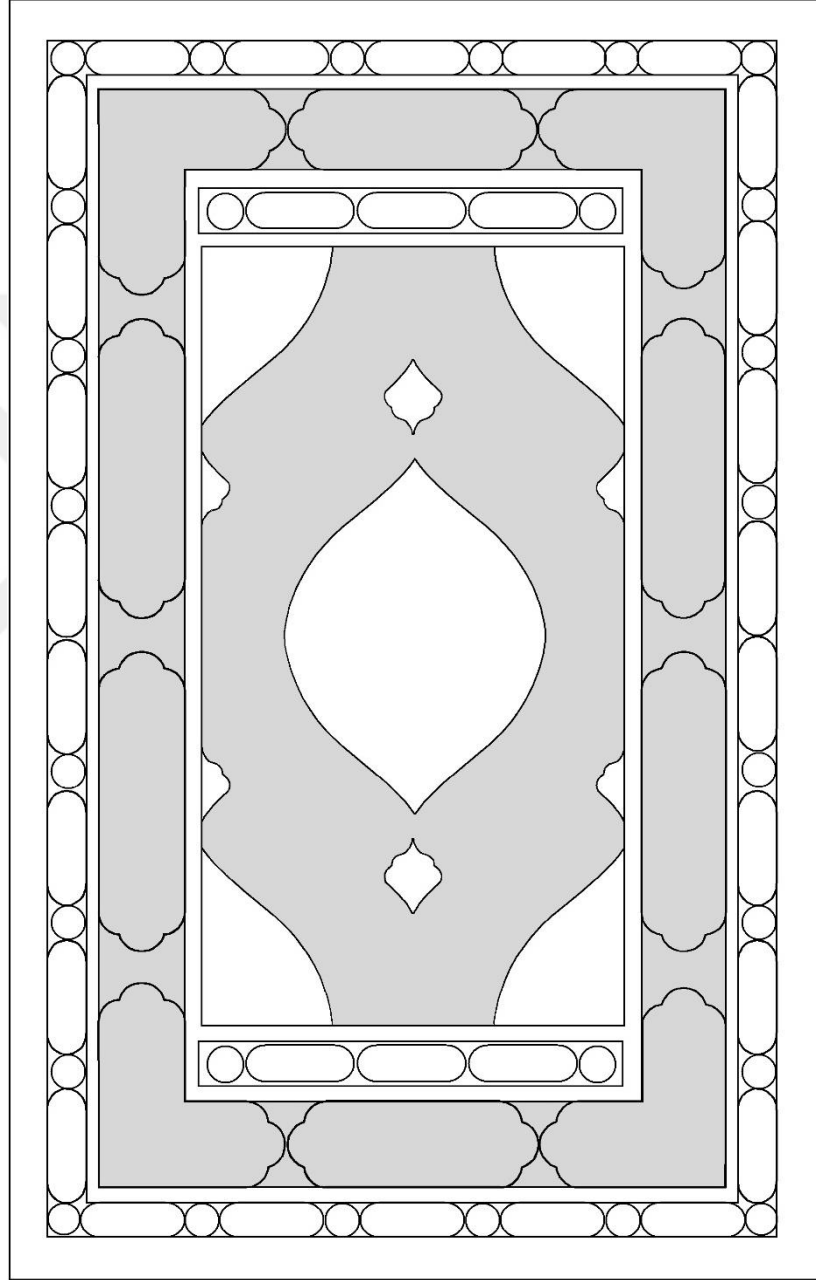
Resim 19: Katalog No: 5 - Arka Kapak Dışı

Resim 20: Katalog No: 5 - Arka Kapak İçi

Çizim 11: Katalog No: 5 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 490x305 mm

Çizim 12: Katalog No: 5 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 6

DEMİRBAŞ NO: 00011

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 384x265-218x146 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 259 yk./15 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

İSTİNSAH TARİHİ: 968 h./1561 m. Zilhicce 5

Mushaf tamdır. Nüshanın ilk iki sayfası, zahriye sayfası ve ayet başları tezhiplidir. Nüshanın sonunda Sultan Mahmud Han zamanında, Ali Şefik Bey nezaretinde nüshanın yıpranmış kısımlarının onarıldığına dair bir kayıt bulunmaktadır.³⁴

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak paftalar oluşturulan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak, hatayi grubu motifler renklendirilmiştir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri 1/32 oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak ¼ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca dış pervaza hatayi grubu ve bulut motifli pafta kalıplar ve sadece hatayi grubu motifli ara kalıplar uygulanmıştır. Pafta ve ara kalıplar arasına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Sertap dışına da aynı şekilde hatayi grubu ve bulut motifli pafta kalıplar ve sadece hatayi grubu motifli ara kalıplar uygulanmıştır. Pafta ve ara kalıplar arasına da fırça ile altın süslemeler yapılmıştır.

Cildin içinde bordo ve iç pervazda koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, salbek, köşebent ve dış pervazdaki paftalara; lacivert renkte zemin üzerine kahverengi deri ile

---

³⁴ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 22.

müşebbek tekniğinde hatayi grubu, rumi, bulut motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ve köşebentler içine altınla çizgisel paftalar oluşturulmuştur. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısma, hatayi grubu ve bulut motifleri içeren $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Kapakların iç pervazında bulunan paftalarda hatayi grubu motifli kompozisyonlar bulunmaktadır. Dış ve iç pervazdaki paftalar arasına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Sertap içine de lacivert renkte zemin üzerine kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır ve paftalar arasına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 21: Katalog No: 6 - Ön Kapak Dışı

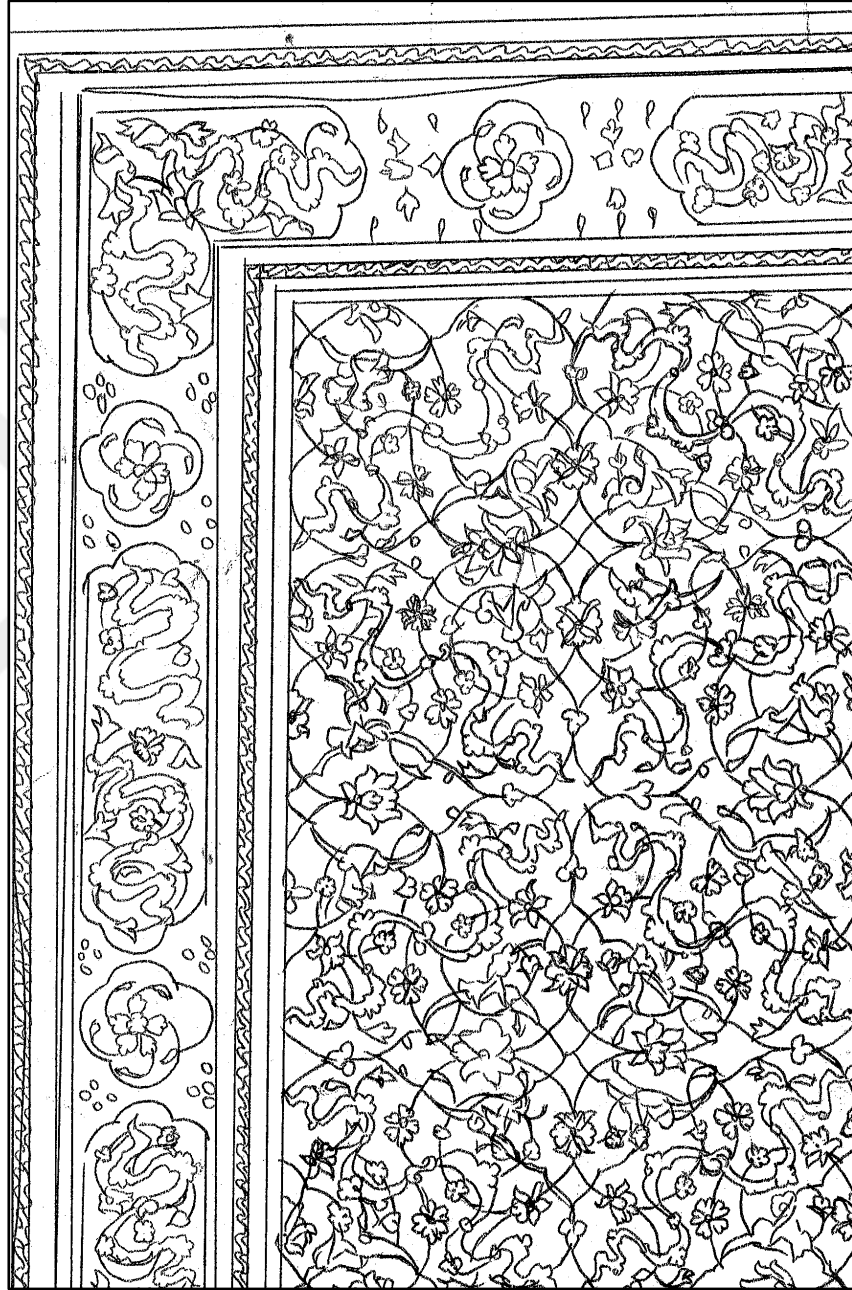
Resim 22: Katalog No: 6 - Ön Kapak İçi

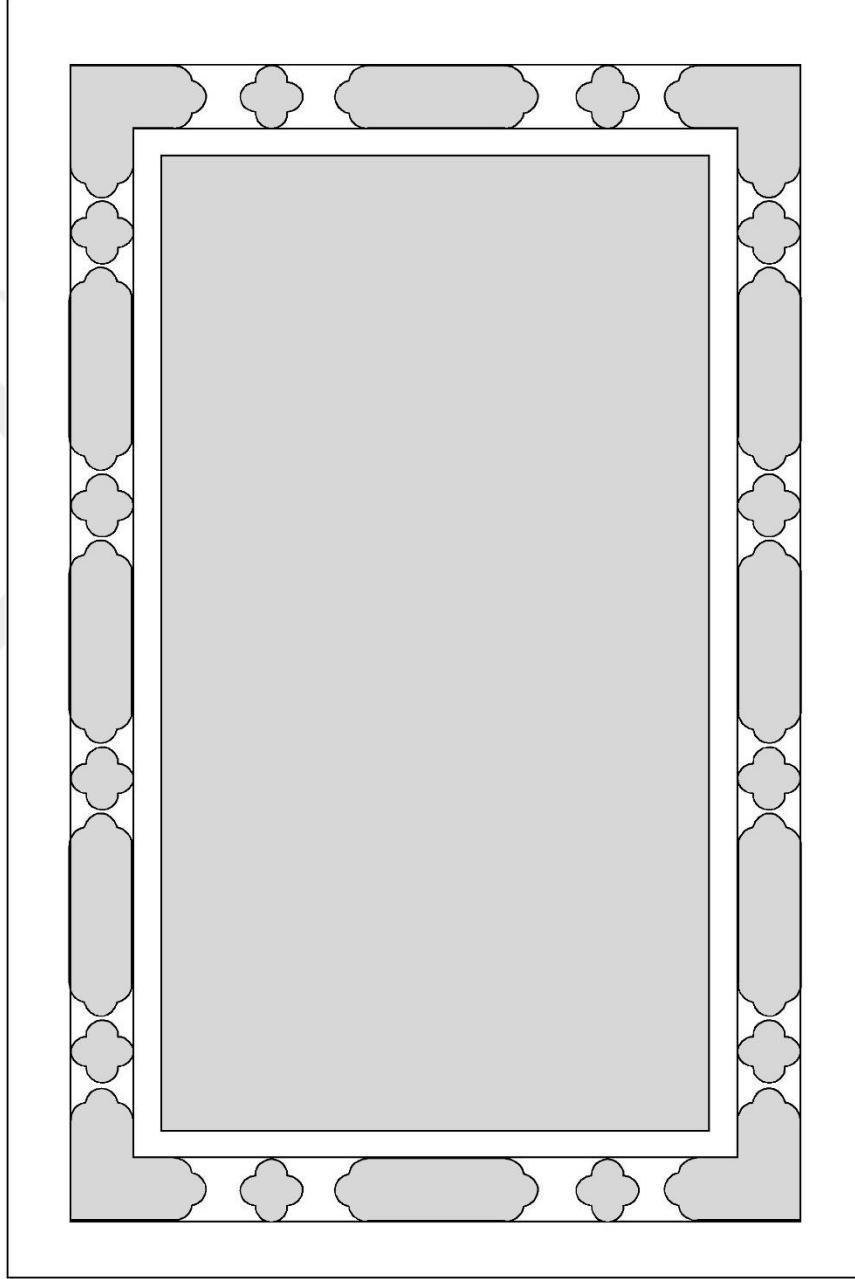
Resim 23: Katalog No: 6 - Arka Kapak Dışı

Resim 24: Katalog No: 6 - Arka Kapak İçi

Çizim 13: Katalog No: 6 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 384x265 mm

Çizim 14: Katalog No: 6 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 7

DEMİRBAŞ NO: 00014

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 400x255-225x143 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: II+311+IV yk./12 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın serlevhası ve zahriye sayfası tezhiplidir. İkinci ve üçüncü yaprakları eksiktir. Nüsha sonunda dua ve Farsça tefeülnâme vardır.³⁵

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca dış pervaza kitabeli pafta kalıpları ile hatayi grubu ve bulut motifli ara kalıpları uygulanmıştır. Sertap dışında yer alan süslemelerden kitabeli ve hatayi grubu motifli kalıpları kullanılmıştır. Bu kalıpları arasına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır.

Cildin içinde koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön kapağın içinde bulunan şemse ve köşebentler lacivert, yeşil, turuncu, siyah, açık mavi, pembe zemin renginde paftalara ayrılmıştır. Dış pervazdaki paftalar da lacivert, yeşil, turuncu, sarı zemin rengi kullanılarak siyah, açık mavi, pembe renklerle detaylandırılmıştır. Şemse, köşebentler ve dış pervaz paftalarının üzerinde altınlanmış deri kullanılarak müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar oluşturulmuştur. Sarı zemin rengine sahip salbekler üzerine

---

³⁵ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 23.

ise koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısma hatayi grubu ve bulut motifleri içeren $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Pafta ve ara kalıplardan oluşan iç pervazda, kalıplar içine hatayi grubu motiflerinden oluşan kompozisyonlar uygulanmıştır. Kapakların şemse ile köşebentler arasında kalan kısmı ve iç pervazı mülemma tekniğindedir. Arka kapak ve miklebin içi de ön kapak içi süslemeleriyle aynı özellikleri taşımaktadır. Ancak tek fark ön kapağın şemse, köşebent ve dış pervazında baskın renk olarak lacivert zemin rengi kullanılmışken arka kapak ve miklebin bu kısımlarında baskın renk olarak mor zemin rengi kullanılmıştır. Sertap içinde turuncu ve yeşil renklerde zeminleri olan paftalar bulunmaktadır. Bu paftalar üzerinde altınlanmış deri kullanılarak müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar oluşturulmuştur. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt, sadece yeşil ve sarı zemin rengine sahip paftalarda tekstil kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 25: Katalog No: 7 - Ön Kapak Dışı

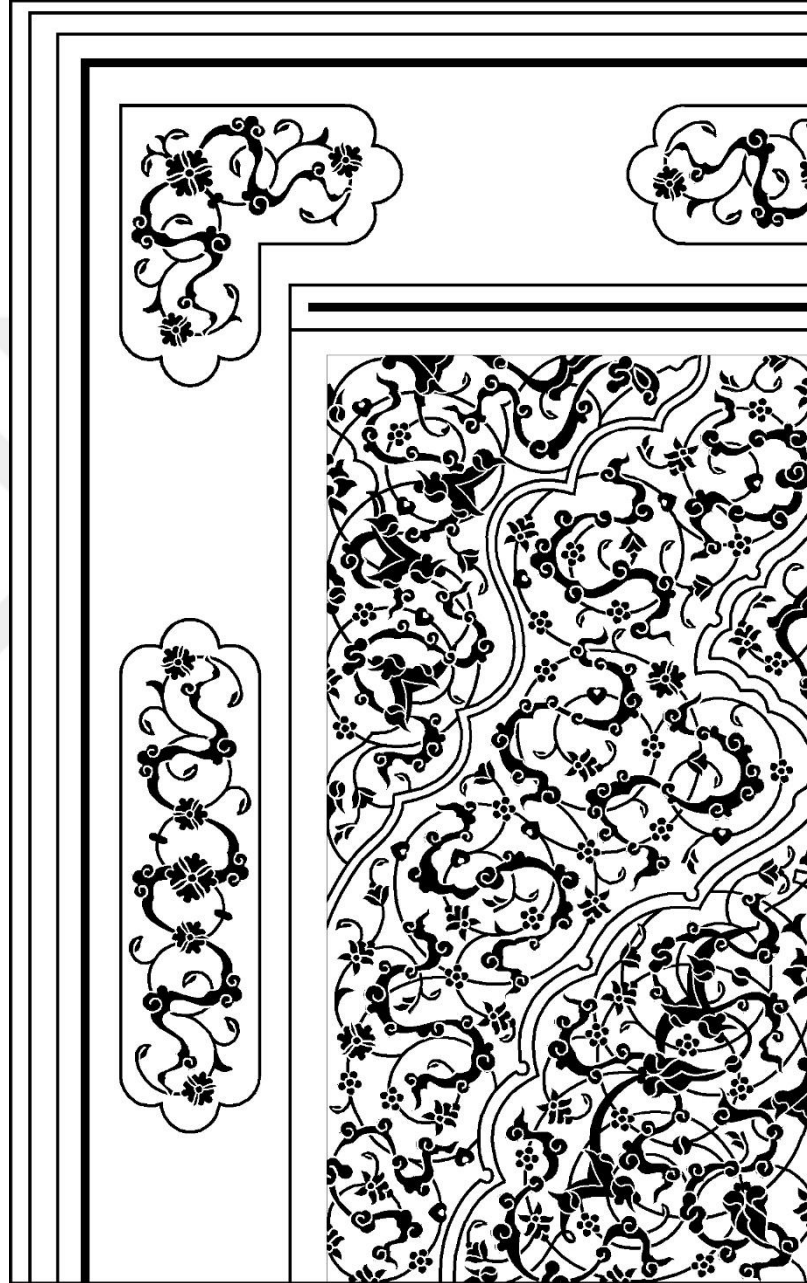
Resim 26: Katalog No: 7 - Ön Kapak İçi

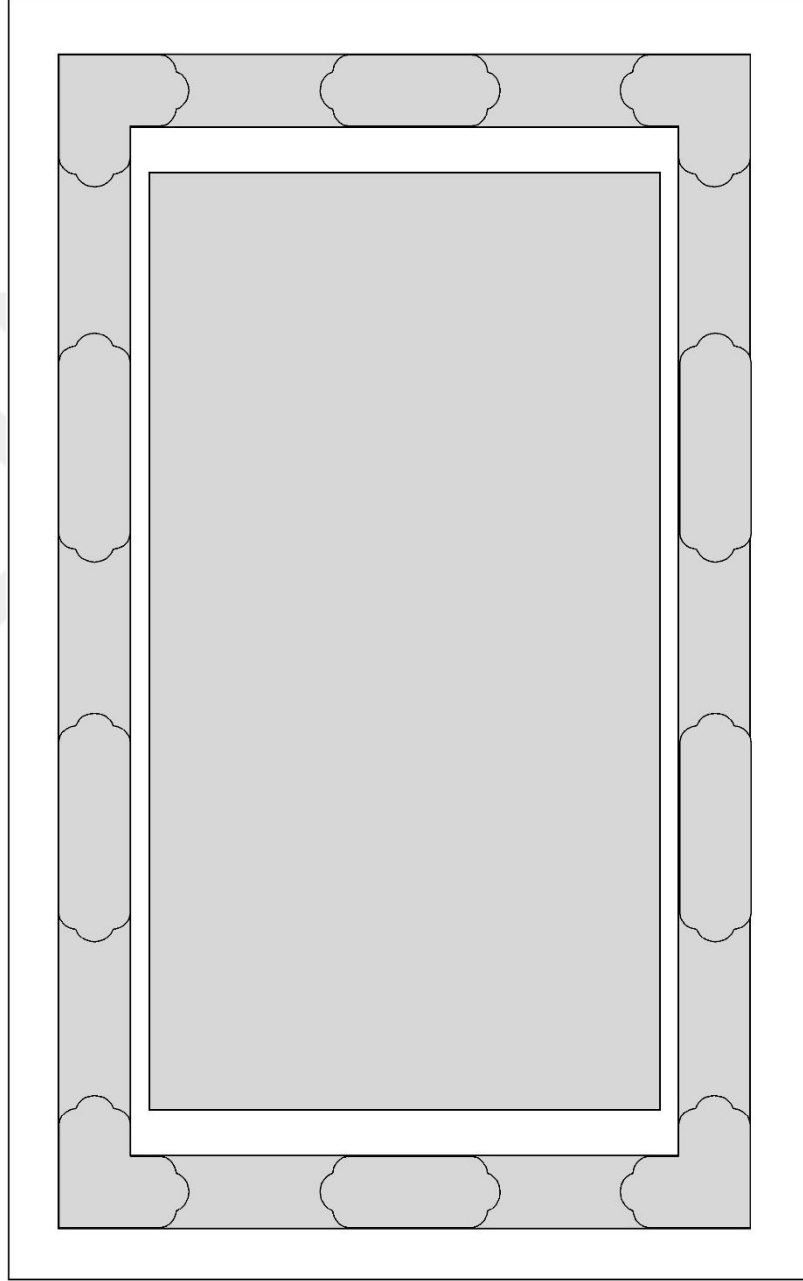
Resim 27: Katalog No: 7 - Arka Kapak Dışı

Resim 28: Katalog No: 7 - Arka Kapak İçi

Çizim 15: Katalog No: 7 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 400x255 mm

Çizim 16: Katalog No: 7 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 8

DEMİRBAŞ NO: 00017

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 480x340-280x185 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 289 yk./15 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın hizipleri ve orta satırlarının kenarları tezhiplidir. Nüshanın sonunda bir dua ve Sultan Abdülmecid Han zamanında, Ali Şefik Bey nezaretinde nüshanın yıpranmış kısımlarının onarıldığına dair 1265 h./1849 m. Rebûlevvel 21 tarihli bir kayıt bulunmaktadır.³⁶

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Ancak cildin bu bölümlerinin süsleme özellikleri birbirinden farklıdır. Bu farklılıktan dolayı cildin bölümleri ayrı ayrı incelenmiştir.

Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan ön kapağın dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Kapağın dışına; hatayi grubu, rumi motifleri içeren şemse, salbek, köşebentler ve hatayi grubu, bulut motifleri içeren şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanın üstünde ve altında bulunan ara kalıp ve iç pervazı oluşturan pafta ve ara kalıplar hatayi grubu motifli kompozisyonlardan oluşmaktadır. Dış pervaza kitabeli pafta kalıplar ve hatayi grubu motifli ara kalıplar uygulanmıştır.

Ön kapağın iç yüzünde açık kahverengi deri kullanılmıştır. Kapağın içinde bulunan yekpare alan paftalara ayrılmıştır. Yekpare alanın paftalarına lacivert, yeşil, kırmızı, siyah ve açık mor renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Yekpare

---

³⁶ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 25.

alanı çevreleyen iç pervaz, yeşil renkte paftalar üzerine koyu kahverengi deri ve lacivert renkte ara kalıplar üzerine de altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlardan oluşmaktadır. Kapağın dış pervazında lacivert ve açık mor renkte paftalar üzerine altınlanmış deri ve yeşil renkte ara kalıplar üzerine koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır.

Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan arka kapağın dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak kitabeli paftalardaki harf boşlukları renklendirilmiştir. Kapağın dışına; hatayi grubu, rumi motifleri içeren şemse, salbek, köşebentler ve hatayi grubu, bulut motifleri içeren şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Kapağın iç pervazında hatayi grubu motifli pafta ve ara kalıplar bulunmaktadır. Dış pervazında ise kitabeli pafta ve ara kalıplar yer almaktadır. Eserin miklebinin başka bir esere ait olduğu tespit edilmiştir. İncelenen eserin eski onarımı sırasında bu mikleple birleştirildiği düşünülmüştür. Bu detay göz önünde bulundurularak miklebin dış süslemesi incelendiğinde; miklep üzerinde şemse, köşebent ve bu kısımların dışında dikdörtgen paftalar görülmektedir. Şemse, köşebent ve paftaların içerisi küçük el aletleriyle yapılmış girift motiflerle bezenerek altın ile süslenmiştir. Sertabın dışı koyu kahverengi deridir ve herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Arka kapağın iç yüzünde açık kahverengi ve iç pervazında koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Kapağın içinde bulunan yekpare alan paftalara ayrılarak lacivert, yeşil, turuncu, siyah ve kırmızı renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Kapağın iç pervazında bulunan pafta ve ara kalıplarda hatayi grubu motifli kompozisyonlar bulunmaktadır. Dış pervazdaki paftalara lacivert renkte, ara kalıplara ise siyah renkte zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Miklebin içi pembe renkte kağıt ve sertabın içi de yeşil renkte tekstil ile kaplanmıştır. Bu iç kısımlarda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Cildin iç yüzünde görülen renkli

zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

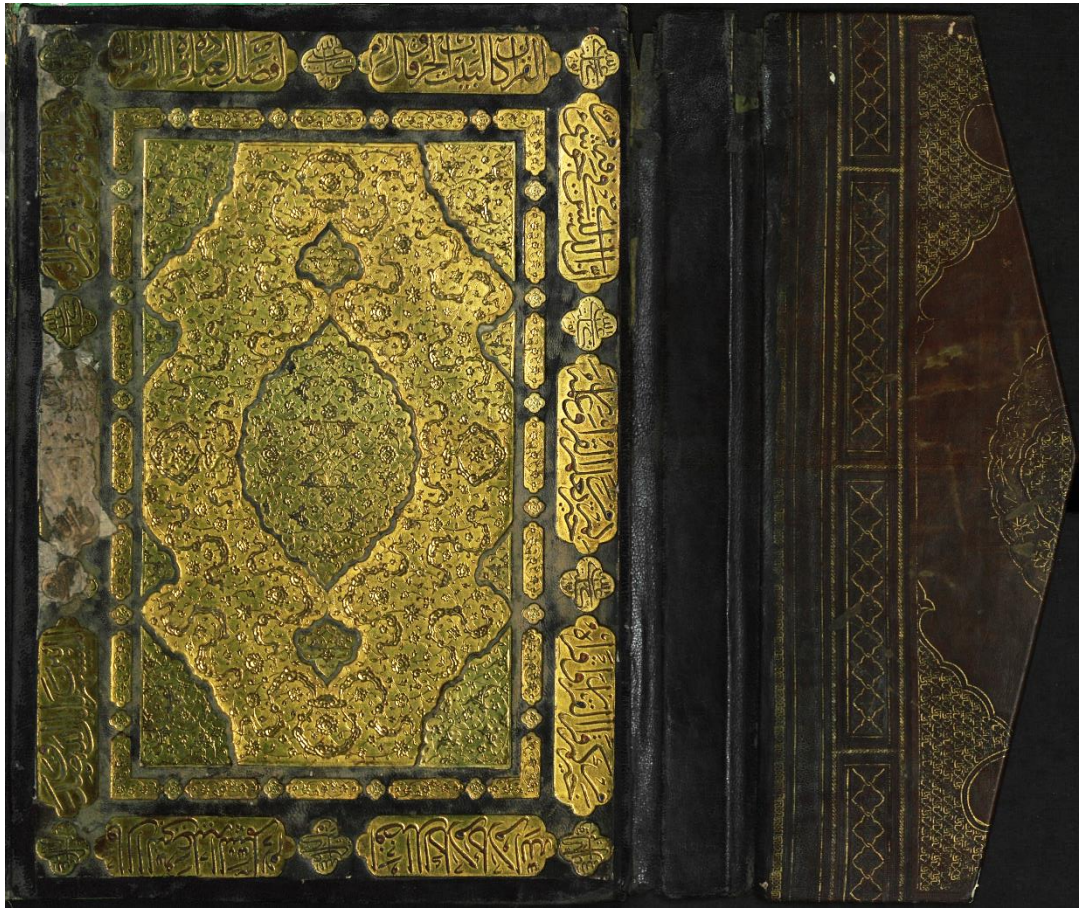

Resim 29: Katalog No: 8 - Ön Kapak Dışı

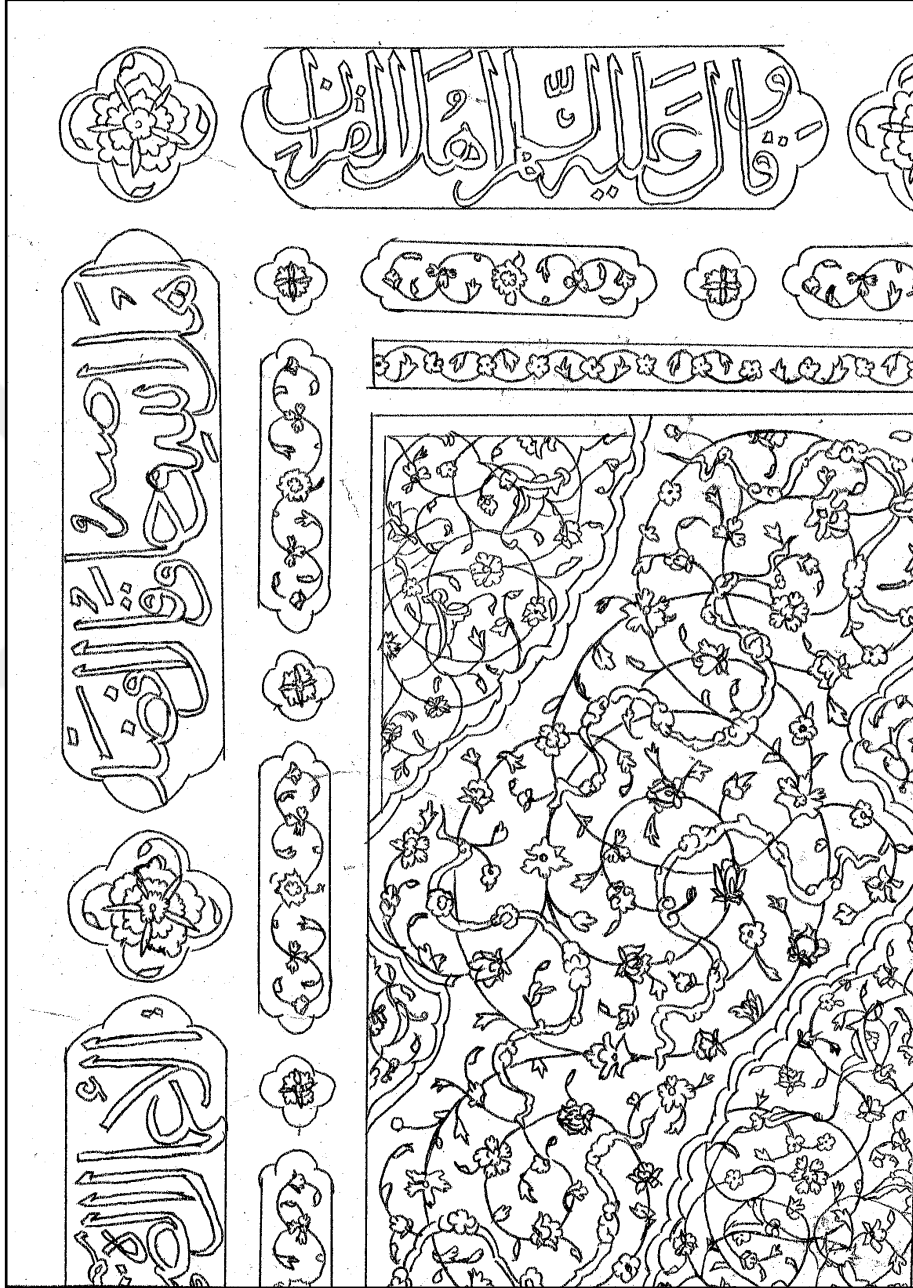
Resim 30: Katalog No: 8 - Ön Kapak İçi

Resim 31: Katalog No: 8 - Arka Kapak Dışı

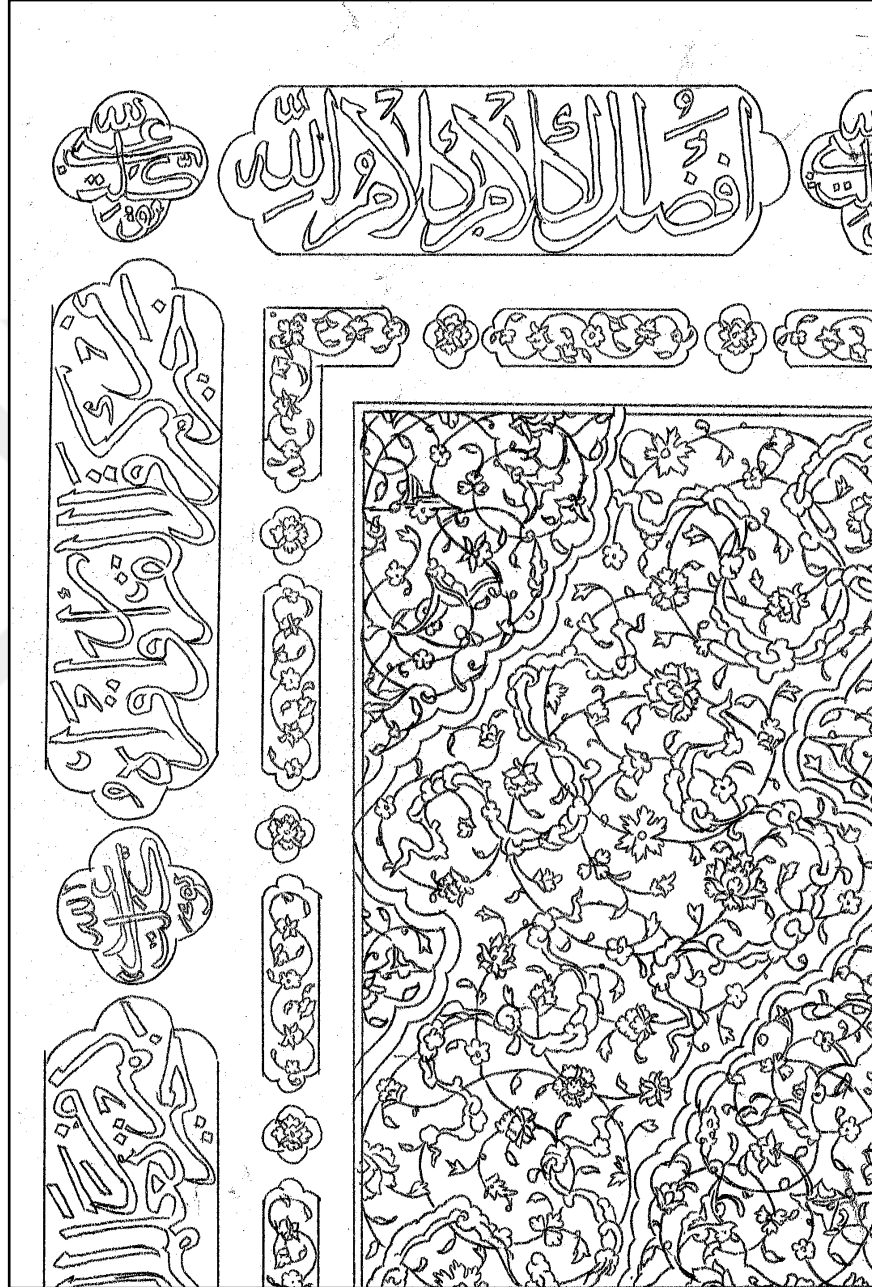

Resim 32: Katalog No: 8 - Arka Kapak İçi

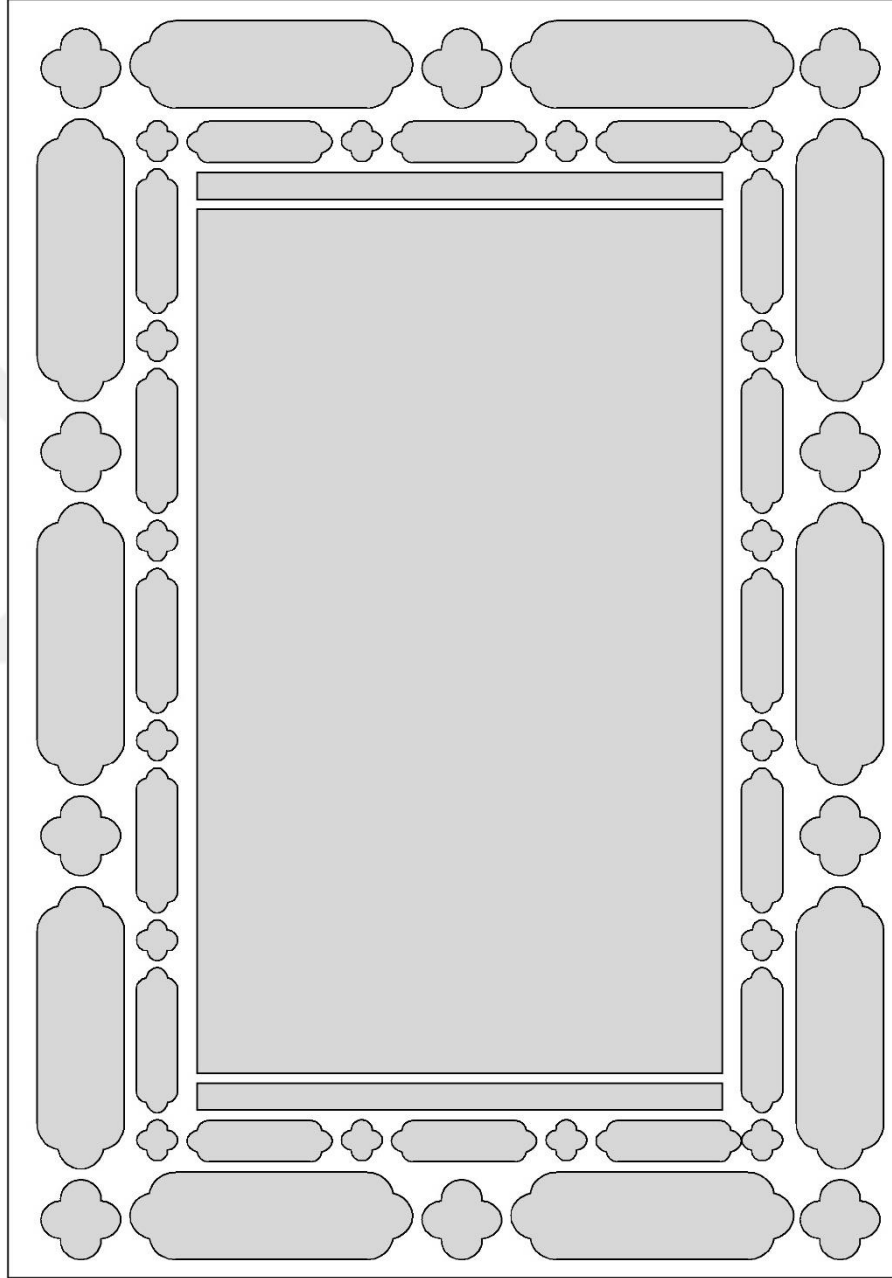

Çizim 17: Katalog No: 8 - ¼ Ön Kapak Dışı
 Orijinal Kapak Ölçüleri: 480x340 mm

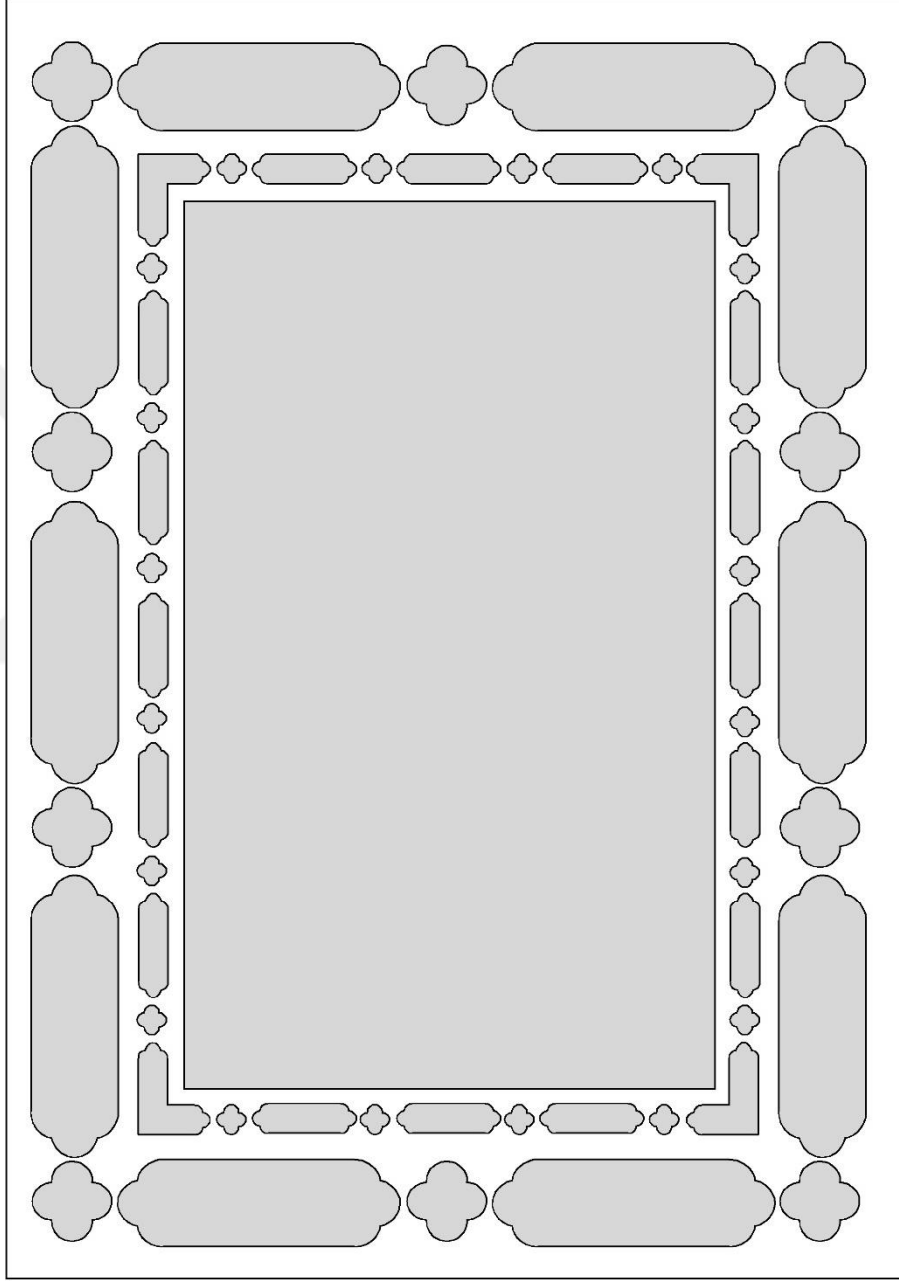

Çizim 18: Katalog No: 8 - ¼ Arka Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 480x340 mm

Çizim 19: Katalog No: 8 - Ön Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

Çizim 20: Katalog No: 8 - Arka Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 9

DEMİRBAŞ NO: 00019

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 420x250-280x153 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 518 yk./10 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

HATTATI: Abdullah b. Muhammed Şah el-Hâfız eş-Şirâzî

Mushaf tamdır. Nüshanın serlevhası, ilk iki sayfası, 515 ve 516 numaralı sayfaları tezhiplidir. Nüshanın sonunda hatim duası ve tefeülnâme vardır. Eserin 517b, 518a sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf kaydı ve 2b, 515a sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf mührü bulunmaktadır.³⁷

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanın üstüne ve altına hatayi grubu motifleri içeren yan yana üçer adet pafta kalıp uygulanmıştır. Dış pervaz hatayi grubu ve bulut motifli pafta kalıplardan oluşmaktadır. Sertap dışında yer alan süslemelerdeyse kitabeli kalıp ve hatayi grubu motifli kalıplar kullanılmıştır.

Cildin içinde koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, köşebent ve dış pervazdaki paftalara; lacivert, yeşil, turuncu, renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde hatayi grubu ve rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Salbek

---

³⁷ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 26.

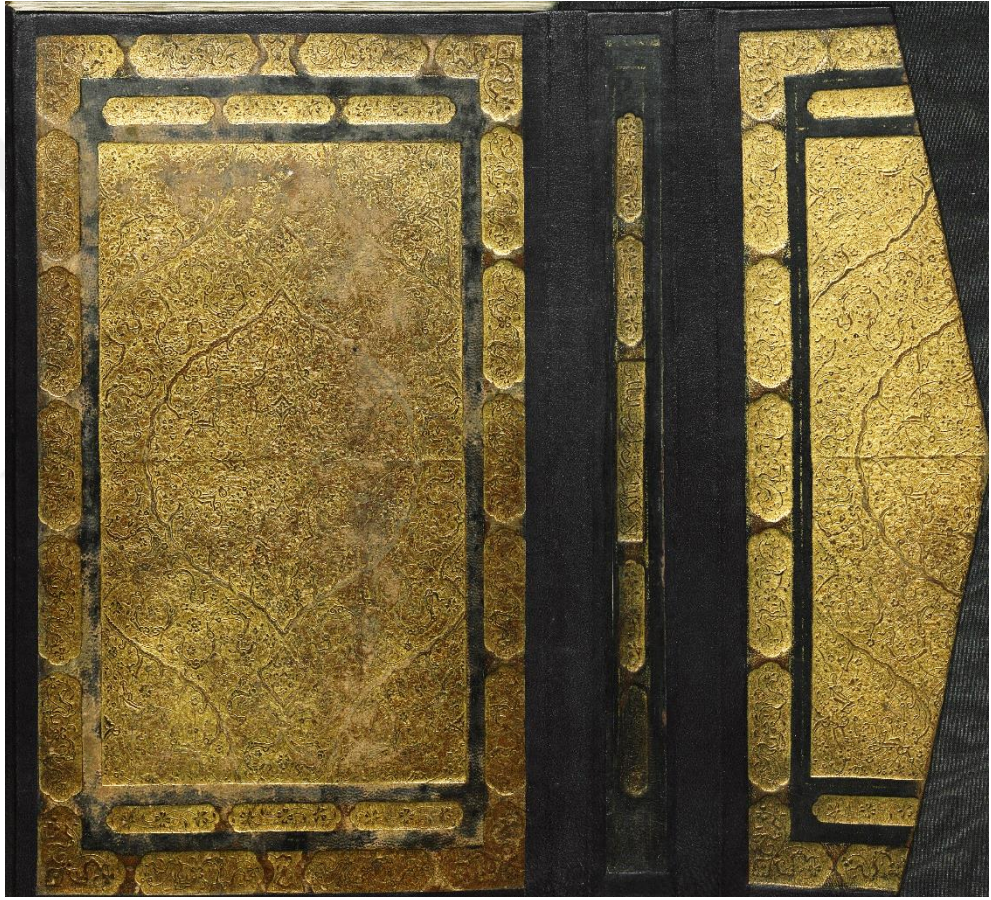
içlerine ise turuncu renkte zemin oluşturularak üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısma hatayi grubu ve bulut motifleri içeren $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Cildin içindeki yekpare alanın üstüne ve altına hatayi grubu motifleri içeren yan yana üçer adet pafta kalıp uygulanmıştır. İç pervaz hatayi grubu motifli pafta kalıplardan oluşmaktadır. Cildin iç yüzündeki yekpare alan, yekpare alanın üst-alt paftaları ve iç pervaz paftaları mülemma tekniğindedir. Sertap içinde oluşturulan lacivert, yeşil, turuncu, renklerde zemine sahip paftalar üzerine de altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 33: Katalog No: 9 - Ön Kapak Dışı

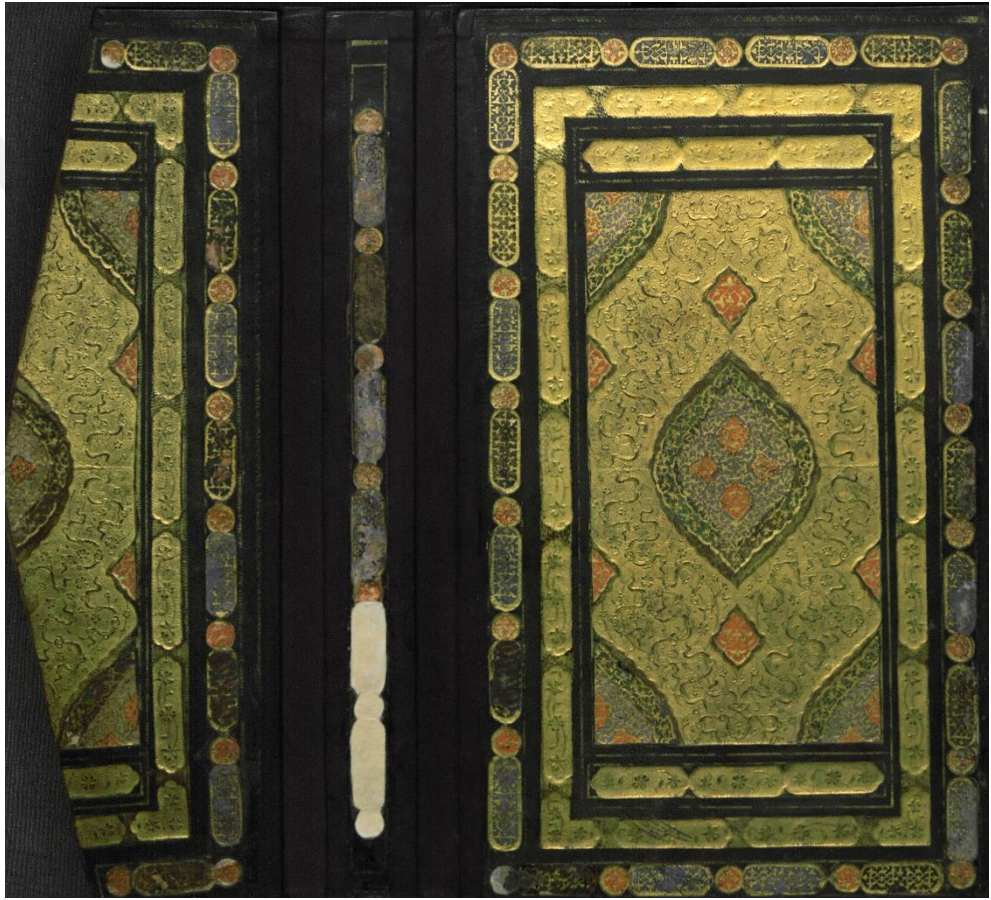

Resim 34: Katalog No: 9 - Ön Kapak İçi

Resim 35: Katalog No: 9 - Arka Kapak Dışı

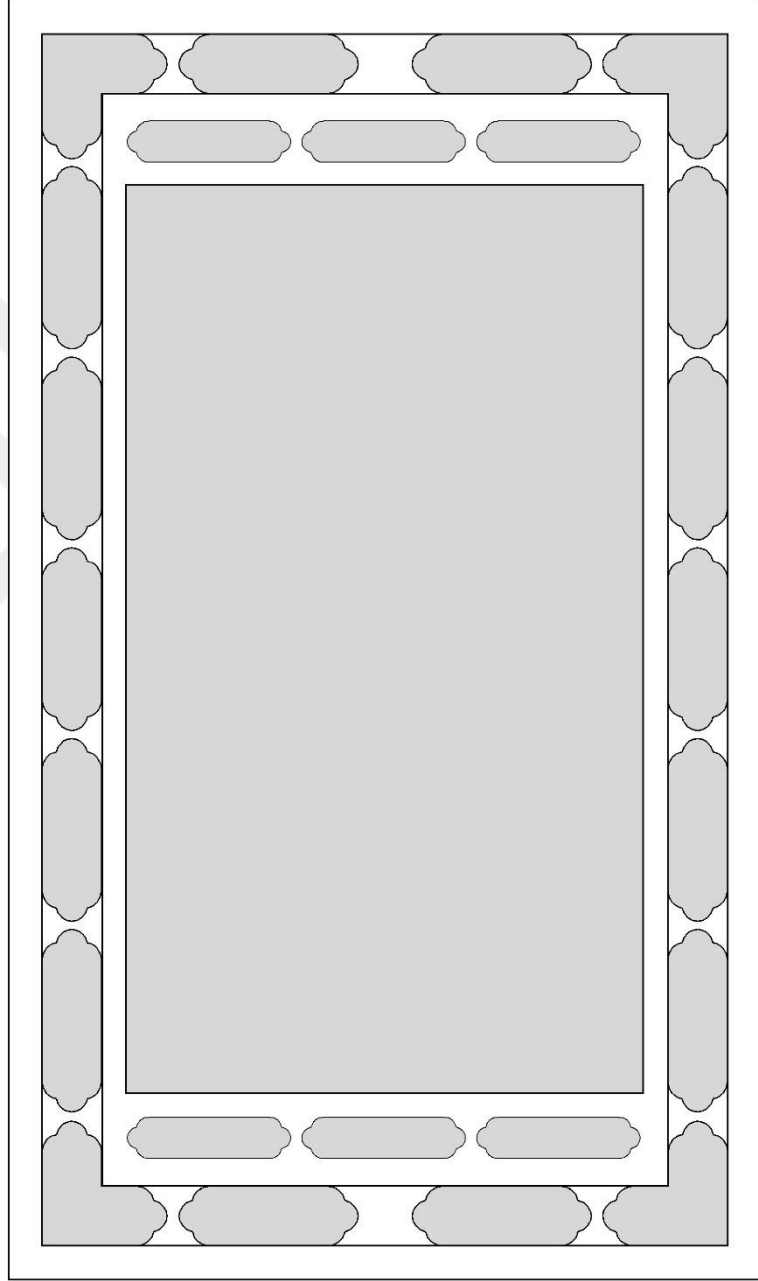

Resim 36: Katalog No: 9 - Arka Kapak İçi

Çizim 21: Katalog No: 9 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 420x250 mm

Çizim 22: Katalog No: 9 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 10

DEMİRBAŞ NO: 00020

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 356x235-215x135 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: I+374 yk./12 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın zahriye sayfası, serlevhası, ve sondan altı yaprağı tezhiplidir. Nüsha sonunda hatim duası ve tefeül-nâme vardır. Eserin 374b sayfasında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf kaydı ve 1b, 2a, 2b, 371b, 372a, 372b, 374a, 374b sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf mührü bulunmaktadır.³⁸

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak paftalar oluşturulan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Dış pervaza hatayi grubu ve bulut motifli pafta kalıplar ve sadece kapakların baş-etek kısımlarına aynı özelliklerde ara kalıplar uygulanmıştır. Sertap dışında yer alan süslemelerdeyse kitabeli kalıp ve hatayi grubu motifli kalıplar kullanılmıştır.

Cildin içinde koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, köşebent ve iç pervazdaki paftalara; lacivert, yeşil, turuncu, siyah, açık mavi, krem renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Kapak içlerindeki salbeklerin sarı zemini üzerine koyu kahverengi deri, miklep

---

³⁸ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 27.

içindeki salbeklerin turuncu zemini üzerine de altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde mülemma tekniğindeki kitabeli pafta kalıplar, yekpare alanı ve iç pervazı çevrelemektedir. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısma hatayi grubu ve bulut motifleri içeren $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Cildin iç yüzündeki bu yekpare alanlar mülemma tekniğindedir. Sertap içinde lacivert, yeşil ve turuncu renklere sahip paftalar bulunmaktadır. Bu paftalar üzerinde altınlanmış deri kullanılarak müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar oluşturulmuştur. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 37: Katalog No: 10 - Ön Kapak Dışı

Resim 38: Katalog No: 10 - Ön Kapak İçi

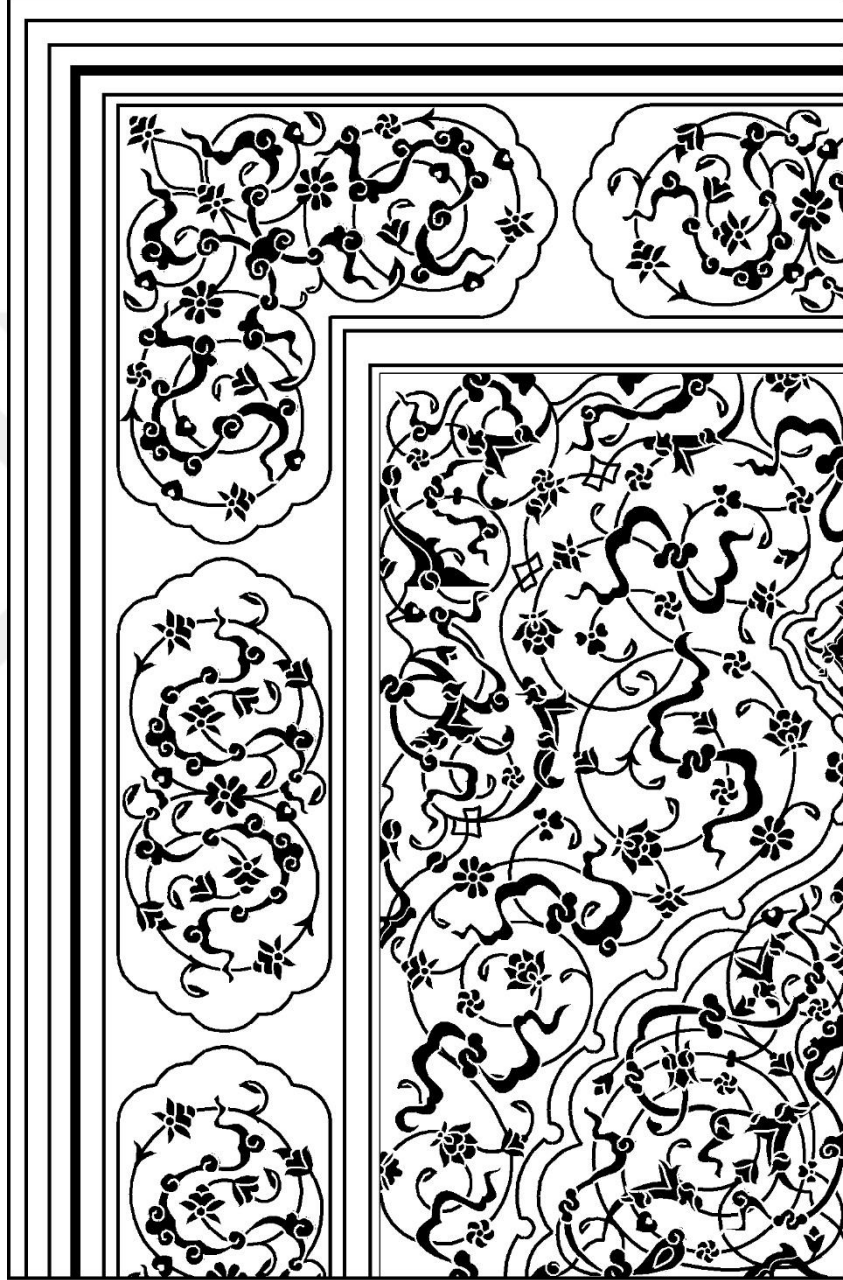

Resim 39: Katalog No: 10 - Arka Kapak Dışı

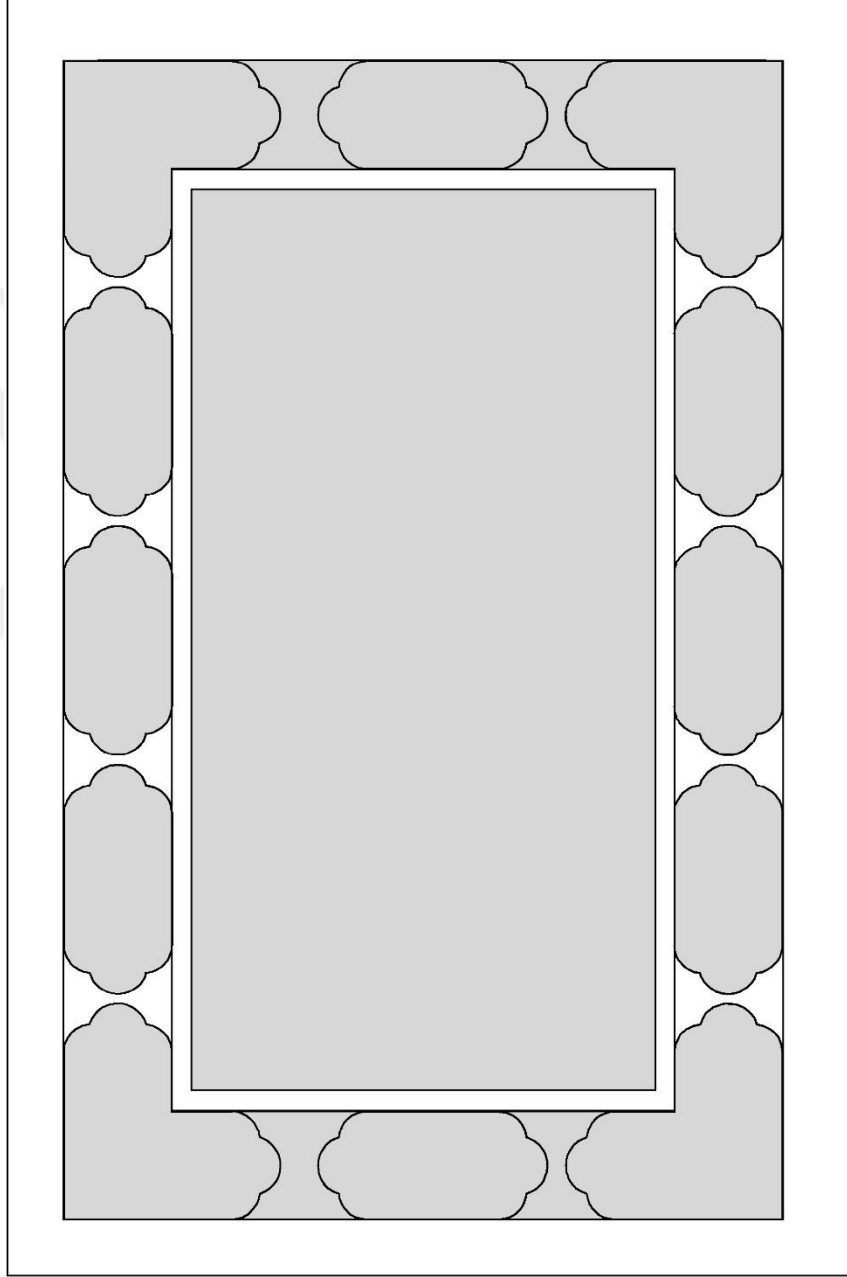

Resim 40: Katalog No: 10 - Arka Kapak İçi

Çizim 23: Katalog No: 10 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 356x235 mm

Çizim 24: Katalog No: 10 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 11

DEMİRBAŞ NO: 00021

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 380x240-210x135 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 339 yk./12 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın serlevhası, zahriye sayfası ve sondan dört yaprağı tezhiplidir. Nüshanın sonunda, Sultan Abdülmecid Han zamanında, Ali Şefik Bey nezaretinde nüshanın yıpranmış kısımlarının onarıldığına dair 1265 h./1849 m. Rebülevvel 27 tarihli bir kayıt bulunmaktadır. Eserin 374b sayfasında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf kaydı ve 2a sayfasında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf mührü bulunmaktadır.³⁹

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu, rumi, bulut motifleri içeren şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanı çevreleyen bordür kalıp, mülemma tekniğindedir ve kitabeli paftalara ayrılmıştır. Kitabeli paftalar arasında da hatayi grubu motiflerini içeren ara kalıplar yer almaktadır. Sertap dışında yer alan süslemelerdeyse kitabeli kalıp ve hatayi grubu motifli kalıplar kullanılmıştır.

Cildin içinde bordo renkte deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde şemse, salbek ve köşebentler bulunmaktadır. Şemse ve köşebentlerin içi lacivert, yeşil, turuncu, siyah ve krem renklerde paftalara

---

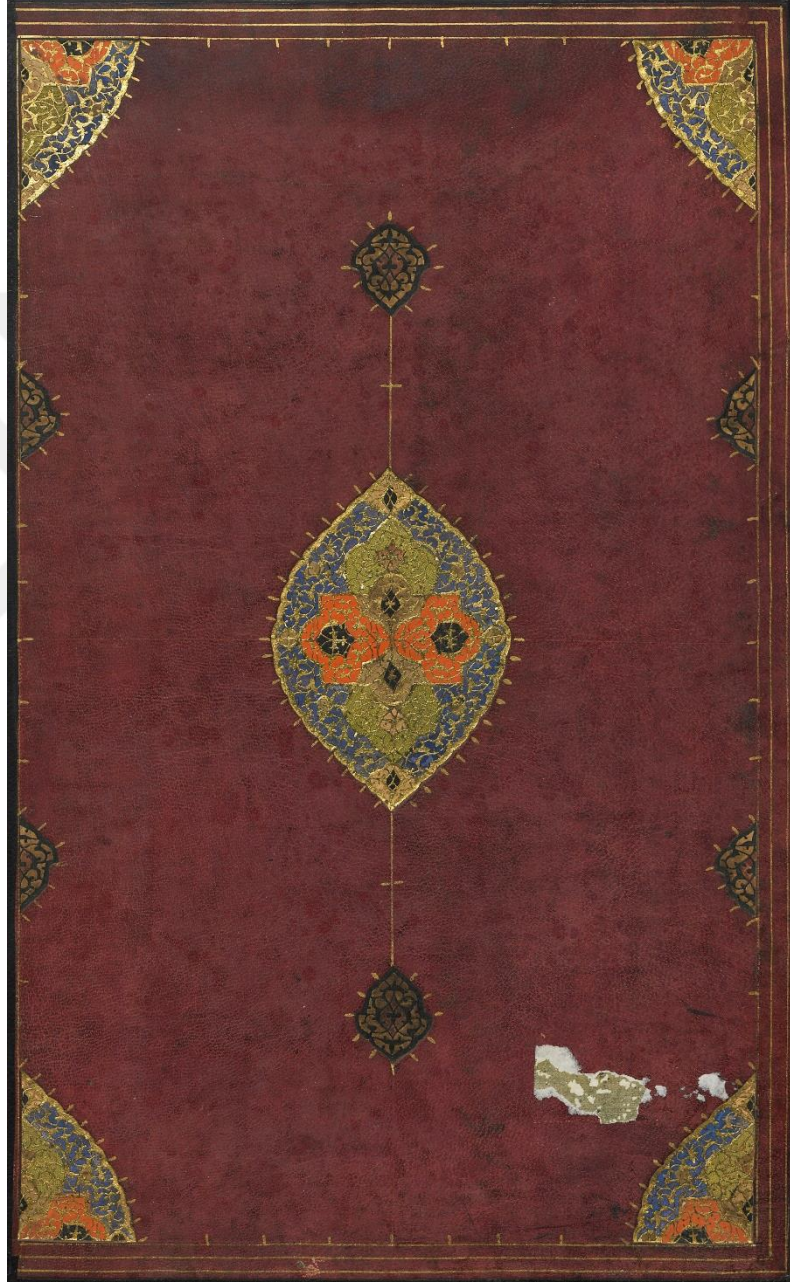
³⁹ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 27.

ayrılarak üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Açık kahverengi zemine sahip salbekler üzerine de koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse, salbek ve köşebentlerin etrafına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Sertap içine süsleme unsuru olarak cetvel uygulanmıştır. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt, sadece yeşil zemin rengine sahip paftalarda tekstil kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 41: Katalog No: 11 - Ön Kapak Dışı

Resim 42: Katalog No: 11 - Ön Kapak İçi

Resim 43: Katalog No: 11 - Arka Kapak Dışı

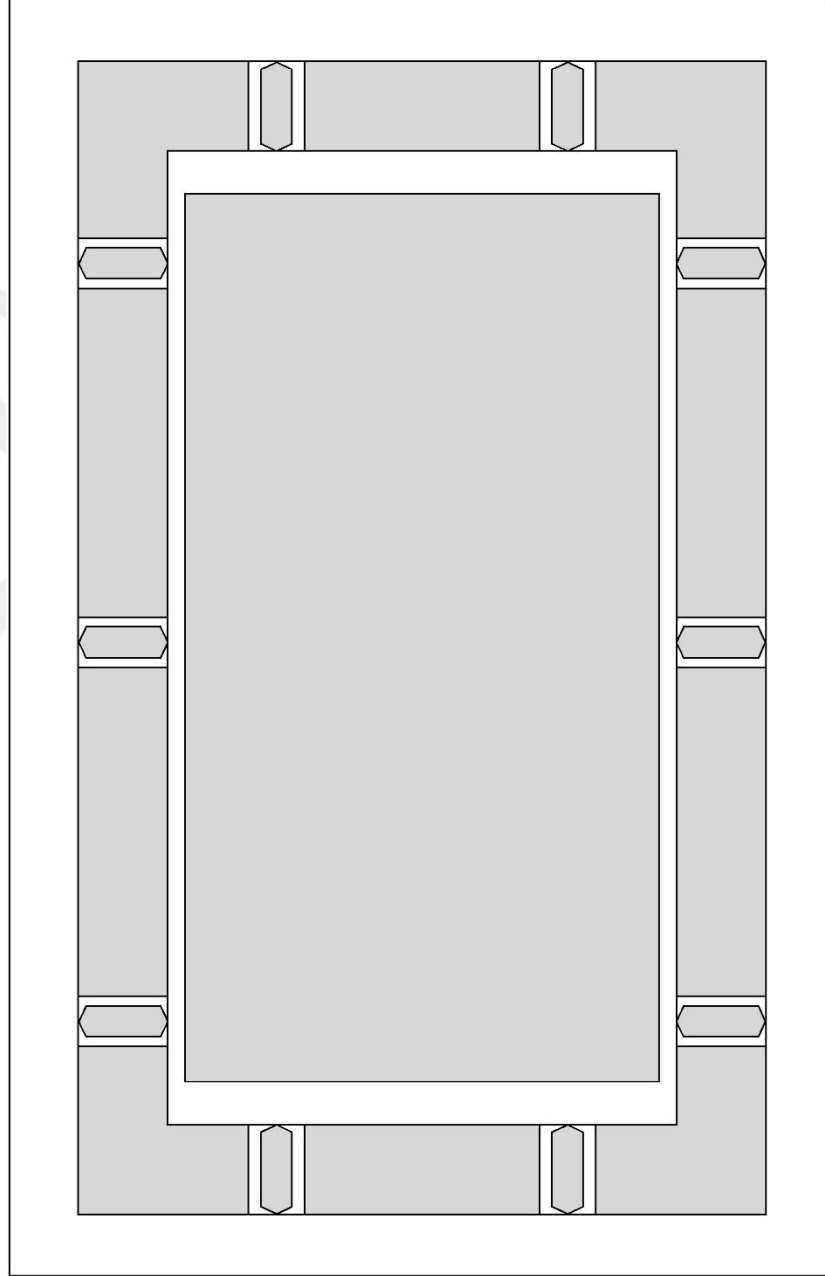

Resim 44: Katalog No: 11 - Arka Kapak İçi

Çizim 25: Katalog No: 11 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 380x240 mm

Çizim 26: Katalog No: 11 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 12

DEMİRBAŞ NO: 00022

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 390x263-228x144 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: I+428 yk./10 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

Mushaf tamdır. Nüshanın sonunda hatim duası ve tefeülnâme vardır. Nüshanın zahriye sayfası, serlevhası ve sondan sekiz yaprağı tezhiplidir. Eserin 1b, 2a, 424a ve 428a sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf kaydı bulunmaktadır.⁴⁰

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri kullanılan cildin dış yüzüne mülemma ve müşebbek teknikleri uygulanmıştır. Ön-arka kapakların dışına şemse, salbek, köşebent ve şemse ile köşebentler arasında kalan kısım $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Kapakların yekpare alanında bulunan şemse, salbek ve köşebentlerin içindeki hatayi grubu ve rumi motifli kompozisyonlarda farklı renkte altın kullanılarak kapalı formlar oluşturulmuştur. Şemse, salbek ve köşebentlerin içinde tekrar özgün formlar oluşturularak ve paftalara ayrılarak lacivert, yeşil, turuncu, siyah zemin renkleri üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısmın hatayi grubu ve bulut motiflerini oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Süsleme detayı olarak şemse ile köşebentler arasında kalan kısımda ve hatayi grubu-bulut motifli dış pervaz paftalarında farklı renkte altın kullanılarak kapalı formlar oluşturulmuştur.

---

⁴⁰ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 28.

Sertap dışına kitabeli yekpare kalıp uygulanarak mülemma tekniğinde süslenmiştir.

Cildin içinde koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse ve köşebentlere lacivert, yeşil, turuncu, siyah, açık kahverengi, açık mavi renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde hatayi grubu, rumi, bulut motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Lacivert zemin rengine sahip salbekler üzerinde koyu kahverengi deri kullanılarak müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar bulunmaktadır. Dış pervazdaki paftalar lacivert, yeşil, turuncu zemin rengindedir ve üzerlerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısımda ve iç pervazda bulunan ara kalıplarda hatayi grubu ve bulut motifleri kullanılmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısımda bu motifler $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. İç pervazdaki paftalarda kitabeli kalıp kullanılmıştır. Cildin iç yüzündeki yekpare alan ve iç pervaz mülemma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak, yekpare alan ve iç pervazdaki ara kalıplarda, hatayi grubu motifler lacivert renkte renklendirilmiştir. Ayrıca ön kapak içi iç pervazındaki kitabeli paftaların harf boşlukları ve harekeleri; arka kapak ve miklep içi iç pervazındaki kitabeli paftaların ise sadece harekeleri lacivert renkte renklendirilmiştir. Sertap içinde de lacivert, yeşil, turuncu zemin renginde paftalar üzerine altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Cildin dış ve iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 45: Katalog No: 12 - Ön Kapak Dışı

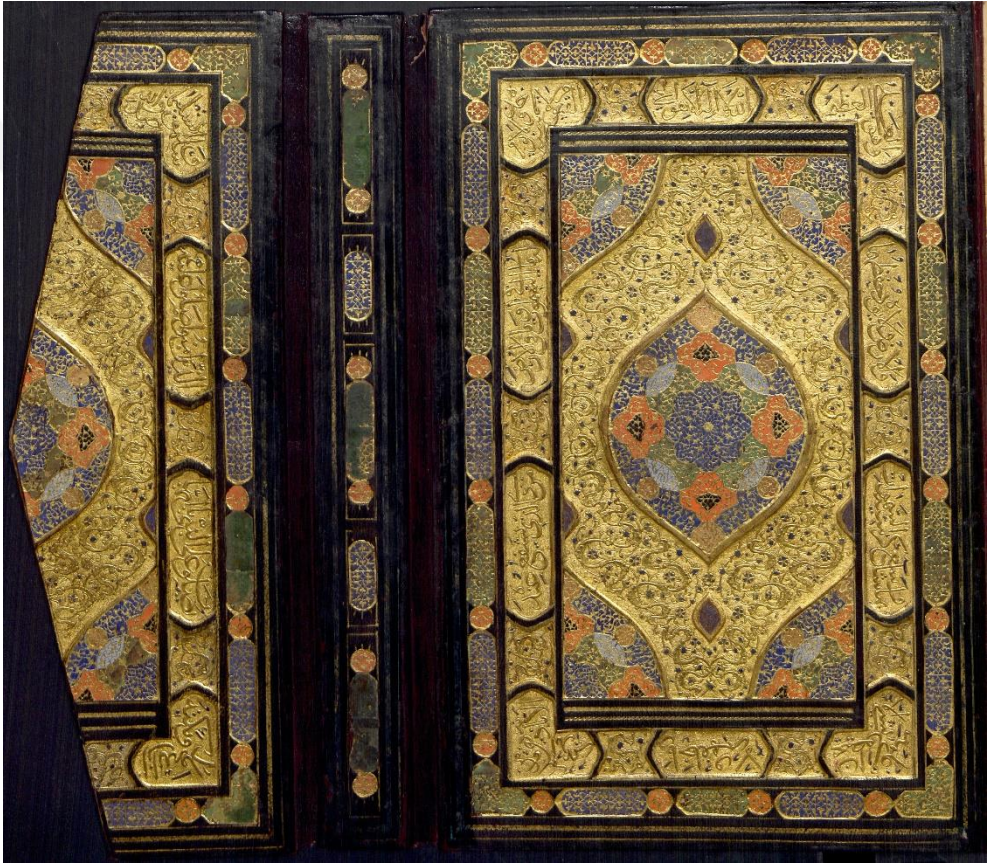

Resim 46: Katalog No: 12 - Ön Kapak İçi

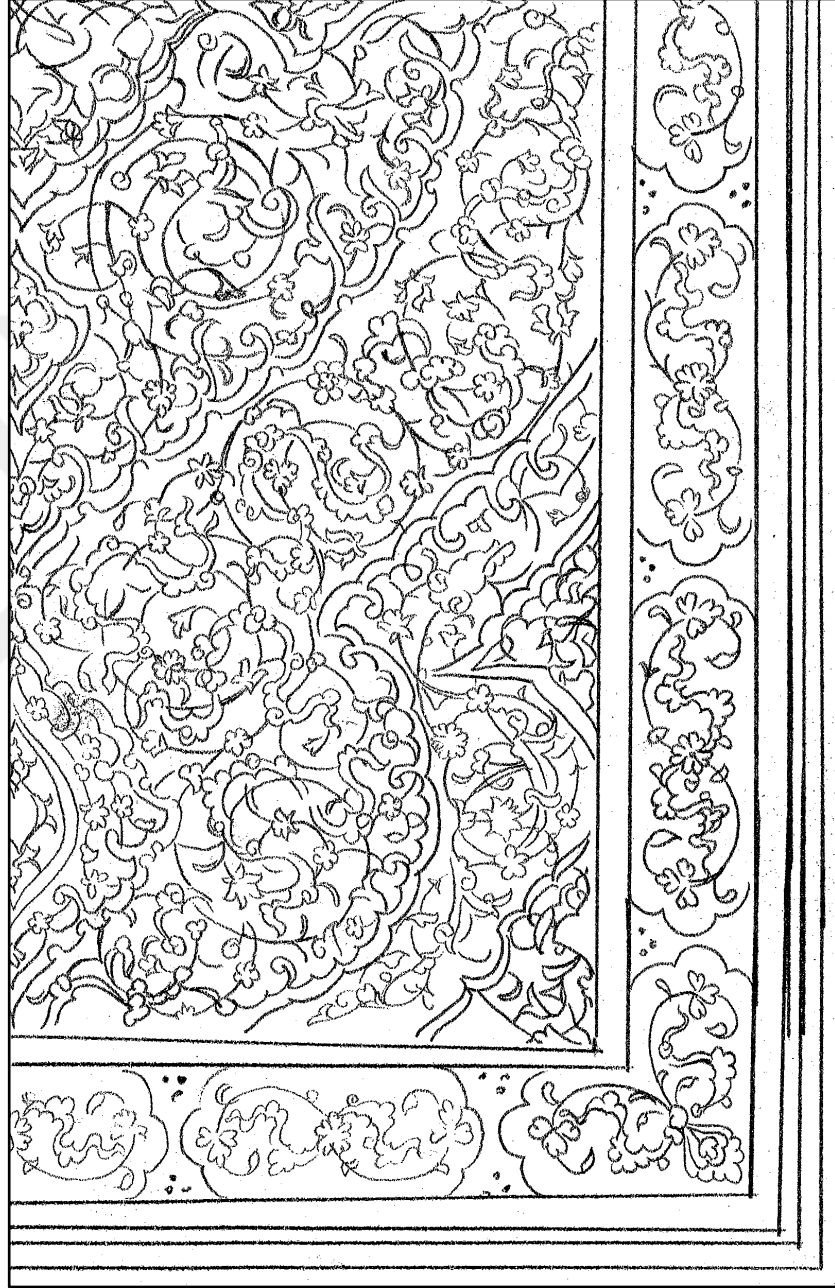

Resim 47: Katalog No: 12 - Arka Kapak Dışı

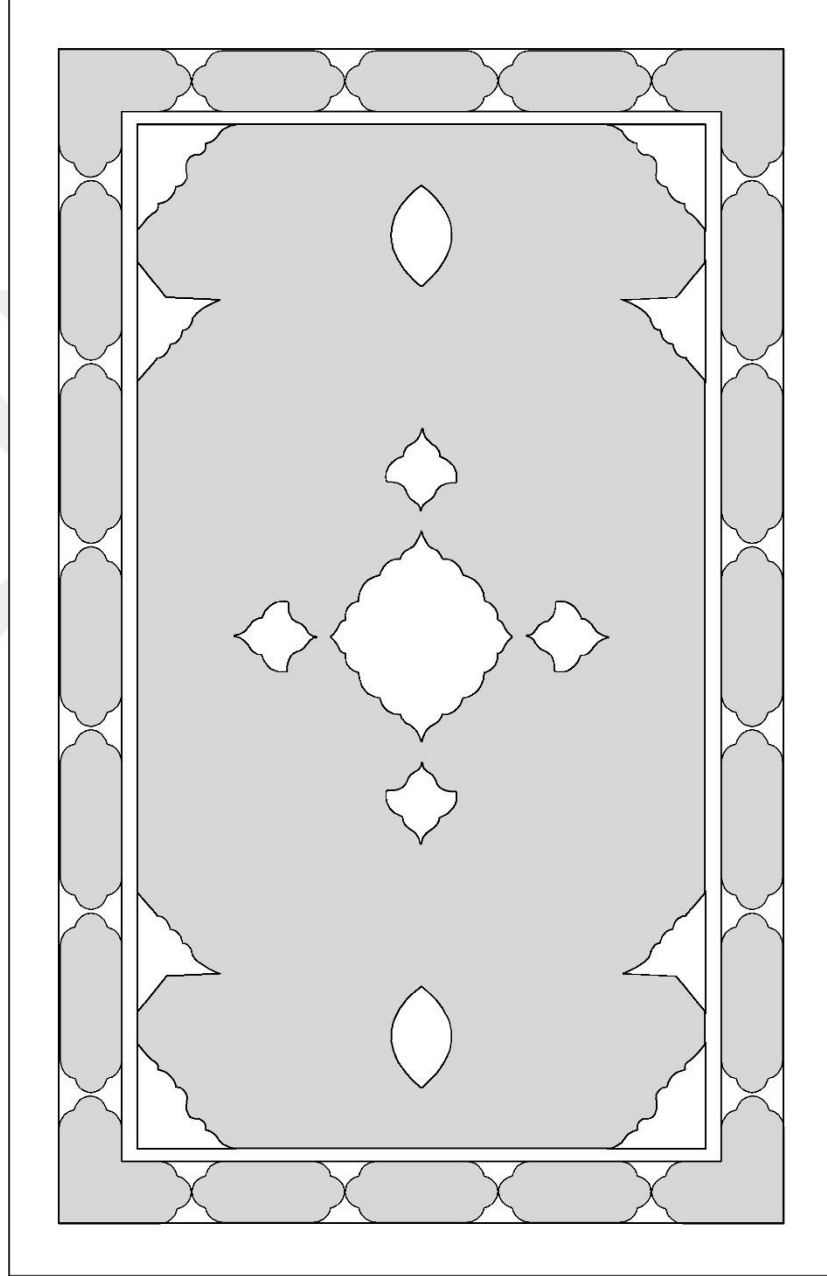

Resim 48: Katalog No: 12 - Arka Kapak İçi

Çizim 27: Katalog No: 12 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 390x263 mm

Çizim 28: Katalog No: 12 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 13

DEMİRBAŞ NO: 00025

ESER ADI: Kur'ân-ı Kerîm

BOYUTLAR: 297x213-210x130 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: I+348 yk./12 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

HATTATI: İbrâhim

Mushaf tamdır. Nüshanın zahriye sayfası ve serlevhası tezhiplidir. Sonda hatim duası ve tefeülnâme vardır. Nüshanın başında Sultan Abdülmecid Han zamanında, Şefik Bey nezaretinde nüshanın yıpranmış kısımlarının onarıldığına dair bir kayıt bulunmaktadır. Eserin 358b ve 359a sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf kaydı bulunmaktadır.⁴¹

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu motifler ve dairesel formlar, 1/48 oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak 1/3 oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanın üstünde ve altında hatayi grubu motifleri içeren ara kalıp yer almaktadır. Dış pervaz hatayi grubu motifleri içeren pafta kalıplardan oluşmaktadır. Farklı renklerde altın kullanılan pafta ve ara kalıplar mülemma tekniğindedir. Sertap dışında yer alan süslemelerdeyse kitabeli kalıp ve hatayi grubu motifli kalıplar kullanılmıştır.

Cildin içinde koyu kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, köşebent ve dış pervazdaki paftalara; lacivert, yeşil, turuncu renklerde zemin üzerine altınlanmış deri ile müşebbek

---

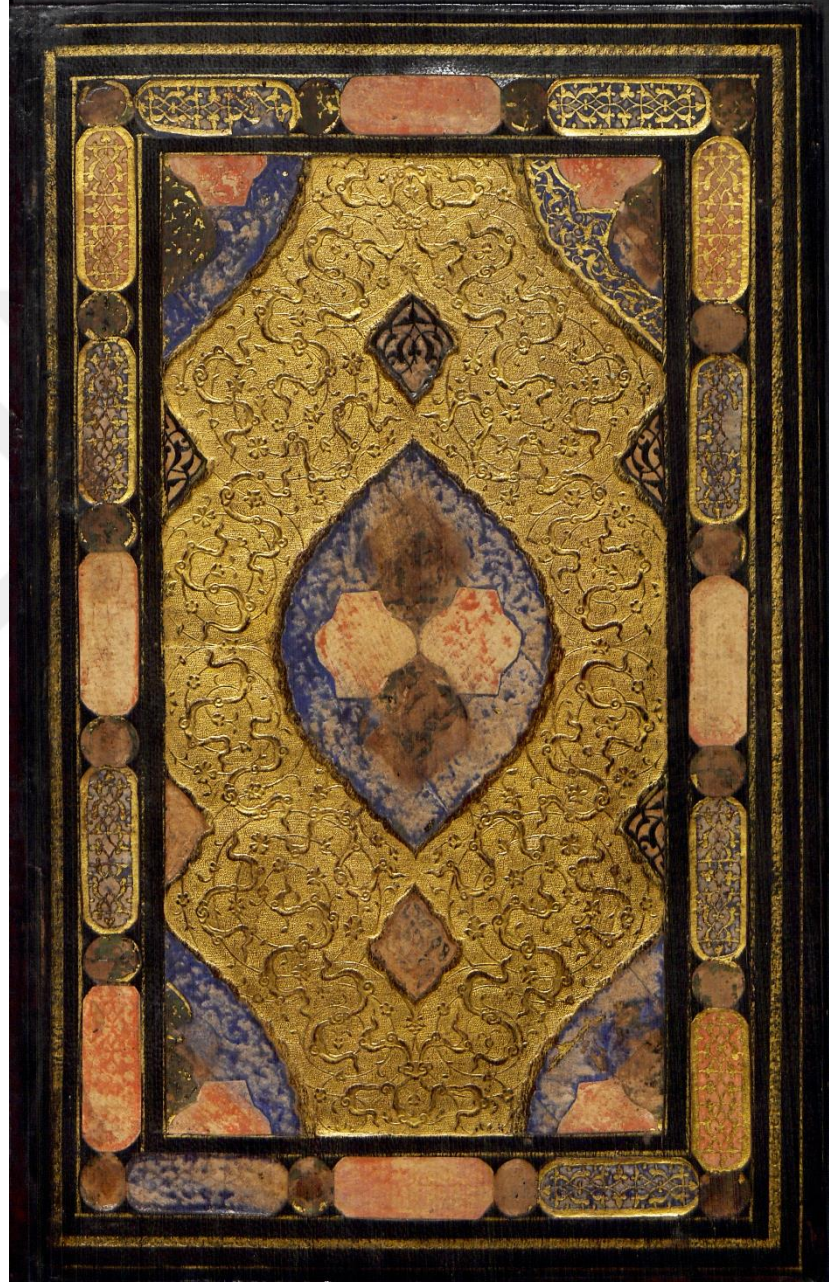
⁴¹ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 30.

teknikinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Salbek içlerine ise krem renkte zemin oluşturularak üzerine koyu kahverengi deri ile müşebbek teknikinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ile köşebentler arasında kalan kısma hatayi grubu ve bulut motifleri içeren $\frac{1}{4}$ oranında simetrik kompozisyon uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $\frac{1}{2}$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Cildin iç yüzündeki bu yekpare alanlar mülemma teknikindedir. Sertap içi bordo renkte deridir ve herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 49: Katalog No: 13 - Ön Kapak Dışı

Resim 50: Katalog No: 13 - Ön Kapak İçi

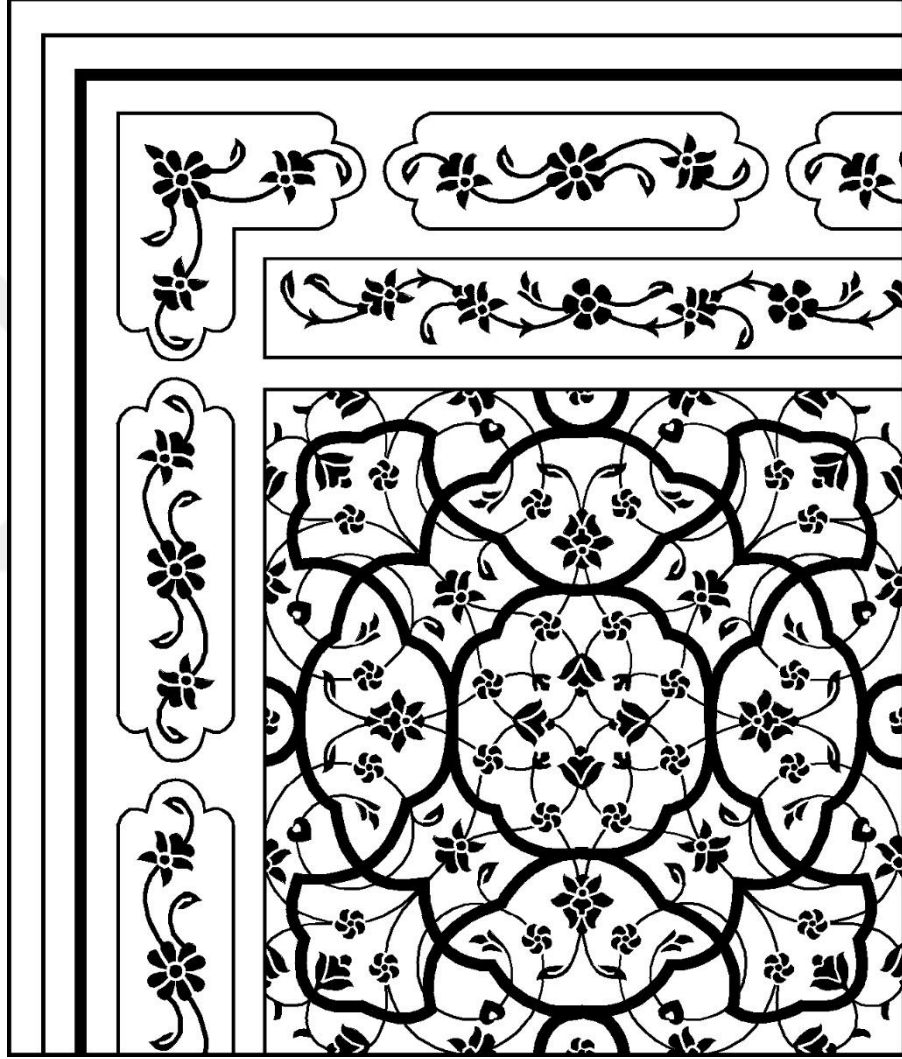

Resim 51: Katalog No: 13 - Arka Kapak Dışı

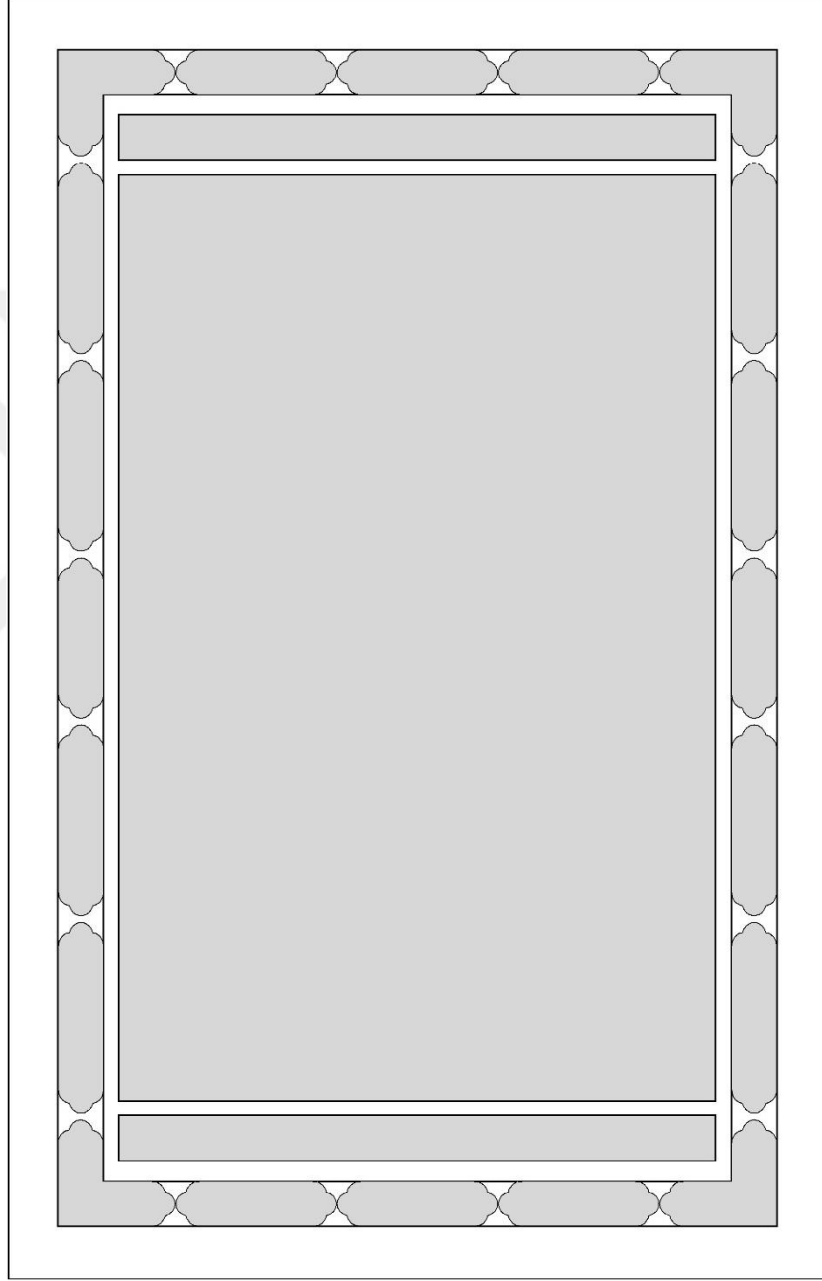

Resim 52: Katalog No: 13 - Arka Kapak İçi

Çizim 29: Katalog No: 13 - 1/6 Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 297x213 mm

Çizim 30: Katalog No: 13 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 14

DEMİRBAŞ NO: 00026

ESER ADI: el-Kâmûsu'l-Muhîf ve'l-Kâbûsu'l-Vasîf el-Câmi' limâ Zehebe min Kelâmi'l-Arabi Şemâfîf

ESER ADI (DİĞER): Muhtasaru'l- Fîrûzâbâdî ale'l-Lâmi' li'l- Fîrûzâbâdî

BOYUTLAR: 335x223-224x128 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: II+610 yk./31 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

HATTATI: Tayyib b. Ömer b. Hamza ?

MÜELLİFİ: Fîrûzâbâdî, Ebu Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî eş-Şirâzî (817 h./1415 m.)

TELİF TARİHİ: 813 h./1410 m.

İSTİNSAH YERİ: Yemen

İSTİNSAH TARİHİ: 1003 h./1595 m. Ramazan 11

Nüshanın 1a sayfasında vakıf kaydı yer almaktadır. Eser cetvellenmiştir ve sayfa müşirleri görülmektedir. Nüsha tamdır. Kitabın ismi 1a sayfasında tezhip süslemesinin içinde yer almaktadır. Ayrıca yuvarlak tezhip süslemesinin içinde müellifin ismi belirtilmiştir. Sayfa kenarlarında tashih notları bulunmaktadır. Müellif, Arap dilinin bütün kelimelerini kapsadığını iddia ederek esere “Kamus” adını vermiştir. Eserin şöhret kazanması sonucu “Kamus” kelimesi “Sözlük” anlamında kullanılmaya başlamıştır. Hakkında şerh, hâşiye, ihtisar, ikmal, tenkit ve tercüme türü birçok çalışma bulunan eser birçok defa basılmıştır. Düzenlemesi ve içeriği bakımından önceki sözlüklerden farklı olduğu görülen eser birçok âlimin beğenisini kazanmıştır. Eser kendinden sonraki eserlerde kaynak olarak gösterilmiştir. Eserin 610b sayfasında 1012 h./1603 m. Zilka'de tarihli Mukabele kaydı ve 1a, 1b, 610b sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf mührü bulunmaktadır.⁴²

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları

⁴² Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 109.

karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin Safevi Dönemi cilt üslubuyla benzerlik taşıdığı görülmüştür. Ancak eserin istinsah yerinin Yemen yani Safevi Devleti'nin sınırları dışında bir bölge olması dikkat çekmiştir. Ayrıca eserin kapak dışı tasarımındaki şemse formunun uygulama tekniği ve kapak içi tasarımındaki müşebbek paftaların Safevi cilt örneklerindeki kadar zengin durmaması bu eserin Safevi cildi olduğu konusunda tereddüte sebebiyet vermiştir. Bu eser hakkında ilerde yapılacak daha detaylı bir araştırma sayesinde eserin Safevi cildi olup olmadığı anlaşılabilir.

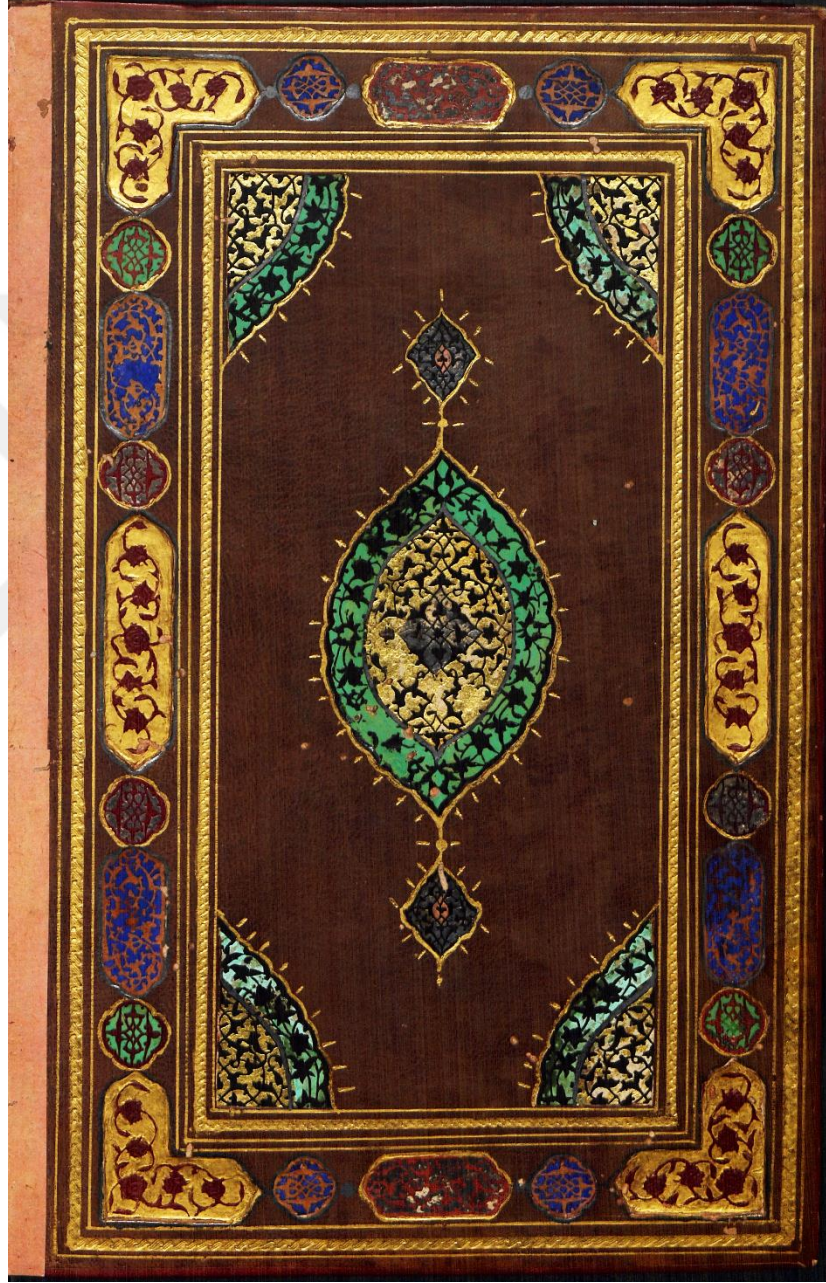
ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Bordo deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma ve alttan ayırma tekniğindedir. Süsleme detayı olarak da hatayi grubu motiflerin renklendirildiği görülmüştür. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına; hatayi grubu ve rumi motifleri içeren yekpare alan $1/36$ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak $1/3$ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Kapaklardaki yekpare alanın ortasında yer alan şemse ve salbeklerin ayrıca miklepteki yekpare alanın ortasında yer alan miklep şemsesinin uygulama teknikleri dikkat çekmiştir. Bu kısımların yekpare kalıptan ayrı kalıplar olduğunu düşünülmüştür. Kapaklardaki şemselerin ve miklep şemsesinin içerisine hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest bir kompozisyon alttan ayırma tekniğinde uygulanmıştır. Kapaklardaki salbeklerin içerisinde de alttan ayırma tekniğinde bir hatayi motifi yer almaktadır. Şemse, salbek ve köşebentlerin kenarlarına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Pafta ve ara kalıplardan oluşan dış pervaz, hatayi grubu ve bulut motifleri içermektedir. Bu kısımlara belli bir düzende alttan ayırma ve mülemma teknikleri uygulanmıştır. Sertabın dışı incelendiğinde; ortasında hatayi motifli bir ara kalıp bulunan, altınla uygulanmış kitabeli bir kısım mevcuttur. Bu kitabenin her iki yanına da hatayi grubu motifli kompozisyon içeren kalıplar uygulanmıştır.

Cildin içinde açık kahverengi deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar içlerinde şemse, salbek ve köşebentler yer alırken miklepte miklep şemsesi ve köşebentler bulunmaktadır. Kapaklardaki ve miklepteki şemse, salbek ve

köşebentler yeşil, altın, lacivert, turuncu renklerde zeminlere sahiptir. Bu zeminler üzerine koyu kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde hatayi grubu ve rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Dış pervazlarda lacivert, gri, yeşil, renklerde zemine sahip pafta ve ara kalıplar üzerine kahverengi ve bordo deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Dış pervaz köşelerinde ve kenarlarında hatayi grubu motifli kompozisyon içeren pafta kalıplar alttan ayırma tekniğinde uygulanmıştır. Bu paftaların motifleri bordo renkte renklendirilirken zeminleri altınlanmıştır. Sertap içinde küçük boyutlarda şemse, salbek ve köşebentler bulunmaktadır. Bu kısımların hatayi grubu motifli kompozisyonları bordo renkte renklendirilmiş, zeminleri altınlanmış ve kenarları fırça ile gri renkte süslenmiştir. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 53: Katalog No: 14 - Ön Kapak Dışı

Resim 54: Katalog No: 14 - Ön Kapak İçi

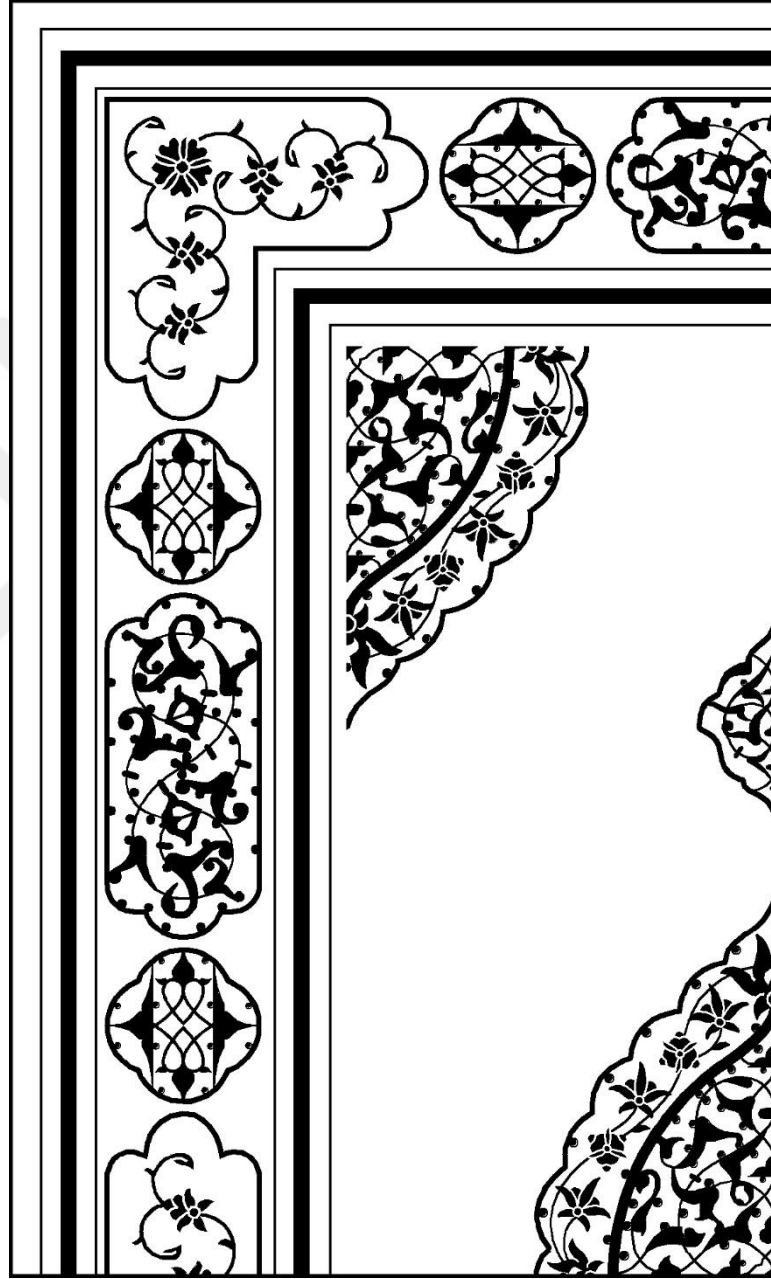

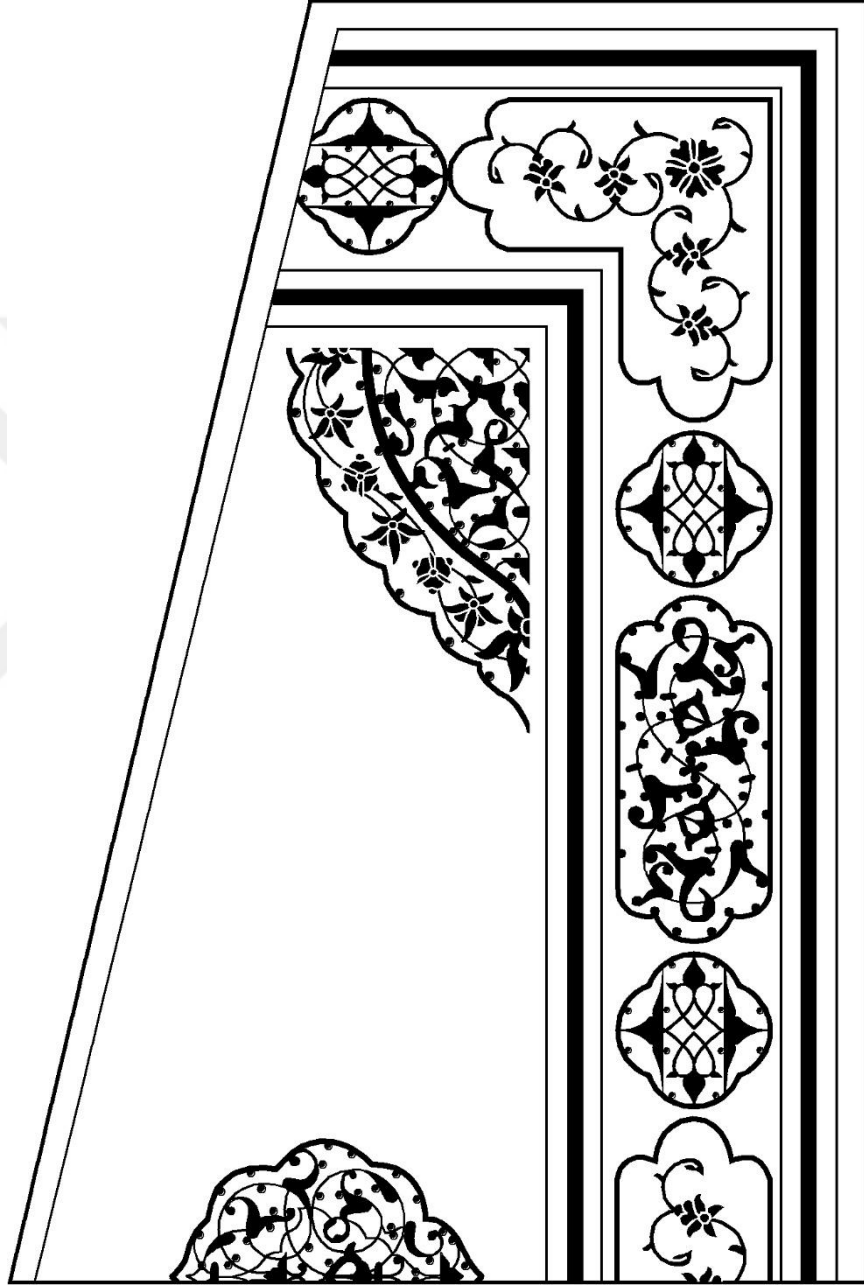
Resim 55: Katalog No: 14 - Arka Kapak Dışı

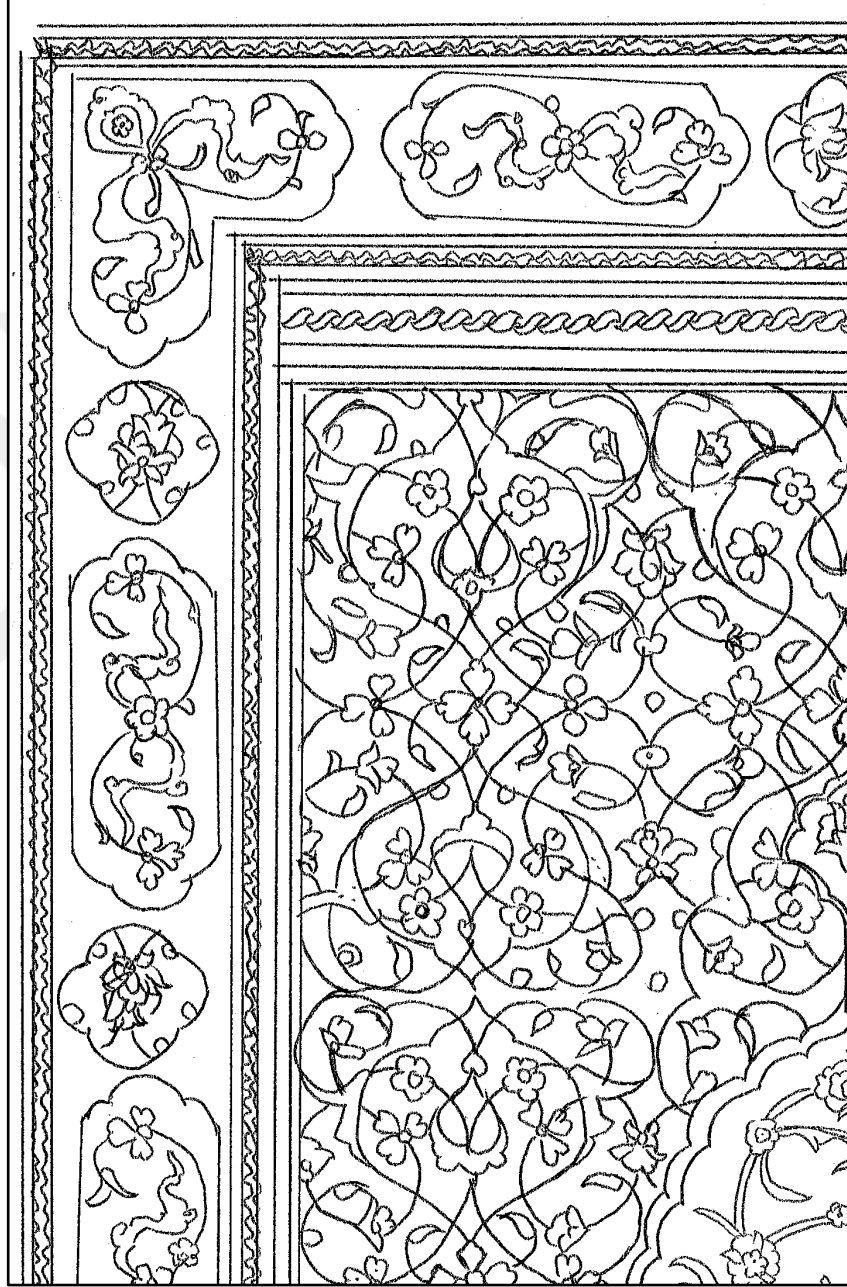
Resim 56: Katalog No: 14 - Arka Kapak İçi

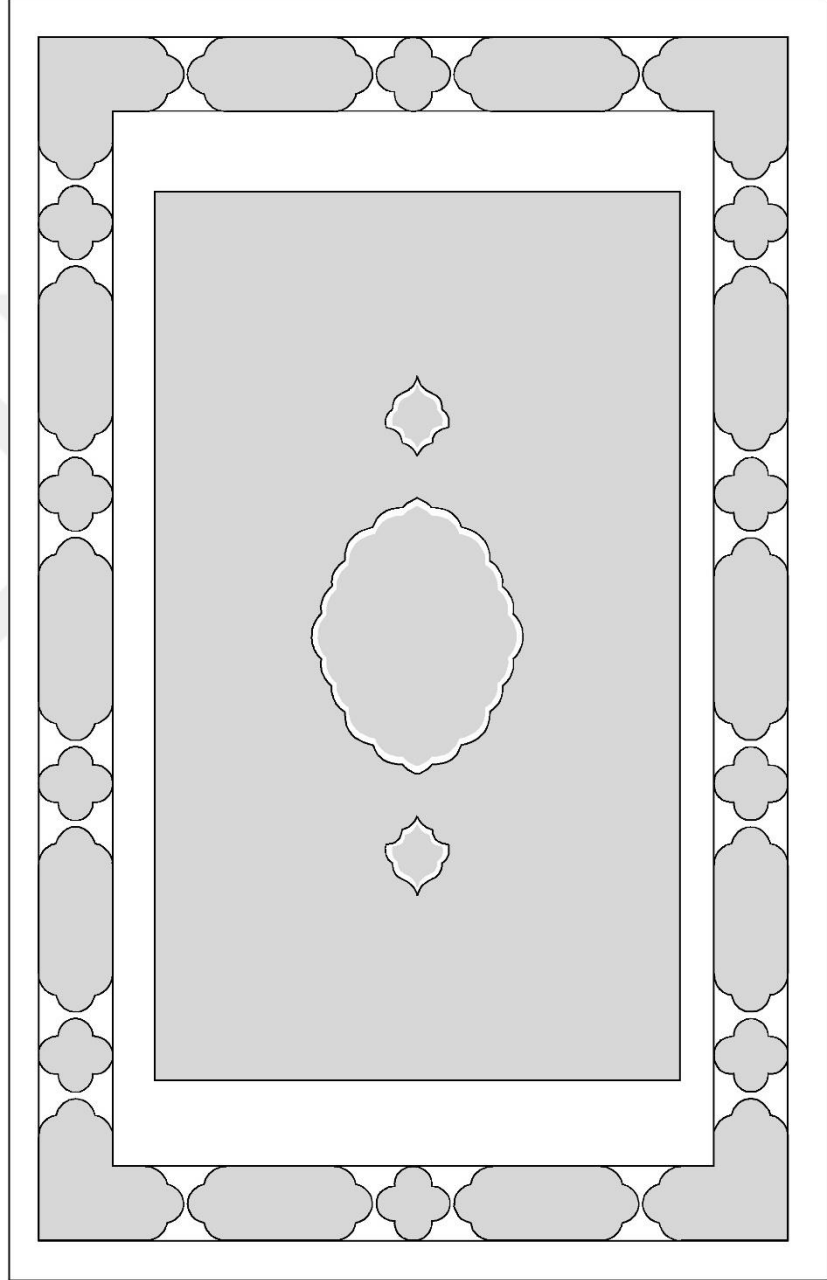
Çizim 31: Katalog No: 14 - ¼ Kapak İçi
Orijinal Kapak Ölçüleri: 335x223 mm

Çizim 32: Katalog No: 14 - ½ Miklep İçi
Orijinal Miklep Ölçüleri: 335x111 mm

Çizim 33: Katalog No: 14 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 335x223 mm

Çizim 34: Katalog No: 14 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

KATALOG NO: 15

DEMİRBAŞ NO: 00042

ESER ADI: el-Mevâhibü'l-Aliyye fî Tefsîri'l-Kelâmi'r-Rabbâniyye

ESER ADI (DİĞER): Tefsîr-i Hüseyinî

BOYUTLAR: 360x245-250x150 mm

YAPRAK/SATIR/SÜTUN SAYISI: 500 yk./27 st.

YAZI TÜRÜ: Nesih

MÜELLİFİ: Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifî, Kemâleddin Hüseyin b. Ali es-Sebzevârî
el-Herevî (910 h./1504 m.)

İSTİNSAH TARİHİ: 955 h./1548 m.

Nüsha, Fâtiha'dan başlamıştır ve Nas Sûresi'nin sonuna kadar devam etmiştir. Ayetler ve besmeleler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfa müşirleri bulunmamaktadır. 1b ve 2a sayfaları tezhiplidir. Eserin 2a ve 500a sayfalarında Sultan I. Ahmed'e ait vakıf mührü bulunmaktadır.⁴³

Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin de Safevi Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır.

ESERİN CİLDİ: Eserin cildi ön kapak, arka kapak, sertap ve miklepten oluşmaktadır. Koyu kahverengi deri üzerine altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışı, hatayi grubu ve rumi motifleri içeren yekpare alan, ara kalıp ve paftalardan oluşmaktadır. Yekpare alan içerisine motifler, düz ve dairesel formlar, ¼ oranında simetrik kompozisyon olarak uygulanmıştır. Motifleri oluşturmak üzere yekpare olarak ½ oranında kalıp kullanıldığı tespit edilmiştir. Yekpare alanın üstünde ve altında bulunan ara kalıplar, dış pervazdaki pafta ve ara kalıplar hatayi grubu ve rumi motifleri içermektedir. Dış pervazdaki pafta ve ara kalıplar arasına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Sertap dışına da hatayi grubu ve rumi motifli pafta ve ara kalıplar uygulanmıştır.

---

⁴³ Meryem KARABEKMEZ, a.g.t., 59.

Cildin içinde bordo renkte deri kullanılmıştır. Ön-arka kapaklar ve miklebin içinde bulunan şemse, salbek, köşebent, ara kalıp ve dış pervazdaki paftalar lacivert zemin rengindedir. Bu kısımların üzerlerine kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde hatayi grubu ve rumi motifli kompozisyonlar uygulanmıştır. Şemse ve köşebentler içine altınla çizgisel paftalar oluşturulmuştur. Şemse ve salbekler arasında krem zemin rengine sahip ve üzerinde kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyon bulunan bir pafta yer almaktadır. Dış pervazdaki paftalar arasına ve şemse, salbek, köşebent kenarlarına fırça ile altın süslemeler yapılmıştır. Sertap içinde lacivert zemin renginde dikdörtgen ve kare paftalar bulunmaktadır. Bu paftalar üzerine kahverengi deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır. Cildin iç yüzünde görülen renkli zeminlere sahip paftalarda kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

Resim 57: Katalog No: 15 - Ön Kapak Dışı

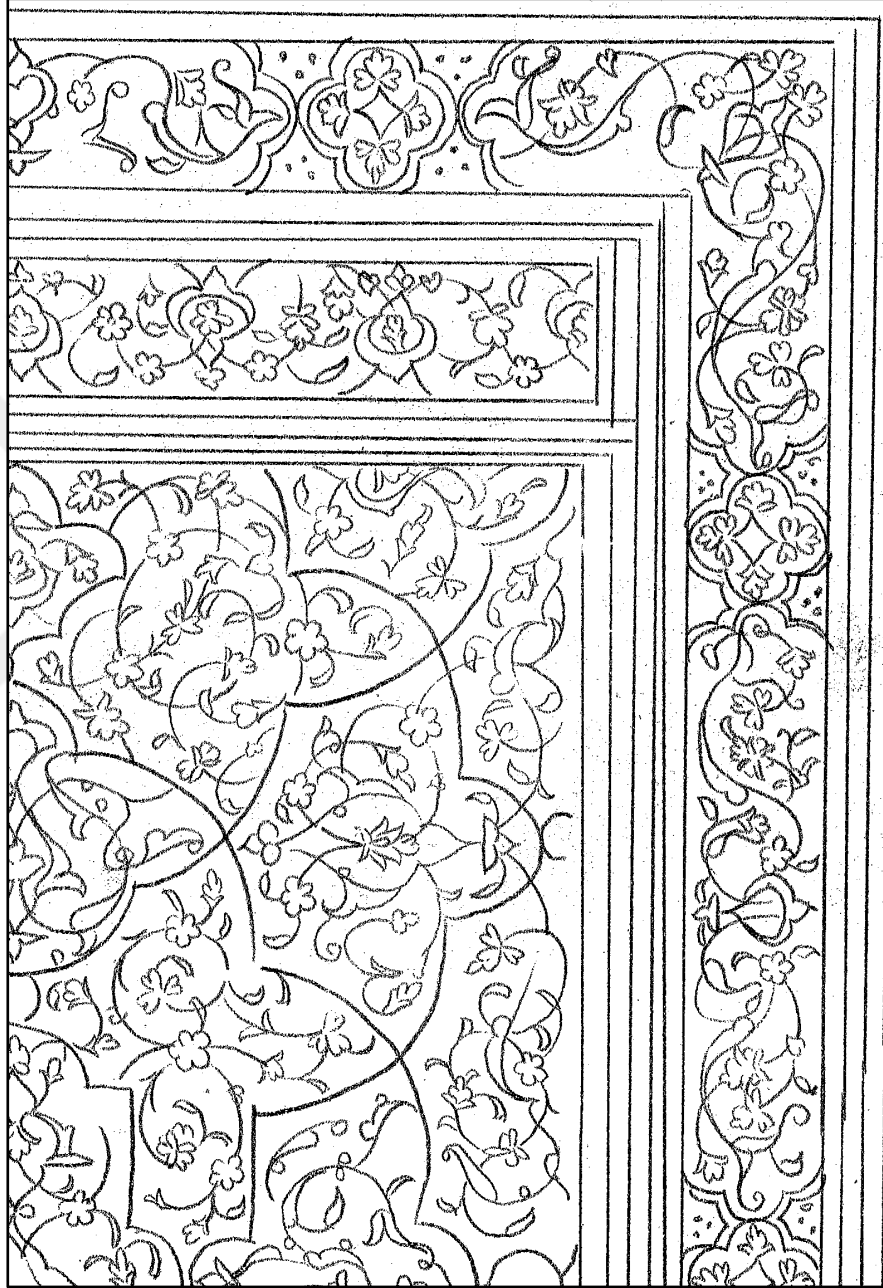
Resim 58: Katalog No: 15 - Ön Kapak İçi

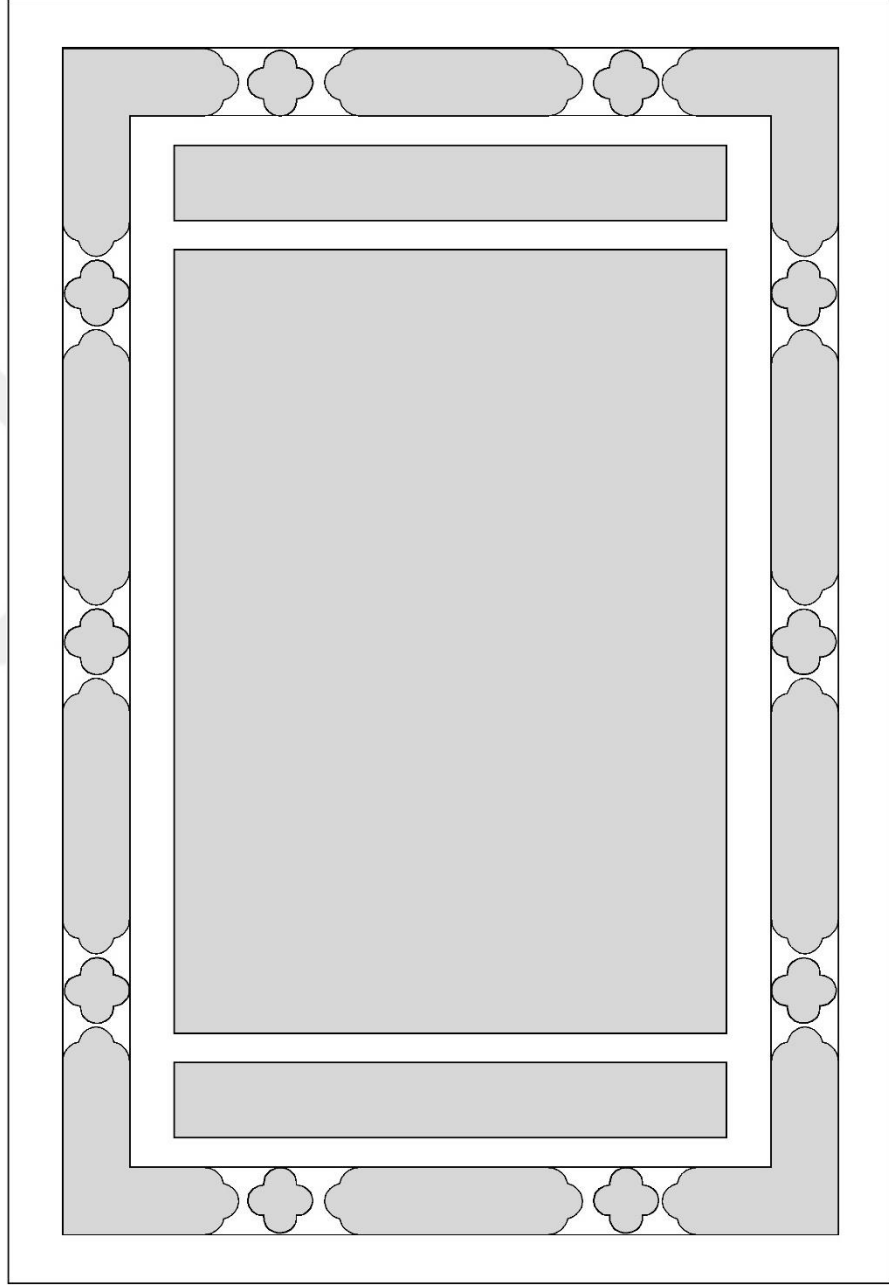
Resim 59: Katalog No: 15 - Arka Kapak Dışı

Resim 60: Katalog No: 15 - Arka Kapak İçi

Çizim 35: Katalog No: 15 - ¼ Kapak Dışı
Orijinal Kapak Ölçüleri: 360x245 mm

Çizim 36: Katalog No: 15 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması

4. UYGULAMALAR

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'ndaki Safevi Dönemi cilt süsleme özelliklerine sahip eserlerin incelendiği bu tez çalışmasının devamı niteliğinde dönemin temel cilt özelliklerini yansıtan uygulamalar yapılmıştır. Uygulaması yapılan toplamda 5 adet çalışmanın kitap formunda olması tercih edilmiştir. Koleksiyondan seçilen 00014, 00020 ve 00025 demirbaş numaralı 3 adet eserin kapak dışı tasarımının birebir çalışılmasına, 00026 demirbaş numaralı 1 adet eserin kapak içi tasarımının kapak dışına uygulanmasına ve 1 adet de kapak dışı için özgün çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

4.1. Uygulama 1

Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'ndan seçilen 00014 demirbaş numaralı eserin uygulama örneğinin kitap formunda yapılmasına karar verilmiştir. Metin kısmını oluşturmak için 120gr/m² kağıt türü seçilerek formalar hazırlanmıştır. Oluşturulan formaların sırt ve kolon dikişleri yapılarak farklı renklerde ibrişim iplerle şirazeleri örülmüştür.

Metin kısmı hazırlanan çalışmanın kapak bezemeleri bilgisayar ortamında birebir çizilmiştir. Çizimler magnezyum kalıplara aktarılmıştır. 2 mm. kalınlığında mukavva üzerine metin kısmının ölçüleri ve kalıpların ana hatları işaretlenmiştir. Mukavvadaki kalıp işaretlemeleri küçük el aletleriyle oyulmuştur. Oyuk mukavvanın altına iki kat daha düz mukavva yapıştırılarak preslenmiştir. Kalıp yuvaları oluşan bu mukavvalar metin kısmı ölçü işaretlemelerinden kesilerek uygun ölçülerde kapaklar elde edilmiştir. Kapaklar, makinede tıraşlanmış bordo renkli keçi derisiyle kaplanmıştır. Derinin kalıp yuvalarına oturtulmasına dikkat edilerek yapılan kaplama işleminin akabinde kalıplar, kapaktaki yuvalarına oturtularak ıstampada basılmıştır. Kalıpların basılmasıyla desenler elde edilmiş kapakların arkasına destek kağıdı yapıştırılarak kapak kenarlarındaki deriler kapak içine kıvrılıp yapıştırılmıştır. Böylece kapaklar süslenmeye hazır hale gelmiştir.

Mülemma tekniğinde çalışılacak kapaklarda ekonomik ve pratik olması sebebiyle imitasyon varak altın kullanılmasına karar verilmiştir. Varakların yapıştırılmasında süt miksiyon kullanılmıştır. Kapakların cetvel kısımlarında altın renkli jel kalem ve zencerek dolgularında altın renkli guaj boya kullanılmıştır. Tüm süslemelerin ardından kapakların varak süslemelerinde bir tepkimeyle karşılaşmıştır. Varak uygulamalarından yaklaşık 5 gün sonra varaklar üzerinde yer yer yeşil renk belirmiştir. Estetik görünümü etkileyen bu sorunun kaynağı anlaşılamamıştır. Varakların yapısındaki bakırın yüzeye çıkmasıyla yeşil rengin olduğu ya da miksiyon ve derinin tepkimeye girdiği şeklinde yorumlanan bu durum başka çözüm yollarıyla aşılamamıştır. Sonuçta farklı miksiyon ve varak markası denenerek bu kısımların üzerine tekrar uygulama yapılmasına karar verilmiştir. İkinci uygulamanın ardından bu

sorunla tekrar karşılaşılmamıştır. Süslemelerin tamamlanmasının ardından kapaklara spreyc vernik uygulanmış ve zencerekleri vurulmuştur. Hazırlanan kapaklar metin kısmıyla birleştirilerek uygulama çalışması tamamlanmıştır.

Resim 61: Uygulama 1

4.2. Uygulama 2

Koleksiyona ait 00020 demirbaş numaralı eser örnek alınarak uygulamasına başlanmıştır.

Metin kısmı için 120gr/m² kağıt kullanılmıştır. Kağıtlar formalar haline getirilerek sırt ve kolon dikişleri yapılmıştır. İki farklı renkte ipe şirazeleri örülmüştür.

Bilgisayar ortamında yapılan çizimler doğrultusunda kalıplar hazırlanmıştır. Kapakların tıraşlanmış bordo renkli deri ile kaplaması yapılmıştır. Kalıpların kapaktaki yuvalarına ıstampada basılmasıyla desenler oluşturulmuştur. Ardından kapak içlerine destek kağıdı yapıştırılmıştır. Kapaktaki desenlerin üzerine önce miksiyon sonra da imitasyon varak altın uygulanmıştır. Kapakların kenarlarına altın renkli guaj boya kullanılarak zencerek süslemeleri yapılmıştır. Bu uygulamaların tamamlanmasıyla cilt ve metin kısımları bir araya getirilmiştir.

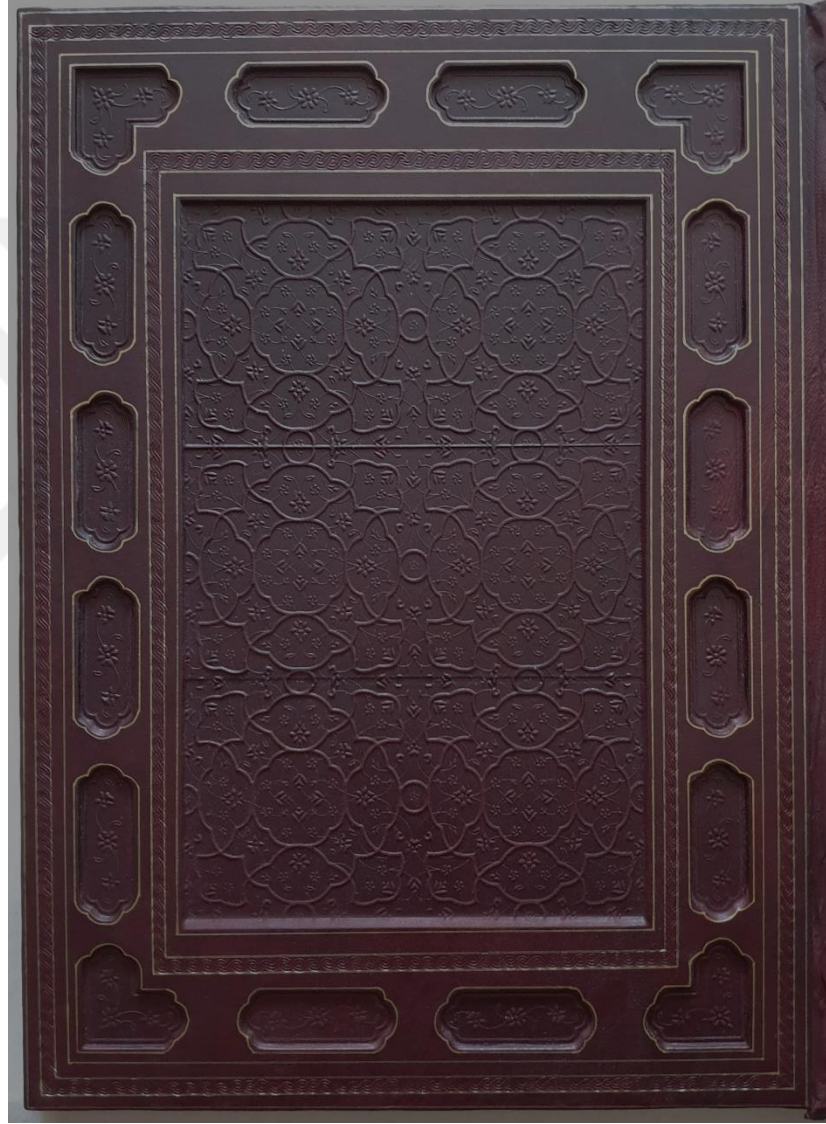
Resim 62: Uygulama 2

4.3. Uygulama 3

Koleksiyonda bulunan 00025 demirbaş numaralı eserin cildi referans alınarak uygulamalı bir örneği çalışılmıştır.

Metin kısmını oluşturmak üzere uygun kalınlıkta seçilen kağıtlardan formalar hazırlanmıştır. Formaların sırt dikişi ve kolon dikişinin yapılmasının ardından şirazeler örülmüştür.

Referans alınan eserin süsleme unsurları bilgisayar ortamında çizilerek magnezyum kalıplara aktarılmıştır. Hazırlanan kalıplar, deri ile kaplanmış kapaklar üzerindeki yerlerine yerleştirilerek ıstampada basılmıştır. Baskı sonucu elde edilen desenlere bu çalışmada imitasyon varak altın uygulanmamıştır ancak kapak ve paftaların kenarlarına altın renkli jel kalem kullanılarak cetvel süslemeleri yapılmıştır. Cilt ve metin kısımlarının ayrı ayrı işlemlerinin tamamlanmasının ardından bu kısımlar birleştirilerek çalışma bitirilmiştir.

Resim 63: Uygulama 3

4.4. Uygulama 4

Koleksiyondaki 00026 demirbaş numaralı eserin müşebbek tekniğindeki kapak içi paftaları örnek alınarak uygulama çalışması kapak dışına mülemma tekniğinde yapılmıştır.

Formalar haline getirilen metnin sırt ve kolon dikişleri yapılmıştır. Kolon dikişleri üzerine şirazeleri örülerek metin kısmı hazır hale getirilmiştir.

Bordo renkli keçi derisiyle kaplanan ön ve arka kapakların desenleri bilgisayar ortamında hazırlanmıştır. Magnezyum kalıplara aktarılan bu desenler kapaklar üzerine basılmıştır. Daha sonra imitasyon varak altın ile süslemeler tamamlanmıştır. Cilt ve metin kısımlarının birleştirilmesiyle uygulama sonlandırılmıştır.

Resim 64: Uygulama 4

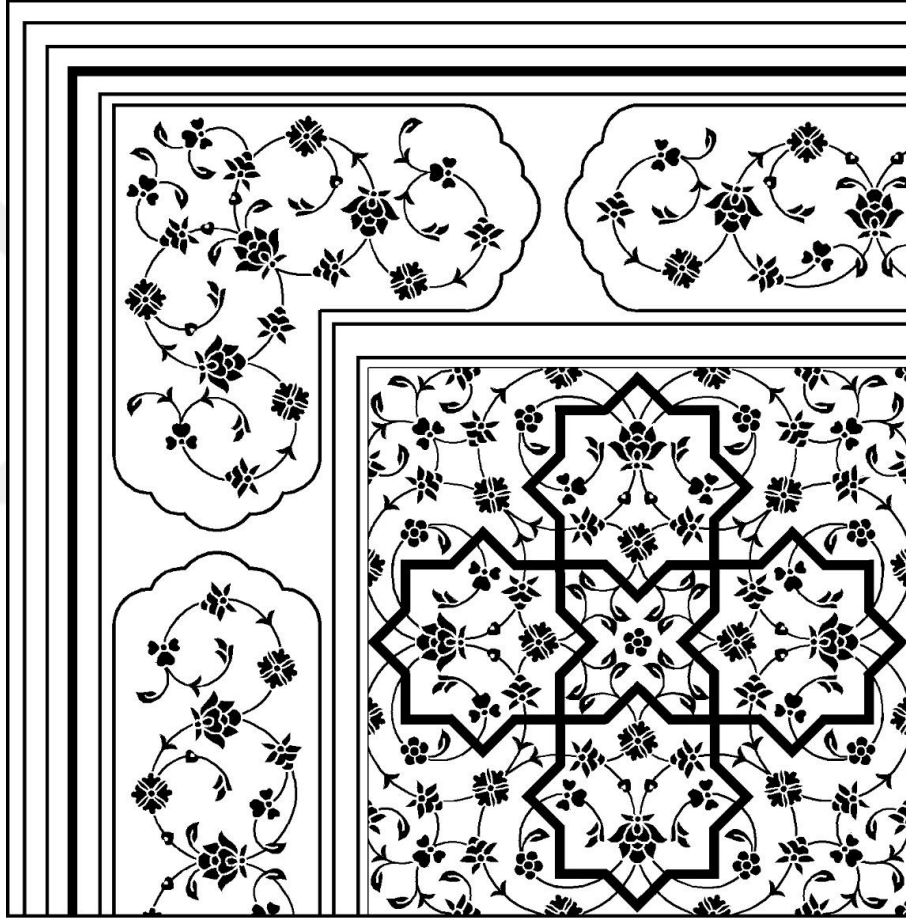

4.5. Uygulama 5

Koleksiyondan seçilen eserlerin ışığında bir de özgün tasarım yapılarak uygulamalı olarak çalışılmıştır.

Metin kısmını oluşturmak üzere kağıtlar formalar haline getirilerek sırt ve kolon dikişleri yapılmış, şirazeleri örülmüştür.

Metin kısmının tamamlanmasının ardından bordo renkli deri ile ön ve arka kapağın kaplaması yapılmıştır. Bilgisayarda hazırlanan kapak bezemeleri kalıplara aktarılmıştır. Bu kalıpların deri cilt üzerine basılmasıyla desenler ortaya çıkmıştır. Oluşturulan desenlerin yüzeyine varağı sabitlemek amacıyla öncelikle miksiyon sürülmüştür. Ardından bu kısımlara imitasyon varak altın uygulanmıştır. Son olarak kapakların kenarlarına altın renkli guaj boya ile zencerek yapılarak tüm süslemeler tamamlanmıştır. Kapaklarla metnin bağlantısı sağlanarak uygulama bitirilmiştir.

Çizim 37: Uygulama 5 - 1/6 Kapak Dışı
Kapak Ölçüleri: 375x265 mm

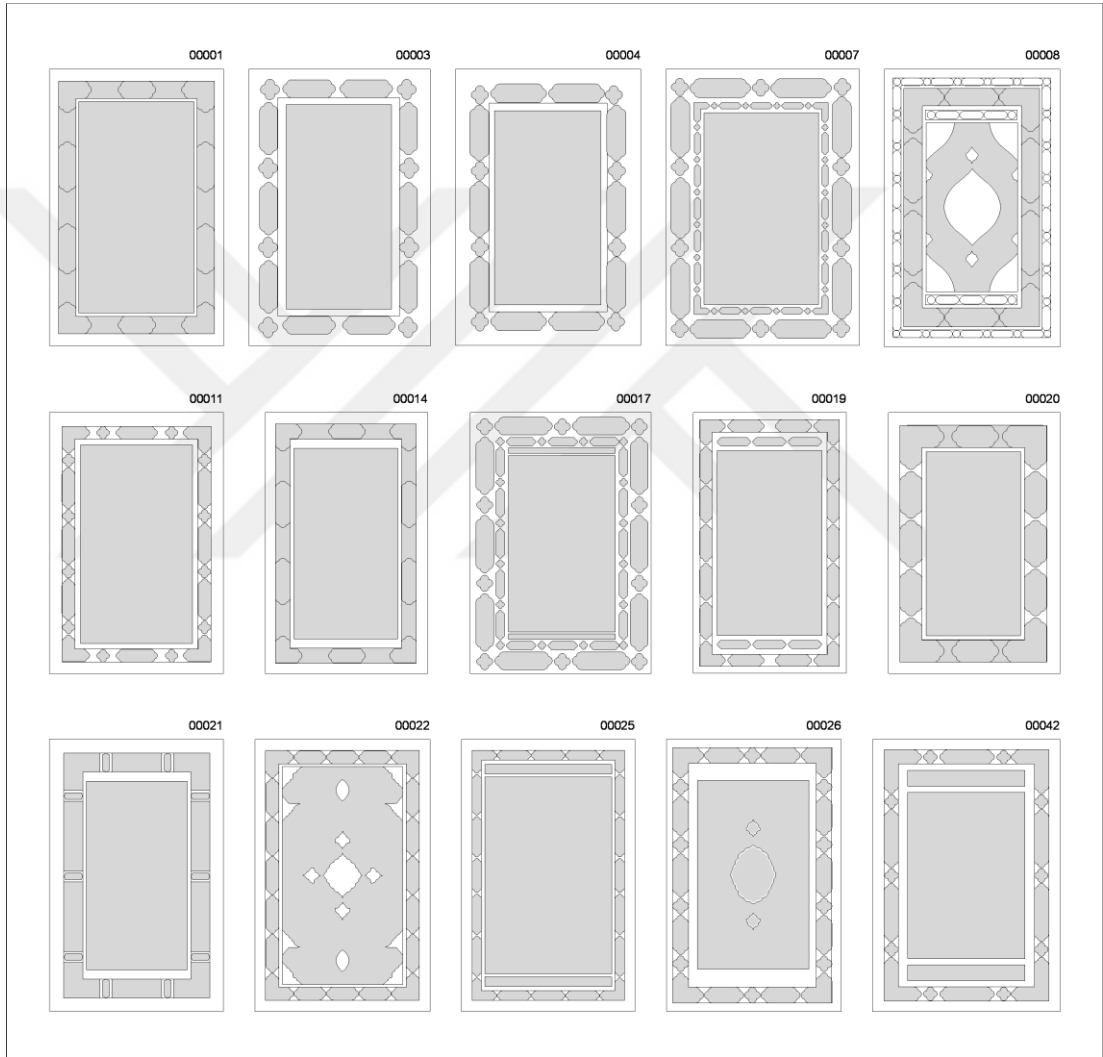

Resim 65: Uygulama 5

DEĞERLENDİRME

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 87.132 yazma ve 66.231 basma eser içeren 154 adet koleksiyon bulunmaktadır. Bu koleksiyonlardan biri olan Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'nda 108 adet eser yer almaktadır. 108 adet eser arasından büyük boyutlarıyla 15 adet eser öne çıkmıştır. Eserler, kapaklarına uygulanmış mülemma ve müşebbek tekniklerinin yanı sıra renkli paftalarıyla zenginleştirilen tasarım unsurları da göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Bu eserlerin kapaklarında kullanılan kalıpların plan şemaları çizilerek 15 farklı cilt tasarım çeşidi karşılaştırılmıştır. Buna göre; eserlerin tamamının kapaklarında yekpare kalıp kullanıldığı ve kapak kenarlarında yekpare kalıbı çevreleyen pafta kalıplar kullanıldığı görülmüştür. 15 adet eserden 12 adedinin kapak tasarımında pafta kalıplar tek sıra (00001, 00003, 00004, 00011, 00014, 00019, 00020, 00021, 00022, 00025, 00026 ve 00042 demirbaş numaralı), 2 adet eserin kapak tasarımında ise çift sıra halinde kullanılmıştır (00007 ve 00017 demirbaş numaralı). 15 adet eserin 5 adedinde yekpare kalıbın üstünde ve altında ara kalıplar kullanılmıştır (00008, 00017, 00019, 00025 ve 00042 demirbaş numaralı). Bazı eserlerin kapak kenarlarında pafta kalıpların çift sıra halinde kullanılması ya da yekpare kalıbın üstünde ve altında ara kalıplar kullanılması dikkat çekmiştir. Bu şekilde kapaklara ilave kalıp eklemenin, kapakların boyutlarını büyütebilmek için bir çözüm olduğu düşünülmüştür. Tüm kapaklarda kullanılan yekpare kalıpların şemse, salbek ve köşebentler içerdiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra 2 adet eserin cilt tasarımında şemse, salbek ve köşebentler farklı süsleme teknikleriyle belirginleştirilirken (00008 ve 00022 demirbaş numaralı), 1 adet eserin de şemse ve salbekleri belirginleştirilmiştir (00026 demirbaş numaralı).

Değerlendirilen eserlerin cilt tasarımları incelendiğinde ve kıyaslandığında Safevi Dönemi cilt tasarım özellikleri taşıdıkları görülmüştür.

Çizim 38: İncelenen Eserlerin Kalıp Plan

Tez kapsamında incelenen 15 adet eser katalog bilgilerine göre değerlendirildiğinde; 13 adedi Kur'ân-ı Kerîm (00001, 00003, 00004, 00007, 00008, 00011, 00014, 00017, 00019, 00020, 00021, 00022 ve 00025 demirbaş numaralı), 1 adedi Arap dili (00026 demirbaş numaralı) ve 1 adedi de Tasavvufi tefsirdir (00042 demirbaş numaralı).

Eserlerin 14 adedinin dili Arapça (00001, 00003, 00004, 00007, 00008, 00011, 00014, 00017, 00019, 00020, 00021, 00022, 00025, 00026 demirbaş numaralı) 1 adedinin dili Farsçadır (00042 demirbaş numaralı).

İncelenen eserlerin 12 adedinin istinsah tarihi bilinmezken (00001, 00003, 00004, 00007, 00008, 00014, 00017, 00019, 00020, 00021, 00022 ve 00025 demirbaş numaralı), 3 adedinin istinsah tarihi bellidir (00011, 00026, 00042 demirbaş numaralı). İstinsah tarihi bilinen eserlerden 00011 demirbaş numaralı eser 968 h./1561 m. Zilhicce 5, 00026 demirbaş numaralı eser 1003 h./1595 m. Ramazan 11 ve 00042 demirbaş numaralı eser 955 h./1548 m. tarihlidir.

İstinsah tarihi bilinmeyen eserlerin ait oldukları dönemi anlayabilmek adına Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Umumi Koleksiyonu'na ait istinsah tarihi bilinen emsal bir eser karşılaştırılmıştır. Benzer süsleme özelliklerinden yola çıkılarak yapılan bu karşılaştırma sonucunda Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne ait eserlerle Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'ne ait Safevi Dönemi'ne tarihlenen eserin âdeti aynı mücellit yapmışçasına benzerlikler taşıdığı görülmüştür.

Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Umumi Koleksiyonu'na ait 17 demirbaş numaralı eser Kur'ân-ı Kerîm'dir. Hattatı Ebu'l Feth el Tebrizi ve istinsah tarihi 964 h./1557 m.'dir.

Cilt süsleme özellikleri incelendiğinde; koyu kahverengi deri üzerine farklı renklerde altın kullanılarak yapılan cildin dış yüzü, mülemma tekniğindedir. Ön-arka kapaklar ve miklebin dışına uygulanmış yekpare kalıp ve bu kalıbı çevreleyen pafta ve ara kalıplardan oluşan dış pervaz görülmüştür. Cildin iç yüzünde bulunan paftalar ise altın, siyah, lacivert, açık mavi, yeşil, kırmızı ve turuncu zemin renklerindedir. Üzerlerine koyu kahverengi ve altınlanmış deri ile müşebbek tekniğinde rumi kompozisyonlar uygulanmıştır.

Tez kapsamındaki istinsah tarihleri bilinmeyen eserlerle karşılaştırılan bu eserin birçok bakımdan benzerlik taşıması, aynı döneme ait oldukları düşüncesini desteklemiştir.

Resim 66: Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Umumi Koleksiyonu
17 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - Ön Kapak İçi

Resim 67: Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Umumi Koleksiyonu
17 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - Arka Kapak İçi

Eserlerden sadece 1 adedinin istinsah yeri bellidir (00026 demirbaş numaralı). Mevcut kaynaklarda tanımlanan Safevi Dönemi cilt üslubu ile incelemesi yapılan bu cildin genel süsleme özellikleri ve teknik detayları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda incelenen cildin Safevi Dönemi cilt üslubuyla benzerlik taşıdığı görülmüştür. Ancak eserin istinsah yerinin Yemen yani Safevi Devleti'nin sınırları dışında bir bölge olması dikkat çekmiştir. Ayrıca eserin kapak dışı tasarımındaki şemse-salbek-miklep şemsesi formunun uygulama tekniği ve kapak içi tasarımındaki müşebbek paftaların Safevi cilt örneklerindeki kadar zengin durmaması bu eserin Safevi cildi olduğu konusunda tereddüte sebebiyet vermiştir. Bu eser hakkında ileride yapılacak daha detaylı bir araştırma sayesinde eserin Safevi cildi olup olmadığı anlaşılabilir.

Resim 68: 00026 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - Ön Kapak İçi

Resim 69: 00026 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - Arka Kapak İçi

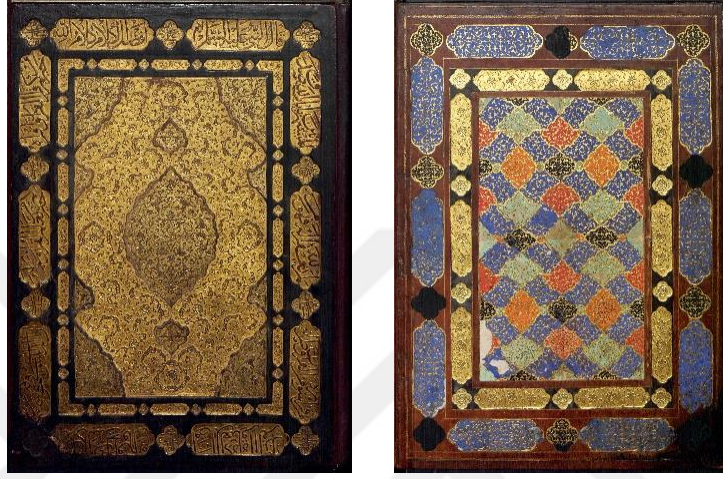
15 adet eserin tamamında kullanılan yazı türü nesihtir. Kur'ân-ı Kerîm olan eserlerden sadece 2 adedinin hattatı bellidir (00019, 00025 demirbaş numaralı). Müellifi belirtilen 2 adet eserden (00026 ve 00042 demirbaş numaralı) sadece 1 adedinin hattatı bilinmektedir (00026 demirbaş numaralı) 1 adedinin hattatı ise bilinmemektedir (00042 demirbaş numaralı).

Eserlerin 8 adedinde kayıt/mühür bulunurken (00004, 00019, 00020, 00021, 00022, 00025, 00026 ve 00042 demirbaş numaralı) 7 adedinde kayıt/mühür bulunmamaktadır (00001, 00003, 00007, 00008, 00011, 00014 ve 00017 demirbaş numaralı).

6 adet eserin sonunda daha önce onarım geçirdiklerine dair notlar bulunmaktadır (00001, 00008, 00011, 00017, 00021 ve 00025 demirbaş numaralı) ancak diğerlerinde bu şekilde notlara rastlanmamıştır.

Eserlerin kayıtlarında mücellitlerine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte ciltlerinde de mücellit imzası görülememiştir.

Cilt özellikleri incelenen tüm eserlerin arasından 00007 ve 00017 demirbaş numaralı eserlerin ön-arka kapaklarının birbirlerinden farklı oldukları belirlenmiştir. Kapak içi ve kapak dışı süsleme detaylarının dikkatle incelenmesinin ardından söz konusu eserlerin kapaklarının eski onarımları sırasında birbirleriyle sehven değiştirildiği bu tez çalışmasıyla tespit edilmiştir. Yani 00007 demirbaş numaralı eserin ön kapağı 00017 demirbaş numaralı eserin arka kapağı ile aynıdır. 00017 demirbaş numaralı eserin ön kapağı ise 00007 demirbaş numaralı eserin arka kapak ve miklebi ile aynıdır. Bu fark kapak dışlarındaki yekpare kalıbın üst ve altında bulunan ara kalıp detayından ve kapak içlerindeki pervaz özelliklerinden anlaşılabilir. Bu fark kapak dışlarındaki yekpare kalıbın üst ve altında bulunan ara kalıp detayından ve kapak içlerindeki pervaz özelliklerinden anlaşılabilir.

Resim 70: 00007 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - Ön Kapak İçi

Resim 71: 00017 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - Arka Kapak İçi

Resim 72: 00017 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - Ön Kapak İçi

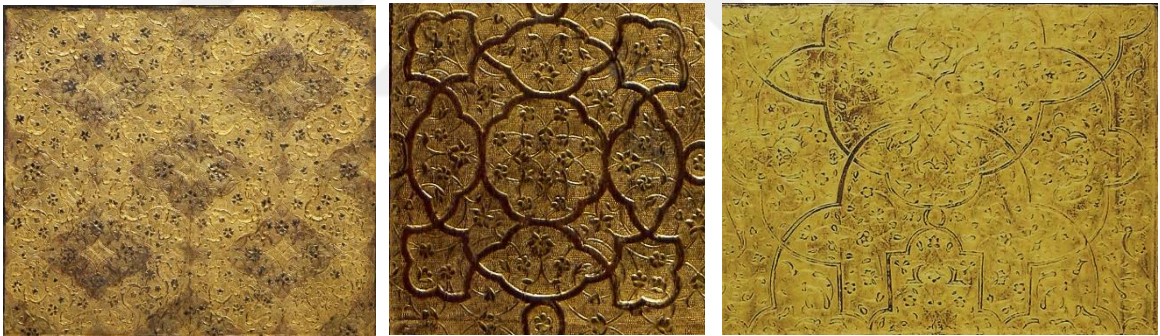

Resim 73: 00007 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - Arka Kapak İçi

Eserlerin tamamı cilt süsleme özelliklerine göre değerlendirildiğinde; 15 adet cildin 14 adedinin kapak dışında koyu kahverengi deri (00001, 00003, 00004, 00007, 00008, 00011, 00014, 00017, 00019, 00020, 00021, 00022, 00025, 00042 demirbaş numaralı) 1 adedinin kapak dışında bordo renkli deri kullanılmıştır (00026 demirbaş numaralı).

Tüm eserlerin kapak dışına yekpare ve pafta kalıplar uygulanmıştır. Uygulamaların tamamı mülemma tekniğinde süslenmiştir. Ancak 2 adedinin kapak dışında mülemma tekniğinin yanı sıra müşebbek tekniği de görülmüştür (00008 ve 00022 demirbaş numaralı), 1 adedinin kapak dışına da mülemma tekniği ve alttan ayırma tekniği uygulanmıştır (00026 demirbaş numaralı).

Ciltlerin 3 adedinin kapak dışında şemse, salbek, köşebent gibi süsleme unsurları bulunmamakta, sadece pafta süslemelerden oluşmaktadır (00011, 00025 ve 00042 demirbaş numaralı).

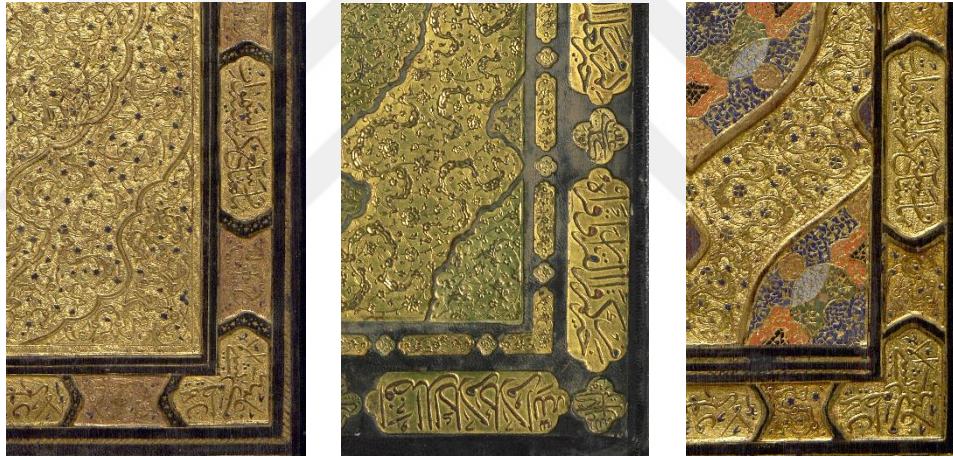
Resim 74: Pafta Süslemelerden Oluşan Bazı Örnek Eserler
(00011-00025-00042 Demirbaş Numaralı)

Koleksiyon dahilinde incelenen ciltlerin 12 adedinde kitabeli paftalar bulunmaktadır. Bu kitabelerde;

00001 demirbaş numaralı eserde 'Ayet-el Kürsi' ayeti, 'Vakıa' suresi 79-80. ayetleri ve 'Ahzâb' suresi 56. ayeti, 00003 demirbaş numaralı eserde çeşitli 'Hadis-i Şerif'ler ve 'Vakıa' suresi 77-80. ayetleri, 00007 demirbaş numaralı eserde çeşitli 'Hadis-i Şerif'ler ve 'Vakıa' suresi 77-80. ayetleri, 00008 demirbaş numaralı eserde 'Ayet-el Kürsi' ayeti ve 'Haşr' suresi 22-24. ayetleri, 00014 demirbaş numaralı eserde 'Ayet-el Kürsi' ayeti, 'Vakıa' suresi 79-80. ayetleri ve 'Ahzâb' suresi 56. ayeti, 00017 demirbaş numaralı eserde çeşitli

'Hadis-i Şerif'ler, 00019 demirbaş numaralı eserde 'Vakıa' suresi 79-80. ayetleri, 00020 demirbaş numaralı eserde 'İsrâ' suresi 45-46-82-106. ayetleri, 'Kıyamet' suresi 17-18. ayetleri ve 'Vakıa' suresi 79-80. ayetleri, 00021 demirbaş numaralı eserde 'Ayet-el Kürsi' ayeti ve 'Vakıa' suresi 79-80. ayetleri, 00022 demirbaş numaralı eserde 'Ayet-el Kürsi' ayeti, 'Vakıa' suresi 77-80. ayetleri ve 'Ahzâb' suresi 56. ayeti, 00025 demirbaş numaralı eserde 'Vakıa' suresi 79-80. ayetleri, 00026 demirbaş numaralı eserde ise eserin adı yazmaktadır.⁴⁴

Ciltlerin 7 adedinde süsleme detayı olarak, hatayi grubu motiflerinin ve/veya kitabeli paftalardaki harf boşluklarının renklendirildiği görülmüştür (00001, 00007, 00008, 00011, 00017, 00022, 00026 demirbaş numaralı).

Resim 75: Renklendirilmiş Motifli ve/veya Kitabeli Bazı Örnek Eserler
(00001-00017-00022 Demirbaş Numaralı)

İncelenen ciltlerin dış yüzleri gibi iç yüzleri de zengin kompozisyonlara sahiptir.

Ciltlerin 7 adedinin kapak içinde koyu kahverengi (00001, 00008, 00014, 00019, 00020, 00022, 00025 demirbaş numaralı), 5 adedinin kapak içinde açık kahverengi (00003, 00004, 00007, 00017, 00026 demirbaş

⁴⁴ Ciltlerin kitabeleri Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Çeviri Yayım Dairesi Başkanlığı Sözleşmeli Yazma Eser Uzmanı Sümeyye DİDİC tarafından okunmuştur.

numaralı) ve 3 adedinin kapak içinde ise bordo (00011, 00021, 00042 demirbaş numaralı) renkte deri kullanılmıştır.

8 adedinin kapak içinde yekpare kalıp kullanılan ciltlerin (00001, 00008, 00011, 00014, 00019, 00020, 00022 ve 00025 demirbaş numaralı) 1 adedinde süsleme unsuru olarak sadece şemse, salbek ve köşebent bulunurken (00021 demirbaş numaralı) 2 adedinde bu süsleme unsurlarına ek olarak pervaz da kullanılmıştır (00026 ve 00042 demirbaş numaralı).

Resim 76: Kapak İçinde Yekpare Kalıp Kullanılan ve Kullanılmayan Bazı Örnek Eserler (00001-00021-00042 Demirbaş Numaralı)

Kapak içinde yekpare kalıp kullanılmayan, sadece çeşitli zemin renklerine sahip paftalardan oluşan 4 adet cilt bulunmaktadır (00003, 00004, 00007 ve 00017 demirbaş numaralı).

Resim 77: Kapak İçi Renkli Paftalardan Oluşan Eserler (00003-00004-00007-00017 Demirbaş Numaralı)

Tüm eserlerin kapak içine müşebbek tekniği uygulanmıştır ve renkli pafta zeminlerinde kağıt kullanılmıştır. Sadece yeşil renkli pafta zeminlerinde tekstil kullanılan 2 adet eser (00001 ve 00021 demirbaş numaralı) ve sadece yeşil-sarı renkli pafta zeminlerinde tekstil kullanılan 1 adet eser (00014 demirbaş numaralı) tespit edilmiştir.

Resim 78: Pafta Zeminlerinde Renkli Kağıt ve Tekstil Kullanılan Bazı Örnek Eserler
(00001-00021-00014 Demirbaş Numaralı)

Koleksiyonda incelenen eserlerin kapak içinde görülen zengin müşebbek tekniği, 00008 demirbaş numaralı eserin kapak dışında görülmektedir. Bu eserin kapak içinde görülen mülemma tekniğiyle ise diğer eserlerde kapak dışında yoğun olarak karşılaşılmaktadır. Yapılan bu değerlendirme sonucunda 00008 demirbaş numaralı eserin eski onarımı sırasında kapak yönlerinin sehven değiştirildiği düşünülmüştür.

Resim 79: 00008 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - Ön Kapak İçi

Resim 80: 00008 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - Arka Kapak İçi

Ciltlerin hepsinde sertap ve miklep bulunmaktadır ancak 1 adet eserin sertap kısmı eski onarımı sırasında bordo renkte deri ile kaplanmıştır (00004 demirbaş numaralı). 2 adet eserin de miklebinin başka eserlere ait olduğu tespit edilmiştir. İncelenen eserlerin eski onarımları sırasında bu mikleplerle birleştirildiği düşünülmüştür. Ayrıca eserlerin sertap kısımları da eski onarımları sırasında yeşil renkte tekstil ile kaplanmıştır (00008 ve 00017 demirbaş numaralı).

Koleksiyondan seçilerek incelenen tüm bu eserlerin ışığında 5 adet cilt örneği kitaba uygulanmıştır. Uygulamaların 4 adedi koleksiyondan seçilen ciltler birebir çalışılarak, 1 adedi de özgün bir tasarım yapılarak hazırlanmıştır. Seçilen eserlerin ciltlerinin fotoğrafları üzerinden bilgisayar ortamında desenleri çizilmiştir, özgün tasarım da yine bilgisayar ortamında çalışılmıştır. Çizimleri tamamlanan desenlerin kalıpları yaptırılmıştır. Diğer yandan uygulamaların kitap şeklinde yapılabilmesi için uygun özellikte kağıtlarla formalar oluşturulmuştur. Oluşturulan formaların sırt ve kolon dikişleri yapılarak şirazeleri örülmüştür. Hazırlanmış olan metin kısımları, çalışma kolaylığı sağlaması adına standart ölçülerde kesilmiştir. Metin kısımlarına uygun ölçülerde hazırlanan kapakların üzeri tıraşlanmış deri ile kaplanmıştır. Kapaklara desen kalıpları uygulanmış ve orijinal eserlerde olduğu gibi mülemma tekniğinde çalışılmıştır. Süslemeleri yapılan ciltler metin kısımları ile birleştirilerek uygulama çalışmaları tamamlanmıştır.

Günümüz geleneksel uygulamalarında ve kaynaklarında pek ilgi göremeyen bir konu bu tezde ele alınmıştır. Cilt sanatında son derece gösterişli süsleme özellikleriyle dikkat çekebilecek Safevi Dönemi eserlerinin bu tez çalışması sayesinde gündeme gelmesi mümkün olmuştur. Uygulama çalışmalarıyla eserlerin günümüzde uygulanabileceği hususuna dikkat çekilmiştir. Geleneksel uygulamacı ve tasarımcılara ilham kaynağı olabilecek özellikler sunulmuştur.

SONUÇ

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Sultan I. Ahmed Koleksiyonu'ndaki Safevi Dönemi cilt süsleme özelliklerine sahip eserler tez konusu olarak çalışılmıştır.

Konunun saptanmasında, birçok özelliği bakımından göz alıcı olan Safevi Dönemi ciltlerinin, cilt sanatındaki yerine dikkat çekmek, farkını ortaya koymak ve bu alanda yetersiz bulunan araştırma kaynaklarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Koleksiyonda bulunan 108 adet eser tek tek incelenmiştir ve bunların arasından 15 adet eser belirlenmiştir. Belirlenen eserlerin fotoğrafları ve katalog bilgileri temin edilmiştir. Dönemin ciltlerinin temel yapısını temsil eden 00014, 00020 ve 00025 demirbaş numaralı eserlerin kapak dışı bezemeleri ve 00026 demirbaş numaralı eserin kapak içi bezemeleri bilgisayar ortamında gerçek ölçülerinde çizilerek toplamda 4 adet eserin orijinal tüm kalıpları yaptırılmıştır. Çalışmada orijinal eserlerin yanında 1 adet özgün tasarıma da yer verilerek 5 adet kitap formunda uygulama tamamlanmıştır.

Koleksiyona ait incelenen eserlerin çoğunun Kur'ân-ı Kerîm olduğu belirlenmiştir. İstinsah tarihine dair bilgi içermeyen eserlerin yanı sıra istinsah tarihi bulunan eserlerin de Safevi Dönemi'ne işaret ettiği tespit edilmiştir.

Cilt süsleme özellikleri incelenen eserlerin tamamının kapak dışına mülemma tekniğinin, kapak içine ise müşebbek tekniğinin uygulandığı görülmüştür. Ciltlerin kapak dışı ve kapak içi pervazlarında kitabeli paftalar kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen eserlerin renkli zeminlere sahip paftalarında çoğunlukla kağıt kullanılırken birkaçında da tekstil kullanıldığı belirlenmiştir.

Tez çalışmasının sonunda, geleneksel cilt sanatının tarihsel sürecinde yer alan Safevi Dönemi cilt sanatı gündeme getirilmiş ve yapılan uygulamalar sayesinde tekrar uygulanabilme olanakları denemiştir.

RESİM LİSTESİ Sayfa No

Resim 1: Katalog No: 1 - Ön Kapak Dışı	17
Resim 2: Katalog No: 1 - Ön Kapak İçi	18
Resim 3: Katalog No: 1 - Arka Kapak Dışı	19
Resim 4: Katalog No: 1 - Arka Kapak İçi	20
Resim 5: Katalog No: 2 - Ön Kapak Dışı	25
Resim 6: Katalog No: 2 - Ön Kapak İçi	26
Resim 7: Katalog No: 2 - Arka Kapak Dışı	27
Resim 8: Katalog No: 2 - Arka Kapak İçi	28
Resim 9: Katalog No: 3 - Ön Kapak Dışı	33
Resim 10: Katalog No: 3 - Ön Kapak İçi	34
Resim 11: Katalog No: 3 - Arka Kapak Dışı	35
Resim 12: Katalog No: 3 - Arka Kapak İçi	36
Resim 13: Katalog No: 4 - Ön Kapak Dışı	42
Resim 14: Katalog No: 4 - Ön Kapak İçi	43
Resim 15: Katalog No: 4 - Arka Kapak Dışı	44
Resim 16: Katalog No: 4 - Arka Kapak İçi	45
Resim 17: Katalog No: 5 - Ön Kapak Dışı	53
Resim 18: Katalog No: 5 - Ön Kapak İçi	54
Resim 19: Katalog No: 5 - Arka Kapak Dışı	55
Resim 20: Katalog No: 5 - Arka Kapak İçi	56
Resim 21: Katalog No: 6 - Ön Kapak Dışı	61
Resim 22: Katalog No: 6 - Ön Kapak İçi	62
Resim 23: Katalog No: 6 - Arka Kapak Dışı	63
Resim 24: Katalog No: 6 - Arka Kapak İçi	64
Resim 25: Katalog No: 7 - Ön Kapak Dışı	69
Resim 26: Katalog No: 7 - Ön Kapak İçi	70
Resim 27: Katalog No: 7 - Arka Kapak Dışı	71
Resim 28: Katalog No: 7 - Arka Kapak İçi	72

Resim 29: Katalog No: 8 - Ön Kapak Dışı	78
Resim 30: Katalog No: 8 - Ön Kapak İçi	79
Resim 31: Katalog No: 8 - Arka Kapak Dışı	80
Resim 32: Katalog No: 8 - Arka Kapak İçi	81
Resim 33: Katalog No: 9 - Ön Kapak Dışı	88
Resim 34: Katalog No: 9 - Ön Kapak İçi	89
Resim 35: Katalog No: 9 - Arka Kapak Dışı	90
Resim 36: Katalog No: 9 - Arka Kapak İçi	91
Resim 37: Katalog No: 10 - Ön Kapak Dışı	96
Resim 38: Katalog No: 10 - Ön Kapak İçi	97
Resim 39: Katalog No: 10 - Arka Kapak Dışı	98
Resim 40: Katalog No: 10 - Arka Kapak İçi	99
Resim 41: Katalog No: 11 - Ön Kapak Dışı	104
Resim 42: Katalog No: 11 - Ön Kapak İçi	105
Resim 43: Katalog No: 11 - Arka Kapak Dışı	106
Resim 44: Katalog No: 11 - Arka Kapak İçi	107
Resim 45: Katalog No: 12 - Ön Kapak Dışı	112
Resim 46: Katalog No: 12 - Ön Kapak İçi	113
Resim 47: Katalog No: 12 - Arka Kapak Dışı	114
Resim 48: Katalog No: 12 - Arka Kapak İçi	115
Resim 49: Katalog No: 13 - Ön Kapak Dışı	120
Resim 50: Katalog No: 13 - Ön Kapak İçi	121
Resim 51: Katalog No: 13 - Arka Kapak Dışı	122
Resim 52: Katalog No: 13 - Arka Kapak İçi	123
Resim 53: Katalog No: 14 - Ön Kapak Dışı	129
Resim 54: Katalog No: 14 - Ön Kapak İçi	130
Resim 55: Katalog No: 14 - Arka Kapak Dışı	131
Resim 56: Katalog No: 14 - Arka Kapak İçi	132
Resim 57: Katalog No: 15 - Ön Kapak Dışı	139
Resim 58: Katalog No: 15 - Ön Kapak İçi	140

Resim 59: Katalog No: 15 - Arka Kapak Dışı	141
Resim 60: Katalog No: 15 - Arka Kapak İçi	142
Resim 61: Uygulama 1	148
Resim 62: Uygulama 2	150
Resim 63: Uygulama 3	152
Resim 64: Uygulama 4	154
Resim 65: Uygulama 5	157
Resim 66: Beyazıt YEK. Umumi Kol.17 Ön Kapak Dışı - İçi	161
Resim 67: Beyazıt YEK. Umumi Kol.17 Arka Kapak Dışı - İçi	161
Resim 68: 00026 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - İçi	162
Resim 69: 00026 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - İçi	162
Resim 70: 00007 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - İçi	164
Resim 71: 00017 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - İçi	164
Resim 72: 00017 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - İçi	165
Resim 73: 00007 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - İçi	165
Resim 74: Pafta Süslemelerden Oluşan Bazı Örnek Eserler	166
Resim 75: Renklendirilmiş Motifli ve/veya Kitabeli Bazı Örnek Eserler	167
Resim 76: Kapak İçinde Yekpare Kalıp Kullanılan ve Kullanılmayan Bazı Örnek Eserler	168
Resim 77: Kapak İçi Renkli Paftalardan Oluşan Eserler	168
Resim 78: Pafta Zeminlerinde Renkli Kağıt ve Tekstil Kullanılan Bazı Örnek Eserler	169
Resim 79: 00008 Demirbaş Numaralı Eserin Ön Kapak Dışı - İçi	170
Resim 80: 00008 Demirbaş Numaralı Eserin Arka Kapak Dışı - İçi	170

ÇİZİM LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizim 1: Katalog No: 1 - Kapak Dışı	21
Çizim 2: Katalog No: 1 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	22
Çizim 3: Katalog No: 2 - Kapak Dışı	29
Çizim 4: Katalog No: 2 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	30
Çizim 5: Katalog No: 3 - Kapak Dışı	37
Çizim 6: Katalog No: 3 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	38
Çizim 7: Katalog No: 4 - Ön Kapak Dışı	46
Çizim 8: Katalog No: 4 - Arka Kapak Dışı	47
Çizim 9: Katalog No: 4 - Ön Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	48
Çizim 10: Katalog No: 4 - Arka Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	49
Çizim 11: Katalog No: 5 - Kapak Dışı	57
Çizim 12: Katalog No: 5 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	58
Çizim 13: Katalog No: 6 - Kapak Dışı	65
Çizim 14: Katalog No: 6 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	66
Çizim 15: Katalog No: 7 - Kapak Dışı	73
Çizim 16: Katalog No: 7 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	74
Çizim 17: Katalog No: 8 - Ön Kapak Dışı	82
Çizim 18: Katalog No: 8 - Arka Kapak Dışı	83
Çizim 19: Katalog No: 8 - Ön Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	84
Çizim 20: Katalog No: 8 - Arka Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	85
Çizim 21: Katalog No: 9 - Kapak Dışı	92
Çizim 22: Katalog No: 9 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	93
Çizim 23: Katalog No: 10 - Kapak Dışı	100
Çizim 24: Katalog No: 10 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	101
Çizim 25: Katalog No: 11 - Kapak Dışı	108
Çizim 26: Katalog No: 11 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	109
Çizim 27: Katalog No: 12 - Kapak Dışı	116
Çizim 28: Katalog No: 12 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	117

Sayfa No

Çizim 29: Katalog No: 13 - Kapak Dışı	124
Çizim 30: Katalog No: 13 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	125
Çizim 31: Katalog No: 14 - Kapak İçi	133
Çizim 32: Katalog No: 14 - Miklep İçi	134
Çizim 33: Katalog No: 14 - Kapak Dışı	135
Çizim 34: Katalog No: 14 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	136
Çizim 35: Katalog No: 15 - Kapak Dışı	143
Çizim 36: Katalog No: 15 - Kapak Dışı Kalıp Plan Şeması	144
Çizim 37: Uygulama 5 - Kapak Dışı	156
Çizim 38: İncelenen Eserlerin Kalıp Plan Şeması	159

KAYNAKÇA

ARITAN, Ahmet Saim (1993), ``Ciltçilik``, **İslam Ansiklopedisi**, VII, Türk Diyanet Vakfı, Ankara.

ARITAN, Ahmet Saim (2002), ``Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı``, **Türkler Ansiklopedi**, VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

ARITAN, Ahmet Saim (2008), ``Türk Cild San'atı``, **Türk Kitap Medeniyeti**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.

BİNARK, İsmet (1975), **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara.

ÇAĞMAN, F.-TANINDI, Z. (1979), **Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri**, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul.

ÇİĞ, Kemal (1971), **Türk Kitap Kapları**, Yapı ve Kredi Bankası, Ankara.

DENER, Halit (1957), **Süleymaniye Umumi Kütüphanesi**, Maarif Basımevi, İstanbul.

DİDİC, Sümeyye (2019), **Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Çeviri Yayım Dairesi Başkanlığı Sözleşmeli Yazma Eser Uzmanı**, İstanbul.

SÜMER, Faruk (1976), **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, Ankara.

GÜNEY, Gül (2017), ``Safevi-Şiraz Dönem Özelliği Gösteren Bazı Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Serlevha Tezhipleri``, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 43, Nisan: 134-136.

KARABEKMEZ, Meryem (2016), **Süleymaniye Kütüphanesi Sultan Ahmed I Koleksiyonu Kataloğu**, Uzmanlık Tezi, T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanlığı, İstanbul.

KAYA, Nevzat (2010), ``Süleymaniye Kütüphanesi``, **İslam Ansiklopedisi**, XXXVIII, Türk Diyanet Vakfı, Ankara.

ÖLÇER, Sevcan (2018), ``15 ve 16. Yüzyıl Mavi-Beyaz Seramikleri: Osmanlı, Safevi ve Çin Hanedanlığı Örneklerinin Üslup Bağlamında Karşılaştırılması``, **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi**, XXVII, 1, Nisan: 265-267.

ÖZDENİZ, Engin (1981), ``Türk Cilt Sanatı``, **Sanat Dünyamız**, Yapı ve Kredi Bankası, 21, Ocak: 14.

ÖZEN, Mine Esiner (1998), **Türk Cilt Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

RAHİMOV, Efbulfez (1995), ``Safevilerin Türkiye'ye Hediye Gönderdiği Kitaplar``, **Türk Kültürü**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 386, Haziran: 346-348.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, <<http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/>> (ET: 20.05.2019).

TANINDI, Zeren (2009), ``Kitap ve Cildi``, **Osmanlı Uygarlığı**, T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, İstanbul.

ULUÇ, Lale (2006), **Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. yüzyıl Şiraz Elyazmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kübra AKYÜZ, 1984 yılında İstanbul'da doğmuştur. 2002 yılında Üsküdar Mithatpaşa Anadolu Meslek Lisesi Grafik Bölümü'nden mezun olmuştur. 2004 yılında Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Tasarım Basım ve Yayımcılık Bölümü'nde önlisans eğitimini tamamlamıştır. 2010 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Cilt Anasanat Dalı'nda lisans eğitimini tamamlamıştır. 2014 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Cilt Anasanat Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2012 yılından bu yana Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı'nda restoratör olarak çalışmaktadır.